غوره نثرونه

د

گل پاچا (الفت)

جرمني ۲۰۱۱ میلادي کال

د الفت ویب پاڼه www.ulfat.de

اهداء

پښتو ژبې

ته

يادونه

ددې کتاب څه مضامين د نوی سبک او ښودنې په نامه په مطبوعاتې جوائزو کښې راغلی او د مطبوعاتو مستقل رياست ورته په ښه نظر کتلی.

فهرست

سر ليك:	مخ:
دپردي خبري	١
لاروی	١ـ٢
ژوند	٢ـ٣
نوی نسل	٣
لوی او وړوکی	٣ـ۴
دشاعر تحفه	۴
خدمتګار	۵
عقل	۵ـ۶
پوهه او هوښياري	٧ـ٩
احمق څوک دی؟	٩ـ١١
نوی درس	١١ـ١٢
درې کاله	١٢ـ١٣
قوي او ضعيف	١٣ـ١۴
ښه ګټه	١۴ـ١۵
داختر په ورځ	١۵ـ١۶
خاني لاره	١۶
يوازې	١٧
فاتح	١٧
لباس	١٧ـ٢٠
خيرات	٢٠
دزيارت ډيوې	٢١
دمزارلوحه	٢١
لياقت	٢١ـ٢٣
کوچنيان	٢۴
جګ برجونه	٢۵
حقيقت	٢۶ـ٢٧
لويه خدايه	٢٧
ماشومان	٢٧ـ٢٨
شعر او ادب	٢٨ـ٣٠
دادب راز	٣ـ٣١
نوی کال	٣١ـ٣٢

سر ليك:	مخ:
زما دلاس نيالګيه!	٣٢ـ٣٣
دفکر پالونکی	٣٣
د ژوند نغمه	٣۴
نوی فکر	٣۴ـ٣۵
زوړ فکر	٣۶
ناداني او ناداري	٣۶ـ٣٧
سيند	٣٧ـ٣٨
عقيده	٣٨
عمل	٣٨
عبادت او دعا	٣٨ـ٣٩
بې زړه	۴٠
ملک او ملا	۴٠ـ۴١
شاعر	۴١
سبا	۴١ـ۴٢
دپسرلي ګله!	۴٢ـ۴٣
درمي خاونده	۴٣ـ۴۴
بې ګناه بندي	۴۴ـ۴۵
نظر لالا	۴۵ـ۴٧
جبر او اختيار	۴٧ـ۴٩
دخان واده	۵٠
غم او خوشحالي	۵٠ـ۵٢
اخلاقي اساس	۵٢ـ۵٣
ښه او بد	۵۴
پخوانی ډيوې	۵۴ـ۵۵
انتخاب	۵۶ـ۵٧
دعقل برخه په ژوندانه کې	۵٧ـ۵٨
حسابي خبري	۵٩
شعراوفلسفه	۵٩
ولاړي اوبه	۵٩ـ۶١
ښه حاکم	۶٢

بسم الله الرحمن الرحيم

سرليک

څه دپاسه شل کاله کېږي چه زه د څه ليکلو او فکر کولو په رنځ اخته يم.
همدغه شغل زه له خپلو او پرديو نه بېل کړم او په ګوښه ځای کښې يې له خلقونه لرې کښېنولم ډيرې شپې يې راباندې په ويښه تيرې کړې او ډېرې ورځې يې له دوستانو او ملګرونه بېل وساتلم.
په دغه موده کښې ماله خپلو بچيو او د کاله خلقوسره ډېر لږ وخندل او هرچاته بې مينې غوندې ښکاره شوم، کله له سبا نه تر ماښامه ځای په ځای کښېناستم چه د څه ليکلو په فکر کښې رانه مونځونه هم قضا شوه مګر هيڅ مې ونشو ليکلی.
کله به نيمه شپه لکه سودائي له خوبه راپاڅېدم او د اسمان ستورو ته به مې حيران حيران کتل. يووخت به مې څو کرښې وليکلې بيابه مې هغه څيرې کړې. بل وخت به مې خپل څيرې کاغذونه راغونډ کړه او يوه کلمه به مې له بلې سره نښلوله.
ډېر ځله راته خپل فکر او خيال ډېرښه ښکاره شوی او کله کله مې خپلو ليکنو ته په ډېر حقارت کتلی دی ا وله ځا نه مې زړه تور شويدی.
ډېرې ورځې دکوراوکلي له خلقو نه پټ شوی يم او چېرته لرې د غره په لمن کښې په کومه هديره کښې ناست يم يامې دسيند په غاړه يوازې ورځ تيره کړي او يوازېتوب مې ډېرلوی نعمت ګڼلی دی.
په دغسې مختلفو احوالو کښې مې کله شعر اوکله نثرليکلی چه زما روحي اوفکري اغيزې پکښې څرګندی دي.
د دې کتاب پاڼې زما د ډېرې مودې د خاطراتو يوه برخه ده چه زماپه نظرکښې ادبي قيمت لري او زه يې خپل غوره نثرونه ګڼم.
زماپه مقالو کښې ځينې نورې مقالی هم شته چه دلته يې چاپول مناسب و مګر اوس لاس ته رانغلې او دا انتخاب نيمګړی غونډې شو.
داپاڼې چه تاسې لولئ په ليکلو کښې يې ډېر زيار ايستل شوی چه لوستونکو ته پوره نه معلومېږي.
لکه چه يو کور څو ځله جوړ او وران شي دا مضامين هم څو ځله يو راز او بل راز شويدي چه دترکيب او تاليف په لحاظ يې مختلف صورتونه پيداکړی اوکيدی شی چه ځينې به يې له اوسنی حاله ښه هم و.
د ليکلو فن ډېرې جګر خونۍ لري او ډېر ځله داسې کېږي چه يو ليکوال يوه شپه په ويښه سبا کړی اويوه جمله پيداکړی يا يوه ليکه هم ونشي ليکلی.
د يوه خيال يا فکر پيداکول او بيايې په ښه ډول بيانول هغه ګران کاردی چه نورو ته يې ګرانوالی او دروندوالی نه معلومېږي. په همدغه سبب يوه شاعر يا ليکوال ته نه ښائي چه د خپلو آثارو قيمت له چانه وغواړي يا ورته څه قيمت وټاکي.
زه هم په دغه ټکی پوه شوی يم اوله هيچانه پرې هېڅ نه غواړم.
ډېره ښه ده چه اوس د پښوا په شان نه يم او خپلو افکارو ته په هغه قيمت نه يم قايل لکه چه پښوا وم.

يو وخت ماپه ځان ډېره ښه عقيده درلوده او خپل فکر مې ډېر مبارک ګاڼه هغه وخت به چه ما هر څه وليکل هغه به راته په يقين سره ډېر ښه ښکارېده او ډېره ښکلا به مې پکښې ليدله مګراوس هغه د يقين سرمايه په شک بدله شوه اوپخپل فکراو نظر راته بدګماني پيدا شوه.

زه به اوس ډېر خوښ يم که داپاڼې لکه دتمباکو پاڼې د چا د فکر صحت ته زيان ونه رسوي او څه زهر پکښې ګډ نه وي. هرڅه چه وي او هر څنګه چه وي مګرله ماسره بده اراده نه ده موجوده اوپه بد نيت دغه کارنه کوم.

دا فکرونه ښه وي او که بد مګر د بيان او اظهار طرز يې بد نه دی او د ښه نثر ښېګڼې پکښې شته که نور څه نه وي نو دعبارت په لحاظ داکتاب د يوه ادبي متن په حيث يوه ساده انشأ بللی شو چه له نوو ليکوالو او پښتو لوستونکو سره کومک کوي.

په دغه وخت کښې دغسې کتابونو ته ضرورت موجود دی او دغه ضرورت ماته هغه وخت پوره څرګند شو چه زه د حقوقو په پوهنځی او د ادبياتو په پوهنځی کښې د پښتو استاذ شوم او دا دوه کاله د پښتو درس راپه غاړه شو.

پدې انشأ کښې که زه يو څه ښکليتوب وينم هغه سادګي او آساني ده چه په لفظ او معنی کښې يې ډېر لحاظ ساتل شوی دی. او دا آسانی په ډېرو مشکلاتو لاس ته راغله.

پدې انشأکښې که د فکر اومعنی څه ښايست شته هغه په سادګۍ کښې پټ دی اوڅه ابغ نبغ حسن پکښې څوک نشي ليدی.

که دا نثر رواج ومومي او ځينې نوي ليکوال دغه سبک غوره کاندي مابه د خپل زيار او زحمت ډېرښه اجر موندلی وي او خوښ به يم چه دپښتو نثر ته مې يو څه خدمت وکړی شو.

ګل پاچا الفت د پښتو ټولنې رئيس

دپردې خبرې

ترڅو چې د ښځو مخونه پټ وي خبرې به هم په پرده کې وي ځکه چې په پښتوکې خبره هم مؤنثه ده.

يوازې خبره لاڅه چې ژبه، وينا، معنا، خطابه، مقاله هم د تانيث علامې لري.

هغه وينا چې ابتکارپه کې وي دادب پردې ته لا ډېرضرورت لري.

تاسې زما خبروته لږ غوندې باريک شئ!

د ادب او سياست خبره ډېره باريکه ده.

زه په ډېره نرۍ او باريکه لار لاړم، خداى دې وکړي چې ډېرباريک بين خلک په دغه لار راشي اوپه ځير وګوري.

مااوښان نه دي بارکړي، زما قافله د مچيو ده چې دګلونو له پاڼونه په هوا څه راوړي او عسل جوړوي.

له دې قافلې سره دسبا وږمو خوشبويي بارکړېده چې څوک يې په سترګونه ويني مګر حساس دماغونه يې احساس کولی شي.

هو! زما کارله احساس سره دی، زما خريدار بايد ډېرحساس وي يا ډېرحساس شي.

لاروی

مونږ د خپلوکورونو له څنګه په ډېره کې ناست وو.

له پاسه يولاروی راغی دونې ډډ ته يې ډډه ولګوله.

له ملانه يې ډوډۍ پرانيستله اوله څه شي سره يې په خوند خوند خوړله.

مونږ وږي تږي وو، هغه ځان موړکړاويخې اوبه يې وڅکلې.

مونږ روژه وو، هغه بوزه و، ځکه چې په مسافرو باندې روژې نشته.

لاروی وويل: ماته د خوړلو اجازه شته او تاسوته نشته.

ماته خدای خواړه اواوبه رواکړيدی په تاسو يې ايسار کړيدی.

دا دخدای قانون دی، ددې قانون په رمزاو معنی پوهېدل په کاردی.

دخدای کارونه بې حکمته نه دي، تاسې ددغه عملی تعلیم په اصلی معنی ښه فکر وکړئ!

تاسې ولې وړي یاست اوزه موړیم.

زه په کاراو مقصدپسې روان یم اوتاسې ځای په ځای پراته یاست.

ستاسو حرکت لنډ دی، ځکه بې وړي کړئ!

تاسې دخدای قانون منلی دی مګر پوه شوي پرې نه یاست.

زه راوګرزېدم چې تاسې په دغه رازپوه کړم اوله لوږې نجات ومومئ.

پاڅېږئ، روان شئ اولرې ځاي په نظرکې ونیسئ!

لوږه اوتنده په توقف اوسکون کې ده په حرکت کې نشته.

ژوند

دیوې چینې اوبه دي، څوک یې د زرو په جام کې څکي، څوک یې د خاورو په کنډولی کې.

هغه چې نه دا لري نه هغه په لپه کې یې را اخلي.

په اوبوکې هېڅ فرق نشته فرق په لوښوکې دی.

دشاه اوګدافرق په لوښوکېږي.

داوبو په خوند هغه څوک ښه پوهېږي چې ډېر تږی وي.

هغه لاروی چې له بېدیانه ستړی ستومانه راځي اوتنده یې ډېره زیاته ده دااوبه ډېر خوند ورکوي.

هغه دهقان چې په سره غرمه کې یوې کوې اوخولې پرې راماتې دي دا اوبه دهغه لپاره ډېر لوی نعمت دی.

یوشپون چې له غره نه تږی راکوزېږي اوپه چینې باندې خوله ږدي د اوبو په خوند ډېر ښه پوهېږي.

یو بل سړی چې یخ سیوري ته په ارامه چوکۍ ناست دی، ښایسته سراحي یې له څنګه اېښې ده اوپه ښوګیلاسونوکې

اوبه څکي له اوبونه هغه خوند نه شي اخیستلی.

هو! ده د لارو یو اوشپنو تنده نه ده لیدلې.

په سره اوښکنده غرمه کې یې لو نه دی کړی ځکه هغه تلوسه په ده کې نشي پیداکیدای.

چاچې لوږه اوتنده نه ده لیدلي هغه د خوړو او اوبو پوره خوند هم نه دی لیدلی او دژوندپه کیف نه دی پوه شوی.

نوی نسل

له زمکې نه بخارپورته شو.

له بخار نه وریځ پیداشو.

له وریځې نه باران ووریده.

له بارانه د پسرلي ګلونه پیداشو.

له ګلونونه خوشبويي پيدا شوه.

وګورئ ! مور اولور یا پلار او زوی څومره فرق لري؟

هغه تفاوت چې د باران اوګلونو یا د زمکې، او بوټو ترمنځ وینئ دیوه اوبل نسل تفاوت همدغومره دی.

که او لادونه مېندو غوندې وای، له غرونو څخه به لعلونه نه پیداکېده.

له دریابونو څخه به مرغلرې نه راوتلې.

له آبشارنه به برېښنا نه راتله.

د ړندو اولادونه به ړانده ؤ.

له کڼو نه به کاڼه زیږېدل.

اوس پوه شوئ! چې نوی نسل او زوړ نسل یو رنګه نه وي.

که څوک خپل ځلمی زوی ته زړه بوډی په نکاح اخلي یا خپله پېغله لور اتیا کلن بوډا ته ورکوي ښه نه کوي.

زړه تربیه اونوی نسل همدغسې وګنئ.

***

لوی او وړوکی

په شفتالوکې زړی دی په زړي کې ونه ولاړه ده.
دغنمو په وړوکې دانې شته په دانوکې همدغسې وړي شته.
په چرګه کې هګۍ ده په هګۍ کې چرګه ده.
دغه یوه دانه پندانه چې ګورې تېل اوپلته دواړه لري او په حقیقت کې بله ډیوه ده مګر ستا سترګې دغه رڼا نه ویني.
ته خبر نه يې چې په یوه دانه اوپه یوه څاڅکی کې عالمونه پراته دي.
ته پخپله هم دغنم په دانه کې ویده وې بیا دې په یوه څاڅکې اوبوکې لامبو وهله نن په لویه بېړۍ کې ناست یې او په لویودریابونو کې ګرځې.

څه شی چې ته وړوکی ګڼې هغه هم لوی دی یا هغه څه چې تاته لوی ښکاري هغه هم کوچنی او وړوکی دی.
ته ونه لویه ګڼې هغه په یوه زړي کې ده.
تاته زړی وړوکی معلومیږي په هغه کې غټه ونه ځای شویده.
دغه غټه هندوانه چې ګورې کا ل ته نه پاتې کیږي اوعمر یې ډیر لنډدی، دغه د هندوانې کوچنی زړی تاته هر کا ل تازه هندوانې درکوي.
دزړی قیمت له هندوانې نه لږ نه دی.
که زړی ورک شو هندوانه ورکیږي.
نو راشه هیڅ شی وړوکی اوکوچنی مه ګڼه ځکه چې دلته غټ اوکوچنی لوی او وړوکی نشته ټول برابر دي یوازې خدای لوی دی اوبس.
دنن ورځې دیموکراسي له همدغسې ژورې کتنې څخه پیداشوه اود ډیردقت نتیجه ده.

دشاعر تحفه

زه چې ورغلم هغه په کوټنۍ کې ناست ؤ، سربې په ګریوانه کې ښکته کړی ؤ، فکري عبادت یې کاوه.

کله چې هغه سر راپورته کړ اوپه ماېې نظر ولوېده ما خپله تحفه یو د پړانګ پوستکی اویو غزنیچی پوستین د هغه په مخ کې کېښووده.

هغه وویل: دایو د ظالم پوټکی دی ځکه له پښو لاندې لویږي دابل دضعیفانو له پوستکونه جوړدی او په غاړې پورې تعلق نیسي.

دشاعر تحفه باید همدغسې وي او همدغه معنی ولري.

دی باید دا دوه منظرې همدغه راز وښئ اوخلک په دغه رمز ښه پوه کړي.

په دغو خبرو زه له خوبه راویښ شوم او په خوب کې د خپل خوب په تعبیر پوهېدلی وم.

خدمتګار***

هلته يو ړوند بې لارې روان و، هغه په سمه لاره برابر کړ مګر ړوند پوه نشو چې زما رهبر څوک دی.

يو بل په خواره خوب ويده ؤ، په خواکې يې يوه منګرى سر رااوچت کړ هغه په بېړه وواژه او ويده هماغسې ناخبره پاتې شو.

دشپې په مسجد کې ناروغه مسافر زګېروي کول هغه يې په خدمت کې شپه سبا کړه، مسافر سباوون خواته مړشو او خپل زړه سواندې خدمتګارېې ونه پېژانده. هغه په لاره روان و، يوه ماشوم ته يې يوموټى ميوه ورکړه، يوه تږى ته يې په بېديا کې اوبه ورکړې، له يوه وږى سره يې خپله ډوډۍ نيمه کړه مګر يوه هم ونه پېژانده چې دى څوک دی.

له دې لوبې لارې نه هغه ډېر اغزي اوکاڼي لرې کړه مګر څوک چې سبا ته په دې لاره راځي د هغه له خدمت څخه نه خبرېږي اوهغه نه پېژني.

په رښتيا چې مونږ خپل خدمتګاران نه پېژنو او باداران ډېرښه پېژنو.

عقل

ډېرلږ خلک دي چې کله کله يو نيم کار دعقل په خوښه کوي، نور ټول کارونه دمينې او محبت دپاره، دحسد او عنا د دپاره د حرس او هوس دپاره وي يا د کوم زورور په امراو د نادانۍ په فرمان اجرا کېږي . سره له دې چې دعقل برخه په ژوندانه کې ډېره لږه ده بياهم هرڅوک دعقل ستاينه کوي او دعقل دښمن هم عقل ښه ګڼي او بې عقلي نه خوښوي.

ښائى چې عقل په همدغه سبب دهرچا خوښ وي چې دچاپه کار کې کارنه لري او د زورورو خوى په کې نشته .

عقل زمونږ تابع دى او زمونږ زړه ته ګوري هغسې مشوره راکوي ځکه يې ستايو او صفت يې کوو.

که عقل په مونږ باندې حاکم واى او اقتدار يې درلوداى مونږ به تربنه ډېرسرټکاوه او بدبه موګاڼه ځکه چې تراوسه مونږ له يوه حاکم نه هم زړه کې ډېر خوښ نه يو او ډېرښه حاکم هم ډېر خلک له ځانه خوابدي کړي دي.

په رښتيا چې عقل غوندې بې ضرره شى نشته.

عقل هر کله زمونږ خير اوګټه راښيي اوعقل دهمدغه شى نوم دی. که مونږ دعقل يوه خبره هم ونه منو بيا هم عقل رانه نه ځي او بد راسره نه کوي. که مونږ په ناکاره کار پسې په بده لاره روان شو عقل راسره ملګرى دى او څومره چې کېدى شي له خطرنه مو سا تي.

ډېرې غلا ګاڼې دعقل په مرسته کېږي که څه هم غلا ته په ښه نظرنه ګوري او غلا يې نه ده خوښه.

هغه شيطاني چلونه چې انسان کشف کړېدي او شيطان هم ورته حيران دى دسادګانو او احمقانو کارنه دى.

فريب او ټګی سره له دې چې سم او صحيح عقل ورته بدګوري بياهم دهوښيارۍ بدعمله اولاد دی او دبدسړي له عقل څخه دغه راز بد اولاد پيداکيږي، همدغسې عقل يوه غله ته هم دتېښتې لاره ښيي هم يې ماړه کاله ته بيائي اوکه حاکم ونيوه دځان دخلاصولو چلونه هم ورښئي.
که سړی هرڅومره ګنهګار و، عقل ورته دنجات لاره لټوي اوله همدردی نه لاس نه اخلي په رښتيا چې دومره مهربانه ملګری بل نشته .
هغه وخت چې څوک عقل له ځانه شړي اوپه عقل هجوم وروړي باده اوپياله دی په لاس کې ورکوي اود مخه ورته لا يو داسې ځای پيداکاندي چې ډېر رسوانشي اومحتسب يې ګرېوان ته لاس وانچوي.
دعقل خوی اوخصلت په هيڅا کې نشته په زړه کې حسداوعنادنلري لکه ماشوم مرور کيږي نه، ظلم اوناروايې نه ده خوښه مګرله ظالم سره دښمني هم نه کوي.
فسق او فجور ورته بدمعلوميږي خو د زاهد په شان له فاسق اوفاجر نه نه تښتي، هرچاته د خير خواه په نظر ګوري اودانسان په مجبوريت ډېر ښه خبردی.
عقل په دې خبره ډېر زور اچولی دی چې انسان پخپلو کړوکې پوره آزادي اواختيار نلري اود مجبوريت جنبه يې ډېره غالبه ده.
هو! عقل داغواړي چې دانسان له ضعف او ناتوانی نه يوداسې قوي دليل جوړ کړي چې دهغه بل جهان له ملامتی نه يې هم خلاص کاندي.
عقل په دې پوهيږي چې انسان دخپلو غرايزو اواحساساتو تابع دی او منطق هرکله د خپلو اغراضو دپاره استعمالوي.
دانسان له منطقي تعريف څخه هم دامعلوميږي چې دی اول حيوان اوبيا عاقل دی، يعنې دده نطق اوعقل دحيوانيت تابع دی اوحيواني غرايزېکې داوليت حق لري.
دايومنلی حقيقت دی چې عقل زمونږ تابع دی مونږ دعقل تابع نه يو.
عقل زمونږ دپاره پيداشوی مونږ دعقل دپاره نه يوپيدا.
که مونږ په عقل باندې دليونو او يا د ماشومانو کارکوو، کوي يې اوزمونږ له امرنه غاړه نه غړوي.
که زه اوته دوستان يو زما اوستا عقل هم دوستي کوي.
که مونږ غليمان شو زمونږ عقلونه يوله بل سره دښمني کوي اوپه جګړه اخته کيږي.
ښه عقل هماغه دی چې دميني اومحبت په غيږکې وده وکړي او دښو عواطفواو احساساتوپه لمن کې وروزل شي.
عقل داخلاقو تابع دی، که اخلاق ښه و عقل هم ښه کيږي که اخلاق بدؤ، عقل په بده لار روانيږي او بده لاره ښئی.

پوهه او هوښیارۍ***

زه چې وړوکی وم اګرکه اوس هم لوی نه یم له هر چانه به مې اوریدل:
فلانی بې عقله دی په څه نه پوهېږي، دعقل په پوله هم نه دی تېر شوی او د دوه خرو اوربشې نشي بېلولی. مګر یو یو به چېرته داسې هم پیداکېده چې خلکو به ورته پوه او هوښیار ویلې زه همدغه وخت په دې خبره پوه شوم چې پوهان او هوښیاران په دنیاکې ډېر لږ دي اوناپوهان ډېرزیات دي. کله چې زه په سبق کښیناستم ماته یې وویل:
سبق ووایه چې پوه او هوښیار سړی درنه جوړشي.
داخبره په ماباندې ښه ولګیده اوپوه شوم چې پوهه او هوښیاری مې خوښه ده.
هغه وخت زه هوښیار نه وم مګر هوښیاري مې ښه ګڼله اونا پوهي راته بده ښکاریده. نه پوهېږم چې دغه تمیز ماله کومه کړی ؤ، اویو بې عقل څنګه پوهیدی شي چې عقل ښه دی او بې عقلي ښه نه ده، خو اوس پوه شوم چې ماشومانوته که څوک هر څه هر رنګه وښئي هماغسې یې ګڼي اوله ځانه څه فکر نشي کولی.
ماشومان لا پرېږده چې ډېرو خاوندان هم دغه شان دي اولوی لوی سړي دیوه اوبل په خبرو تېروزي.
ما هغه وخت دملاصاحب سوکانوته دهمدې دپاره سرونیوه چې پوه او هوښیار شم.
هو! دپوهې او هوښیارۍ ځای سراو دماغ و، مګر پوهه دملاصاحب په لاس کې وه اوله هرچاسره نه وه.
ماته هوښیاری ځکه ښه ښکارېده چې ډېره لږه وه او له لږو خلکوسره وه.
هرڅه چې لږ وي قیمت یې ډېر وي اوخلک یې ارماند کوي. هرڅوک هغه څه غواړي چې نه یې لري.
که زه پوه او هوښیاروای په پوهې او هوښیارۍ پسې به نه ګرزېدم.
ډېرخلک ډېرو شیانو ته دناپوهۍ په سبب هڅه کوي او ډېر کارونه له ناپوهۍ ولاړ یږي.
زه هم نه پوهېدم چې پوهه مې غوښتله.
هرڅه چې و، او هرڅنګه چې و،ما په لیک اولوست کې دانایي لټوله اوسبق مې وایه چې یوه ورځ مې د رحمان بابا په کتاب کې ولوستل:

دا دنیـــا پـــه احمقـــانو ده ودانـــه　　　　دانانـــه کاپـــه دنیـا بانـدې غـــرض

مګر چې شاو خوامې ښه وکتل په رښتیا چې دکلي خان به ټوله ورځ په ډېره کې یخ سیوري ته پروت ؤ،او هیڅ به یې نه کول، دهقانانو اومزدورانو به په سره غرمه کې یوې، لوونه اوغوبلو نه کول، زحمت او خواري به ددوئ وه ګټه به دخان کورته راتله.
زه دغه وخت دعقل اوهوښیارۍ په کرامت اوبرکت نورهم پوه شوم اوباورمې راغی چې زمونږ په کلي کې یوازې خان صاحب هوښیار دی چې هیڅ نه کوي او نور ټول بې عقله اونا پوهه دي چې د دنیا کارونه کوي. دده د پوهې اوهوښیارۍ یوبل دلیل هم له ماسره ؤ.
هغه داچې دی به په ژمی پیتاوی ته کښیناسته اوپه اوړي کې یخ سیوري ته، هغه نور به په سره اوړي کې سره لمرته ولاړو اوکاربه یې کاوه. مابه په جومات کې په زوره زوره ویل:

دادنیـــا پـــه احمقـــانوده ودانـــه　　　　دانانـــه کاپـــه دنیابانـــدې غـــرض

خوهغوی په دې خبره نه پوهېدل او زما چېغې عبث وې.

ډېره موده وروسته زه له کلي کوره راووتم ښارته راغلم په دفتر کې مرزاشوم د مرزايانو له ځنګه کښيناستم په چپراسيانو به مې حکمونه کول او په هرکار پسې به مې لېږل.

دلته هم هماغه قانون جاري و اود رحمان بابا خبره راته دکانې کرښه ښکاره شوه.

چپراسيان به ټوله ورځ په سره ژمي اوپه واورو کې دايره په دايره ګرځېدل، مکتوبونه به يې رسول مونږ به په توده کوټه کې ناست وو مکتوبونه به موليکل .

زمونږ مدير صاحب به نور څه نه کول يوازې دسخط به يې کاوه يعنې زمونږ کاربه دده په نامه ختمېده، که د دسخط په ځای مهرلګول رواج وای داکار به هم کاتبانو کړی و. مګر نه پوهېږم چې مديران ولې مهرونه نه جوړوي. که يو کاتب خپل کار دمدير په نامه ختم کړي او دی پخپله دهغه مهرد مکتوب په اخرکې ولګوي داکار اخلاقاً ښه دی ځکه چې دايثار او فداکارۍ معنی لري، که څوک پردی کارپخپل نامه ختموي ښه نه معلومېږي.

له چپراسيانو نه زمونږ کارلږ او اسانه ؤ، اوله مونږ نه دمدير صاحب کارسپک و، رئيس صاحب چې عقل عالم ؤ هغه بېخي کارنه کاوه او کله کله به دېوه ساعت له مخې رياست ته راغی، ځينې ورځې خو به يې خپل مبارک نوم هم په کوم مکتوب يا د حاضرۍ په کتاب کې نه ليکه چې دکارنحوست دده په نامه پرېنووزي اوهوښيارۍ ته يې زيان و نه رسېږي.

زمونږ مکتوبونه ځينې داسې و، چې چپراسی ته به مو ورکول چې په مدير يې امضاکړي ځينې به مونږ پخپله رئيس صاحب ته دامضاء لپاره وړل.

درئيس صاحب حضور ته چپراسی مکتوبونه نشو وړلی ځکه چې دادب تقاضا دا نه وه چې يو خوارچپراسي په خواره جامه کې د يوه لوی سړي په حضور کې ودرېږي که څه هم دخدای حضور ته په لمانځه درېږي

هو! ددرباريه آدابو هرڅوک نه پوهېږي اودرباري پوهه له هرچاسره نشته هلته موقع شناسي له هرکارنه زيات قيمت لري او دنزاکت مراعات ډېر په کار دی.

په رمز اواشاره پوهېدل، مزاج پېژندل، دبل په خوښه خبرې کول، دبل په نظر هر څه ليدل ډېر لياقت او مهارت غواړي.

هر څوک نشي کولی چې له ځانه به هېڅ فکر اوهېڅ عقيده ونلري مګر د بل هر فکر او هره نظريه به دارسطوپه منطق ثابتوي.

پخپلو اورو باندې هرڅوک دبل پېتی وړلی شي مګر له زړه نه دنورو يابو جوړول اسانه کارنه دی.

تاسې درباريانو ته په عادي نظرمه ګورئ دومره باريک بين خلک بل چېرته نشته، ددوئ ډېر لږ کاردپوهې اوهوښيارۍ له برکته دنورو له ډېرو درنو کارونو نه درونددخېږي . د دوی مثقا ل او دنورو خروار برابر نه دی. که دنورو دفعاليت دورې او ګردونه اسمان ته ورسېږي او دوی محض دچا دبوټونوګرد پاک کړي ددوی د کار قېمت زيات دی اوله هغوی نه يې تنخواه ډېله ده.

دوی په جنګونو اوجګړوکې دسربازۍ ميدان ته نه حاضرېږي. په فابريکو اوکار خانو کې کارونه نه کوي، لوړې ژورې نه اواروي، معدنونه نه سوري کوي، مګر ګټه يې له نورونه زياته ده او په لوړ مقام کې ځای لري.

ددوی کار دومره باريک دی چې هرچاته نه معلومېږي مګر لياقت يې معلوم دی او په هوښيارۍ کې يې څه شک او شبه نشته.

څومره چې پوهه اوهوښياري زياتيږي هغومره فعاليت اودکار ستوماني کېږي، نه ګورئ چې ماشومان له لويواو درنو خلکو نه ډېر حرکت کوي داباشي ولاړدی او مزدوران تيرې چلوي.

مشران له ځايه نه ښوري اوکشران په مخکې منډې وهي. که لرې نه ګورئ دخپل لاس ساعت ته وګورئ ثانيه ګرد چې وروکی دی څومره ژرګرځي دقيقه ګرد چې لوی دی ورو روان دی.

کوچنی موټرډېر ګرندی ځي او لويه لارۍ هغسې نشي تللی.

اوس پوه شوئ چې لو يوالی او دروندوالی همدارنګه عقل او پوهه فعاليت کموي او منډې رامنډې د بې عقلو کاردی.
هوښياران کارنه کوي فکر کوي او ځرت وهي نا پوهان جبل وهي اوغرونه سوري کوي.
ددنيا آبادی او ورانی کار او فعاليت پورې تعلق لري او عقل يا هوښياری سړی ستوماني او زحمت ته نه ورکوي.
يو مرزا هېڅکله په خپل کار کې ديوه جوالي غوندې ندی ستړی شوی. (عقل نيست جان درعذاب) همدغه معنی لري
او رحمان بابا دهمدې له امله وايي چې دنيا په احمقانو ودانه ده او دانا د دنيا په کارڅه غرض نلري.
تاسې له هوښيارانو اوپوهانو ډېر کارمه غواړئ دوی پرېږدئ چې فکر وکړي او بې کاره بې زياره ګټه خپل کاله ته راوړي.
هوښياری او پوهه همدغه ده چې کاريې لږ او ګټه يې ډېره وي يا په بل عبارت هېڅ نه کوي او هرڅه دده وي.
دنورو له زياراو کار څخه ګټه اخيستل، بل غولول او ځانته ګټه اړول پوهه او هوښياري ده.
داد پوهې اوهوښياری برکت دی چې ډېر لږ خلک يعنې هغه چې دنن ورځې په اصطلاح په اقليت کې دي اولږه کې ورته ويل کېږي دډېرو خلکو له ستړتيااوستوماني نه ډېره زياته استفاده کوي.
که تاسې دهروطن دناز اونعمت خاوندان اوشتمن وګورئ دوی ډېر لږ دي مګر ډېر زيات خلک ددوئ دګټې لپاره استعمالېږي يعنې ددوی سمسوربڼ دنوروپه خولو وده کوي او ددوی راحت دنورو د زحمت نتيجه ده، داده هغه پوهه او هوښياری چې ماپه ليک اولوست کې لټوله اوزه يې له کاره وايستم.
هو! پوهه اوهوښياری سړی له کاره باسي، دکار خلک نوردي پوهان او هوښياران نه دي.
دخيرخلک هماغه دي چې نورو ته يې خير رسېږي، پوهان اوهوښياران ځانته خير رسوي اوخپل خيرلټوي.
دهمدې لامله وايي چې دجنت اکثره خلک ساده ګان دي او دنيا هم په ساده ګانو او احمقانو ودانه ده.

احمق څوک دی؟***

هغه چې د دنيا په سوداوزيان نه پوهېږي او دګټې په ځای تاوان کوي خلک ورته احمق، بې عقل اوساده وايي.
دا درې نومونه لکه ديوه سړي مختلف عکسونه چې په بيلوبيلوکمرو او مختلفو احوالو کې بېلوعکاسانو اخيستي وي په عين اتفاق کې اختلاف هم لري اوپه يووالي کې يې يو څه بېلوالی معلومېږي.
که څوک کوم بې عقل سړی سپکوي احمق ورته وايي اوکه يې ستايي نوساده يې بولي. د وينا اوبيان سحر دالفاظوپه همدغسې فريب کې پټ دی.
په کتابونو کی راغلی دی چې پخوابه يې ټوقيانو ته احمقان ويلی او د درباراحمقان به هغه کسان ووچې پخپلو خبرو به بې خلک خندول اوپه مجلس کې به يې خوشحالی پيداکوله.
داحمق اوساده يومثا ل ملانصرالدين دی چې په ظرافت اومسخره توب هم شهرت لري.
ددغه مرحوم د حماقت دليل دخلکو په نزد دادی چې ده به په يوه روپۍ څلوردانې هګۍ واخستلې هغه به يې وخوټولې په رنګ به يې سرې اوشنې کړې بيابه يې دروپۍ پنځه دانې خرڅولې يعنې دګټې په ځای به يې تاوان کاوه اوخپل ما ل به يې ار زانه خرڅاوه.
اوس چې څوک له چانه څه شی ارزانه وغواړي هغه وائي څه ملانصرالدين خونه يم.
دانوم اوس دومره عام شويدی چې که هرڅوک يوشی ګران واخلي او ارزانه يې خرڅ کړي خلک ورته ملانصرالدين وائي.

مونږ په خوله وايو چې عقل بېل شی دی او د دنيا مال بېل شی دی، څوک به عقل لري مال به نلري، ځينو نوروسره به مال وي اوعقل به نه وي، مګر په عملي ډول دهر چاعقل اوبې عقلی ددنيا د ګټې او زيان له مخې معلوموو او په حقيقت کې ګټې ته عقل وايو او تاوان بې عقلی يا حماقت بولو.

زمونږ په خيال او تصور کې دانشي راتلی چې ملانصرالدين به داکار ددې لپاره کاوه چې نرخ ارزانه کړي او خپل احسان په دغه تجارت کې پټ کړي چې خريدار بې په سخاوت هېڅ پوه نشي او کرامت حماقت وګڼل شي.

که زمونږ ګمان نيک اونه وای ملانصرالدين به مو د خير اوفيض خاوند ګڼه اودغه په عقل پورې به مونه خندل.

هغه بل کال زمونږ په هيواد کې قحطي اوګراني وه، يوه لوی سوداګرله هرات نه ډېر غله کندهار ته راوړه او په خلکو بې دبازار له نرخه ارزانه خرڅه کړه يعنې ګټه بې ونکړه تاوان بې وکړ، داکار هيچا دهغه په بې عقلی حمل نکړ او په اخبارونو کې بې ډېره ستاينه وشوه.

هغه ته چا ملانصرالدين و نه ويلې. بلکه دخير او برکت خاوند بې وباله.

يووخت زه يوه شتمن سړي کره مېلمه شوم د هغه په کاله کې هر څه پاخه شوه، مګر سکړک بې نه درلود، دکاله خاوند څو غلمينې ډوډۍ خپلو همسا يه ګانو ته ولېږلې او هماغومره سکړګان بې راوړه.

ماته دامعلومه شوه چې دوی هره ورځ دغه رازتجارت کوي او پخپل کاله کې جواری نه پخوي، داسوداماته خوارانو اوغريبانو لپاره سودمنه ښکارشوه او مرحوم ملا نصرالدين راپه يادشو.

زه دا جرئت نه شم کولی چې دغه راز ښه کار احمقانه وګڼم.

په کوم کاله کې چې هر څه ډېر وي دغومره لږ تاوان هېڅ تاثير نلري.

بډايان له دغسې تظاهر نه يو مخصوص خوند اخلي چې مونږ هغه نه دی څکلی که دغه راز کار يو خوار او غريب وکړي حماقت دی مګر دبډايانو لپاره صفت دی.

عقل اوپوهه خوارانو او فقيرانو ته دا اجازه نه ورکوي چې ډوډۍ په جواری بانديې سرپه سر ورکړي اوخپل حماقت ښکاره کړي مګر بډايان په دغسې کارونو ښه ښکاري اوڅوک ورته ملانصرالدين نه وايې بلکه حاتم طايي بې بولي.

که خواران او غريبان له اسراف او تبذير نه کارواخلي ډېره لويه ناپوهي او ناداني ده مګر بډايان په اسراف او تبذير د جود او کرم خاوندان ګڼل کېږي.

دغه عقل چې دخوار او غريب رهبري کوي دبډايانو لپاره نه دی په کار.

هو! عقل امساده چې ګوډ او ضعيف انسان ورته اړدی.

هغه چې دقوت اوقدرت خاوند دی دغه دضعيفانو وسله ورته نه ښايي.

دعقل عينکې د کمزوری نظر بينا ئي زياتوي او دتېز نظر خاوندان بې کله کله د ډول او فيشن لپاره په سترګو کوي.

که څوک عقل او هوښياری لټوي د خوارو او غريبو په کورکې دې ولټوي زورور اوبډايان له دغه شي نه بې نيازه دي.

تاسې يوه انسان يا يوه حيوان ته چې څه نه وينې ړوند ويلی شئ، مګر سيند او سيلاب ته ړوند ويل غلطه خبره ده که څه هم په نا اواره لاره روان وي او په سمه لاره نه درومي.

دا ځکه چې دغه پرزېدل او جګېدل هغه ته څه زيان نه رسوي اوبې سترګو هم ډېر ګړندی تللی شي.

که مونږ دخپل هېواد په خلکو کې فکر وکړو هغه کارونه چې ځينې زورور اوبډايان بې کوي، په عقل برابر نه دي که مونږ بې وکړو بدښکارو او ضرر وينو، ځکه موعقل مخه نيسي، مګر زورورو او دقوت خاوندانو ته زيان اوضرر نه رسوي ځکه بې عقل هم مخه نه نيسي اودغه دغريبانو ناصح دهغوی حضور ته لاره نلري.

د زورورو په مخکې عقل ګونګ وي او ډېر مزخرف معلومېږي. هرڅه چې بې ضرورته وي او احتياج ورته نه وي بدښکاري او قيمت بې لږ وي.

که چیرې په انسان کې ډېره نیمګړتیا او کمزوري نه وای اوعقل ته بې احتیاج نه درلودای عقل اوپوهی به دغومره قدرنه درلوده.
اوس پوه شوئ؟ چې هر خوار او غریب سړی که ځان ته ځپلی یا پښې لږ غوندې ګرانې واخلي او دوه یادرې روپۍ پکې وغولېږي هرڅوک ورته احمق وائي، یو بډای که په زر هاو روپۍ یوه شپه په قمار کې بایلی احمق نه دی، هغه چې د ورځې دشلو یا ډېر شو روپو په سګرټو اورلګوي یاد سینما او تیاترپه تشه ننداره پیسې ورکوي څوک ورته احمق نه وایې مګرکه یو مزدور یوه ورځ کارونکړي او وزګاروګرزي احمق دی ځکه چې ښځاته په کور کې څه نلري او وری پاته کېږي. یو بډای په ګرندی موټرکې ډیر لرې ځای ته په ښکار پسې ځي په لاره کې ډېر تیل مصرف شي دموټر کمانۍ ماته شي اوټایرهم بچ کاندي مګر د ښکار برابري رانشي اوپس له دوه درې شپو پنځه یا شپږدانې زرکې له ځان سره کاله ته راوړي چې دانه په سلو روپوهم نه پرېوزي هغه ته څوک ملانصرالدین نه وایې ځکه چې ژوند دغسې تفریح اوپام غلطولوته احتیاج لري او دشوق او ذوق لپاره ما ل تاوانول نا پوهي نه ده.
کله چې یو بډای یوه ښکلی نفیسه تابلو په ډېرو روپو اخلي یا ځینې انتیک او زاړه شیان د تش نمود لپاره په ډېرلوړ قیمت رانیسي هغه بل چې یوزوړقلمي کتاب چې ذوق او صنعت پکې خرڅ شوی په ګرانه بیه اخلي او دهماغه کتاب چاپې نسخې ډېرې ارزانه لاس ته راځي، ته ووایه چې دغه راز تاوانونه دڅه دپاره دي؟
که غرض معنوي استفاده وي هماغه معنی په چاپی کتاب کې هم شته معلومه شوه چې ما ل تاوانول دنامه اوشهرت لپاره، دشوق او ذوق لپاره، دهوا اوهوس له پاره حماقت نه دی صنعت دی او ستاینه ئې کېږي مګر په دې شرط چې سړی خوارو فقیر نه وي بډای وي او ډېرې پیسې ولري.
اوس خوبه پوهیدلی یاست چې احمق څوک دی او مونږ چاته احمق وایو؟

نوی درس***

چېرته مې دچاپه کوم کتاب کې ولوستل استاذ د خپل شاګردته دادرس ورکاوه:
له خدایه ډېر خوښ اوسه! چې ته یې بې هنره پیداکړې اوتاته یې هغه استعداد درنکړ چې یوه ورځ دخلکو لپاره لویه بلا درنه جوړه شي ته پدې پوه شه چې خدای ته هماغه څوک ډېر نږدې دی چې له ذوق او هنر نه ډېر لرې وي.
هغه تنداو تیز فکر چې زما په برخه رسېدلی دی ماته په دنیا او آخرت کې زیان رسوي او زما اسایش خرابوي.
ډېر فکر کول ډېر بد مرض دی چې په څوتنو پورې اختصاص لري که دامرض خپریدلی ډېر ژربه یې دبشر نسل تباه کړی و.
زه پدې ښه پوه یم چې په ژورفکر اوعقل کې د روح تباهي ده.
ژور فکر دبشر لپاره طبیعی کارنه دی.
همدغه شی دی چې په سړي کې دعمل اقدام وژني.
هېڅوک هېڅ کارنشي کولی ترڅو چې څه قدرتنګ نظره او لنډ فکره نه وي تفکر دانسان لپاره ډېره لویه بدبختي ده.
هغه چې لږ فکر کوي یا هېڅ فکرنه کوي په دواړو جهانو کې کامیاب دی، مګر د ډېر فکر اوعقل خاوندان هرچېرته اوهر کله له جسمي او روحي هلاکت سره مخامخ دي.
په ریښتیا چې فکر اوعقل کې ډېر خباثت پټ دی.
پوهه او فلسفه په حقیقت کې پرذهن باندې دشیطان استیلاده.
بشرپه اصل کې یواحمق حیوان دی او دده معنوي ترقي دده دفکري اضطراب دپوچو آثارو نوم دی.

هغه څوک چې دنبوغ او قریحې خاونددی دمعاشرت په دردنه خوري او د معاملې خاوند نه دی.
زه دفکر آزادي له هرڅه نه پورته ګڼم هرڅوک له ځانه خوابدی کوم مګر خپل ځان اوخپل وجدان خوشحاله ساتم.

دریې کاله***

یوکا ل موسم ډیرښه راغی، بارانونه وخت په وخت پخپله موقع وشوه چې نه له ضرورته زیات و او نه کم.
دزمیندارو فصلونو ته هیڅ زیان ونه رسیده او للمه ډیره ښه راغله.
دهقانان ډیر خوشحاله وو چې فصلونه ډیر ښه دي اوکا ل ډیر ښه راغلی دی.
کله چې درمندونه تیار شوه خلک په رښتیا دغلې په چلولو ستړي شوه اوپه کورونو کې د غلې ځای نه و.
په دغه کا ل په ملک ارزاني راغله او دغسې ارزانی چاپه خوب کې هم نه وه لیدلې. دغلې خریدار لکه د انځرګل چاپه سترګو نه لیده، زمیندارو به تیل اومالګه په غنمو اخیسته، اوجنس به په جنس بدلیده، دزمیندارویه کور کې مړی نه و، ویربې و، دوی دپاک خدای په دغې مهر بانۍ خوشحاله نه وو او د شکریه ځای به یې شکایت کاوه، همدغه ناشکری وه چې بل کا ل هغسې رانغی اوغله بخپي ورکه شوه ځینو ویل چې تخم هم په لاس رانغی او خروار په چارک ولګیده.
په دغه کا ل پر وطن باندې قحطي اوګراني راغله هرڅوک به په غلې پسې لا لهانده اوسرګردانه ګرزیده او دچاپه کورکې دمړک لګۍ نه سپیره کیده.
زمینداران بیا خپه وو او ډیر افسوسونه یې کول چې ګرانی اوقیمتی ددې کا ل وای اوغله دپروسږ کا ل، مګر دا اجتماع محاله وه اودغه کا ل هم په افسوس او ارماندو تیرشو.
دریم کا ل له دواړو کلونو نه مخالف راغی یعنې دځینو زمینداروغله ډیره زیاته وه او د ځینو کښت ته زیان او آپت ورسیده ځکه نرخونه جګ شوه مګر قحطی نه وه دچاغله چې ډیره وه او په ګران نرخ یې وپلورله هغه له ډیرې خوشحالۍ په جامو کې نه ځایده او چاچې د خرڅون غله نه درلوده په کا له یې دغم کانې وریدل.
زه دغه وخت په دې پوه شوم چې مونږ تول نشو خوشحالیدلی اوپه داسې حا ل کې واقع یو چې که یو حوشحالیږي هغه بل به خپه کیږي یعنې دځینو خوشحالۍ دځینو نورو دخپګان نوم دی دهمدې لامله وایې چې یو مړنشي بل نه مړیږي.
ددنیا په بازار کې داسې سودنشته چې پلورونکی او پیرودونکی دواړه ګټه وکړي یعنې یو خپل ما ل ګران خرڅ کړي او هغه بل یې ارزانه واخلي، په کومه سوداکې چې سود اوزیان نه وي اوخریدار یا خرڅوونکی یوهم ونه غولیږي یوهم نشي خوشحالیدلی، که یوسړی خپل سل ګون نوټ په شلو پنځه ګونو بدل کړي په دغه تجارت کې خوشحالی اوخپګان نشته ځکه چې سوداو زیان پکې نشته که یوپه حساب کې وغولیږي دی به خپه شي او هغه بل ته به خوشحالی پیداشي اوس پوه شوئ مونږ په څه خوشحالیږو او په څه خپه کیږو؟
که ښه فکر وکړو آیا د یوه ګټه دبل دتاوان نوم نه دی؟ زما یو ملګری دومره شته او جایداد لري چې جامه او ډوډۍ ډیرښه ورسیږي، کور لري، ځمکه لري، باغ لري، لنګه غوا اورته ولاړه ده موټرشته او د هیڅا پوروړی نه دی په بانک کې یې هم پیسې پرتې دي او له هرې خوا بڼغمه معلومیږي مګر یوبل سړی له ده نه هرڅه ډیرلری او ځمکې، باغونه، کورونه، نغدې پیسې یې له ده زیاتې دي، هغه خپه دی چې زه ولې دغه بل قدرته جایداد نه لرم دابل خوشحاله دی چې له هغه نه یې جایداد ډیردی.
زمونږ اکثره غمونه همدغه رازدی چې دیوه بل سړی له خوشحالۍ پیداشو یدی او ډیرې خوشحالۍ هم شته چې دنورولـه خپګانه پیداکیږي.

دغه يو چې په زړه جونګړه کې اوسي دغه بل چې په لوړه ماڼۍ کې استوګنه لري، دی د هغه جونګړه ويني ځکه خوشحاله دی هغه دده قصر ويني ځکه خپه دی که چېرې مونږ ټول په جونګړوکې اوسيدلی يا ټول په لوړو ماڼيو کې وای نه به جونګړه کې دغم کوډی وه نه به لوړه ماڼۍ دخوشحالۍ ځای و.
که حقيقت ته ځير شو، يوګوډپدې نه دی خپه چې ولې ګوډ دی بلکه پدې غمجن دی چې ولې نورده غوندې نه دي.
هغه چې پر آس باندې سپور دی او نورې په مخکې منډې وهي د اس په سپرلۍ دومره نه دی خوښ لکه چې دنورو له پلی توب څخه خونداخلي.
داوه زما ددرو کالو مطالعه چې ته بې په لږ ساعت کې مطالعه کوی، دغه لږه پوهه چې ته ورته په سر سري نظرګورې اوستا په نظرکې ډېره ساده ګي لري زما لپاره ډېره عميقه فلسفه ده زه په ډېره موده کې دغه حقيقت ته رسيدلی يم. ته به په ګړندی ګاډی کې يوه ځای ته ډېر ژر بې تکليفه ورسيږې، مګر هغه څه چې په لاره کې يو پلی ويني ته بې پوره نشي ليدای ستا نظرپه دغه لاره ډېرژرعبور کوي اوکندې کېږې، داخوا هغه خوانه ګورې.
ستا سيرډېر ګړندی دی او په دغومره سرعت کې دقت اوتعمق نه ځائيږي.

قوي او ضعيف***

ددنيا دود اودستور خو دادی چې زوروربه کمزوری وهي اوضعيف به دقوي له لاسه په عذاب وي، مګر په کورونو کې دمينې او محبت تقاضا بل رازده. هلته يوکوچنی ماشوم خپل مشر ورور په څپېړو وهي او هغه ورته خاندي يعنې له ټولونه کمزوری په ټولو زورور دی.
ماته دغه کورنی دود او دستورډېرښه ښکاري او له خدايه غواړم چې دارواج عام شي.
پدې پوهېږم چې په هرکاله کې همدغه حا ل دی او په هره کورنۍ کې کوچنيان په لويانو زورور او زړور دي.
دګبر او ترسا په کاله کې هم دکوچنيانو زور چلېږي او جوړ دنا جوړه په مخکې منډې وهي مګر چې له کورونو نه دباندې وګورو نوبيا قوي پرضعيف مسلط دی. ددنيا طبيعي قانون همدغه دی چې غټان او لويان به په وړو او بېوزلو سوک او څپېړه پورته کوي او د قوت خاوند به هېڅ تحمل او حوصله نلري.
ددغه ظالمانه قانون دماتولو لپاره چې پاک خدای څه شی پيداکړ هغه مينه او عاطفه ده.
دمينې اومحبت په نړۍ کې ضعيف اوکوچنی دلوی او قوي ترڅپېړو لاندې نه دی، بلکې کوچنيان په لويانو حکومت کوي او د وړو پادشاهی ده.
مونږ ښځه عاجزه بولو، مګر مينې او محبت ډېر زورور او پياوړي د دوی دخوښې او رضا تابع کړيدی.
څنګه چې په زړه زمانه کې ديوان دښاپېريو تابع وو اوس هم دقوت او قدرت خاوندان د دغه ضعيف او لطيف جنس په مقابل کې ډېر ضعيف معلومېږي.
که عشق او مينه په مينځ کې نه وي نو د ديو اوښاپېرۍ زور هېڅکله برابرنه دی او يو ماشوم هېڅ وخت دسپين ږيرو په ږيره لوبې نشي کولای او نه دمشرانو پراوړو سپرېدلی شي.
يوه ورځ يوه ماشوم يو غټ سړی له لمنې ټينګ نيولی و، او کاله ته يې په زوره بيوه هغه خپله لمن دده له لاسه خلاصه نکړی شوه که څه هم دده زور او دهغه زور برابر نه و. دماشوم مينې او محبت دماشوم په پنجوکې دغه قوت ايښی و چې يو لوی سړی بې ځان پسې را ښکوده او هغه هم ځان نشو خلاصولی.

که زما فکر صحیح وي نو قوت او قدرت هماغه دېخوا زمانې دېو ده او مینه هماغه ښاپېرۍ ده چې دېوان یې له فرمان لاندې و.
که دمینې او عاطفې ماشوم د هر څنګه لوی سړی ګریوان ته لاس واچوي یا یې لمن ټینګه ونیسي څوک ترینه ځان نشي خلاصولی ځکه چې دا قوت په ټولو قوتونو زورور دی.
زه مینه او عاطفه د زور اوقوت په مقابل کې ځکه ماشومان بولم چې زور او قوت ډېر پخوا پیداشوی دی او انساني عاطفه، انسانی رحم او شفقت وروسته پیداشوه، یعنې هماغه شان چې فرعون له موسی نه دمخه دنیا ته راغی، حیواني غرایز هم له انساني عواطفونه ډېر پخوانی دی او دعمر په لحاظ عواطفوته کوچنیان ویلی شو، مګر دې کوچنیانوته پاک خدای هغه قوت ورکړیدی چې فرعونان ترینه په خوب کې هم وېرېږي او بدبد خوبونهویني، که څوک په دنیا کې دصلح اوسلام غوښتونکی وي او غواړي چې دناروا او ظلم مخه ونیسي نویوه داسې اختراع په کارده چې دعشق اومینې له عنصرنه پکې کارواخیستل شي.
دا اختراع ددماغ کارنه دی دزړه کار دی او دزړه توجه ته ضرورت لري.
پدې باب کې ساینس او تخنیک ته رجوع نه ده په کار، دا افتخار که هروخت دنیاته حاصلېږي نود شعر او ادب په لمن کې به وي او دزړونو مملکت کې به پیداشي.

ښه ګټه***

قصابی پرېږدئ له مېږو او پسونو نه بل شان ګټه واخلئ!
دوریو له پوستکونه پوستینونه مه جوړوئ، له وړیو نه یې ښه توکی جوړ کړئ. که تاسې وړین کالي واغوندئ پوستین ته څه حاجت نشته.
هغه وخت چې انسان نه پوهېده دمېږو او وزو پوستکي یې اغوستل، کله چې انسانیت ترقي وکړه اوشپون درمې خاوند شو پشمینه پوشی رواج شوه او دزاهد خرقه له وړیو نه جوړه شوه.
د مېږو او پسونو له غوښونه دغرولیوان اوپرانګان استفاده کوي اوشپانه ترینه یوازې پی او وړی اخلي.
دوحشي او مدني انسان فرق همدغه دی چې هغه دونې ښاخ راما توي او میوه یې خوري، دی ترینه یوازې میوه ټولوي او ونې ته زیان نه رسوي.
دا ګټه ښه ګټه ده دانسان ګټه باید همدغه راز وي.
د ګټې ښه اوبده لاره پېژندل دانسان کاردی، ګټه په کار او زیارپاکېږي اوبې کاره ګټه ښه نه ده .
دګټې لاره چې هرڅومره اوږده وي هغومره ښه وي.
هغه کسان چې دنورو په تیارو درمندونو داړې غورځوي او دګټې لپاره یې لنډه لاره غوره کړیده لاسونه اوپښې یې د ترلودی.
تاسې کوښښ وکړئ چې ګټه له لرې ځایه راوړئ او دکار برخه پکې زیاته وي. هغه چې د کلي په دکان کې سوداکوي او هغه چې له لرې ښاره سوداګري په متاع اوبها کې یې ډېر فرق موجود دی.
تاسې پخپلو باښو او بازانو د همسایه ګانو چرګوری مه نیسئ!
دهوامر غان او دغرونو زرکې اوسیسی ونیسئ.

له نړدي ډنډونو څخه ناپاکې اوبه مه راوړئ لړ لړې لاړشئ له هغه سيند ياله هغې چينې نه رڼې اوپاکې او به راوړئ چې رنګ او خوندېې ډېرښه دی.

دابښه ګڼه نه ده چې يوه روپۍ په دوورو پو ورکړئ او خوشې په خوشې دګټې خاوندان شئ.

ګټه بايد په غير مستقيم ډول وي او کارپه کې ډېر دخل ولري.

په مستقيم ډول هېڅوک څره اوپارو دغلې په کندوانو کې نه اچوي مګر هغه غله چې له همدغه نا پاک جنس څخه دکار په وسيله پيداکېږي پاکه اوحلاله ده.

لهذه داچې بې کاره ګټه که په غلا وي که په سوال وي که په زور وي انسان ته نه ښائي او هغه ګټه چې په کار او زيار پيداکېږي ډېره ښه ګټه ده.

نوراشئ! چې کار وکړو او هرڅه په کار پيداکړو.

ښه کار او ښه عمل دخدای په دربار کې ډېر قدرلري او په مثقالونو خرڅېږي.

داختر په ورځ

داختر په ورځ ځينو کورونو ته لاړم چې دښايست اوښکلا پکې هېڅ نيمګړتيا نه وه او له ډېرې خيالو رې ناوې نه يې هم ډول او سينګار زيات معلوميده.

دکور په نقشه او هندسي شکل کې د جما ل مظاهر له ورامعلوم و، رنګ امېزی په ذوق او سليقه برابره وه.

دکور پردې ډېرې ښکلې وې.

قالينې، مېزونه، چوکۍ او هر څه ډېر نفيس اوښکلي معلومېدل.

راز راز مېوې په بلوري لوښوکې ايښې وې اوبې له اشتها نه دبل شي نيستی نه وه.

دثروت او غناتېولې کرشمې موجودې وې.

عيش او نعمت لکه د سيد محمود پا چا لټان له دغه کاله څخه نه وتل.

که د دنيا جنت ورته ووايم څه ډېره مبالغه به نه وي مګر دومره فرق ؤ ، چې ډېرو غټو ګنهګارو ته يې ور بېرته وو او ساده مسلمانان نشو ورتلی.

هلته ماته دافکر پيداشو چې مونږ ولې هغو کورونو ته نه ورځو چې دغه رازشيان پکې نشته اويوازې همدردي او انساني عاطفه سړی وروليږ. کله چې له دغه کاله په خير را ووتم نوفکر مې وکړ چې چاته ورشم او څوک ووينم؟ په دې کې يو فقير وطن دوست سترګو ته و درېده چې نس بې ورځ مګر سترګې يې ډېرې مړې وې په کور کې هېڅ نه ومګر په زړه کې يې دوطن مينه او دخدمت ارزو ډېره زياته وه.

زه چې دهغه دروازې ته ورسېدم پنځه تنه نورهم په دروازه کې ودرېدل، د کور خاوند د دروازې په ټکو لو راووت اوله مونږ سره يې په ډېره مينه روغبړو کړ، دهغه له وضع دا معلومېده چې له مونږ سره پخپل کور کې کښينا ستو ته نه دی جوړ او غواړي چې خبره په ولاړو پښو خلاصه شي مګر زمونږ زړه غوښتل چې څه شېبه ورسره کښېنو او د ده له حاله ځان ښه خبر کړو.

هغه له ناکامه مونږ خپل کاله ته بوتلو، دکاله په مخکې يوه زړه چوکۍ او يو زوړ شکېدلی کټ پروت و، چې خاص دميلمنو لپاره و، اوبې له ميلمه څخه يې د يوه پوزي تحمل هم نه درلود مونږ دوه درې تنه دکټ په بازوګانو کښيناستو

او نور په خاورو کښېناستل، څو دقيقې چې تېرې شوې هغه مونږ رخصت کړو او نورېې ونه غوښتل چې خپل اشنايان په سپېره ډاګ کښېنوي.
پدې کاله کې داختر ورځ لکه د روژې ورځ داسې وه او په تمامه معنی ديو غريب سړي کورو، دده درويشانه ژوند او صبرو قناعت ماته ډېر معظم او محترم ښکار بده او له ځانه سره مې ويل هغه افتخار چې ددې کاله په برخه رسيدلی دی هغه بل کور ترېنه محروم دی. هلته که غنا او ثروت خپل زيب و زينت ښئی دلته تقوی او پاکنفسی خپل شهامت څرګندوي او قلندرانه استغنی سترګوته ودرېږي.
دا هغه سړی دی چې ديوه ستر شرکت لويه سرمايه يې په لاس کې وه اوکله به يې دوه لوی رياستونه په اختيار کې و. که چېرې ده نا جايزه استفاده کولی ياپې جايزه استفاده هم پوره کړی وای نن به دغسې نه و او دده دکوټو فرش به دنيستی. باد دومره ژرنه وای وړی، مګر ګورئ چې پدې سړي باندې زړه ونه سېزئ اوپه حقارت ورته هېڅکله ونه ګورئ. زه هم داحا ل ددې لپاره نه ليکم چې د چا توجه ورته جلب کړم ځکه چې دی دنيا ته په حقارت ګوري اوله ده سره دبې نيازی۔ غرور ملګری دی.
دده په نظرکې خپله تقوی ډېره درنه معلومېږي .
دی ځانته په ډېر درانه نظر ګوري او نورو ته هم ډېر دروند ښکاري.
موږ بايد په هغه چا زړه وسېزو چې له ډېرما ل او دولت سره هم ځانته دغه حيثيت او شخيصت نشي پيداکولی يعنې په لوړ مقام کې خلکو ته ټيټ معلومېږي او په ډېر لوی کورکې هرچاته وړوکی په نظر ورځي هغه څوک چه غزة النفس لري او دخلکو په نظرکې د شخصيت خاوند دی په هغه زړه سوی نه دی په کار.
خرقه پوشو په خرقه کې دی موندلی هغه حظ چې په دنيا کې دنيا دارکا

خاني لاره

په موټرکې سپاره وو، يو خانزاده غونډې سړی هم په موټر کې ناست ؤ، دتېروخت زړې قصې يې کولې.
هغه ويل: پخوا موټرونه نه و، مونږ به په اسونو سواره وو، نوکرانو به موپه مخکې منډې وهلې.
هغه وخت خان او غريب معلوم ؤ، خانزاده او د آب سړی پېژندل کيده عام او خاص يو رنګه نه ؤ.
اوس هرسړی په موټر کې سپرېږي او نوکر د بادار له څنګه ناست وي.
چې موټرونه راغله اوغريبان پکې سپاره شوه، خاني لاره او باداري بې رونقه شوه.
دخان قصه ډېره اورده وه خو دمطلب ټکی داو، چې خانی لاره ځکه چې خواران او غريبان په موټرو کې سپاره شوه.

یوازې

ماشومان، ځوانان، سپین ږیري د پسرلي میلې ته روان ؤ، زه هم له دوئ سره ولاړم او په ډېرو ګڼو خلکو کې ننوتم.
هلته دېښې داښودو ځای نه ؤ اوبې حسابه مخلوق راغونډ ؤ.
نه پوهېږم چاله مانه پوښتنه وړکړه چې ته یوازې یې که څوک درسره شته!
ما وویل: زه یوازې یم.
همدغه وخت زه د یوازې په معنې پوه شوم او داراته معلومه شوه چې په ډېرو ګڼو خلکو کې هم سړی ځانته یوازې ویلی شي.

فاتح

سکندرله ډېر قوت او ډېرو لښکروسره ښارته راغی، دښار له خلکو سره یې څو ځله زورور جنګونه وکړه.
له دواړو خواوو نه ډېر خلک ووژل شوه. ډېرې وینې توېې شوې، ډېرې ککرۍ له پښو لاندې شوې، وروسته له ډېرو جګړو هغه دمړو په سرونو پښې کېښودې او دلوی فاتح په حیث ښارته ننوت.
دی ډېر په قهرو، ده غوښتل چې ښار لوټ کړي او قتل عام جوړ کړي، مګر داکار ده ونشو کړی ځکه چې په ښار کې یوپټ قوت موجود و چې ده ورسره مقابله نشوه کولای.
دی چې ښارته ننوت په یوې ډېرې ښکلې پېغله یې سترګې ونښتې او په یوځل لیدو یې زړه بایلود.
څوک چې بې زړه شي هغه بیا جنګ او جګړه نشي کولی، ځکه ده هم له خپل ټول قوت او قدرت سره ځان دغې پېغلې ته وسپاره.
دغه لوی فاتح چې دعشق او مینې په پنجوکې ګیر شو، بل راز شو او دخپلې معشوقې د خوښې لپاره یې دښار د خلکو خدمت ته ملا وتړله.
دغه وخت دامعلومه شوه چې دی فاتح نه و فاتح بل څوک ؤ.
دی په دې نه پوهیده چې په ډېر زور اوقوت خپل ځان یوه قوت او قدرت ته سپاري چې له سلطان او شهنشاه نه دخلکو خدمتګار جوړوي.
په رښتیا چې دعشق مقام ته رسیدل هم څه اسانه کارنه دی او دښکلا په دربا رکې پادشاهی هم په تعظیم او احترام سر ټیټوي.
هلته محمود دایاز تابع دی، او سکندر هم په یوه نظر بل راز کېږي او قهر وغضب خپل ځای مینې او محبت ته پرېږدي.

لباس

بدرنګه خیاط ؤ، مګر کار یې ښایسته و او کالي یې ډېرښه ګنډل.
دفیشن خاوندانو خپلې دریشۍ په بل چانه جوړولې، هر چا به ویل چې فلانکی ډېرښه خیاط دی، دده په شان لباس بل څوک نشي جوړولی.

دغه هنر په دغه سړي کې ډېر غرور او تند خوی پیداکړی و. یعنې څومره چې دده څېره سپېـ وه هغو مره یې خوی هم سپی و مګر دغو دوو سپو دچامخه نشوه نیولی او دخلکو هجوم په ده باندې ورځ په ورځ زیاتېده ځکه چې صفت اوهنر په ده باندې دښه خیاط نوم ایښی ؤ.
که داسړی له دغې ناشولتې څیرې اوخپل بدعادت سره ښه خیاط نه وای له ده نه به بدبخته انسان بل نه و، یا به دی هغه وخت دښه سلوک او ښه خوی خاوند و او سیرت به یې بل رازؤ، یعنی ښه خیاط به نه و ښه سړی به و ، مګر اوس د ده هنر او کما ل ښه خوی ته ضرورت نلري او د ده په بد خوی اوبده څېره یې ډېره ښه پرده غوړولې ده ځکه هر چاته ښه ښکاري اوهرڅوک ورته په قدر او عزت ګوري.
فن اوصنعت ډېر ښکلي شاګردان دده لاس لاندې کړه او دډېرو ښکلو د قد او اندام اندازه اخلي.
زه دغه خیاط په دې حقیقت ډېرښه پوه کړم چې دانسان حقیقت په صنعت اوهنر پېژني ځکه دغه سړی دخلکو په نظر کې محبوب دی اوهرڅوک یې دزړه ساتلو کوښښ کوي. هماغه شان چې یو بدرنګه مخ له ښایسته پلو لاندې پټ وي او دهر چانظر ځانته را کاږي دا خیاط هم دښه لباس په جوړولوکې پټ دی چې څوک یې حقیقت ته نه ګوري کار او لیاقت ته یې ګوري.
دښه لباس اغوستل خوپه ځای پرېږده، جوړول یې هم دغومره اثرلري چې بدښه کولی شي.
لباس په لومړی وخت کې دځان پټولوپاره جوړ شو چې پخواېې ښایست هم پټاوه او د ښکلا مخه یې نیوله خو وروسته پخپله دومره ښکلی شو چې دانسان اصلي او حقیقي ښایست یې له هرچا هېر کړاو دتاؤس د ښو کار ترېنه واخیستل شوه.
دانسان لباسونه ډېر زیات اوخو رازه دي، چې ځینو ته مونږ دلباس په نظرنه ګورو هغه ښایست او ښکلیتوب چې دانسان په څیره کې وینئ له یوه لباس نه زیات قیمت نلري که څه هم په ډېر جګ نرخ خرڅېږي او له انسان نه یې قیمت ډېر لوړ شوی دی.
په دغه قیمتي لباس کې هم دانسان عیبونه پټ دي او ستارالعیوب دا ښکلې پرده د ستر لپاره دانسان په معایبو اچولی ده.
هغه چې مونږ ورته خوبان وایو او ډېر ښکلي په نظر راځي مونږ پرې زړونه بایلو اوعشق ور سره لرو مګر په دې نه پوهېږو چې څومره بد خویونه اونا کاره عادتونه په دغه ښکلیتوب کې پټ دي که داخوی اوعادات په بل چاکې وي ډېر بدورته ګورو مګر دلته دصورت ښایست دسیرت عیب پټ کړی او په همدغه وجه دلیلیٰ سپی دمجنون په نظرکې ښاغلی دی. دهمدې لامله دمعشوقو جفا له وفانه ښایسته ده او دښکلو ظلم اوستم دظالمانو ظلم غوندې بدرنګه نه دی.
مونږ علاوه په دغو ظاهري لباسونو معنوي لباسو نه هم ځانته پیداکړي دي چې یوله بله یکې ځان پټوو او په دغه وسیله حقیقت له پوهانو او هوښیارانو نه هم پټ ساتلی شو.
ددغه لباس نوم پوهه او هوښیاري ده چې د علم او معرفت په نامه یادېږي.
هغه چې زمونږ په نظر کې عالم فیلسوف یا ادیب او هنرمند معلومېږي دهغه عیبونه دعلم او پوهې دپردې لاندې پټ دي چې مونږ یې ښه نه وینو یایې ډېر ښه وینو اونقص راته کما ل معلومېږي.
څنګه چې فصاحت اوبلا غت کله حق ناحقه کوي او غلط صحیح ښئی دفصاحت او بلاغت خاوندان هم له ډېرو عیبونو سره زمونږ په نظر ښاغلي ښکاري او اصلي حقیقت یې رانه پټ دی.
هو! دجما ل اوکما ل خاوندان او دعلم اومعنی صاحبان د ډېرو ښکلو اوښایستو پردو ترشا پټ دي چې مونږ یې اصلي بڼه نه شو لیدلی.
دمنطق اوبیان خاوندان خپله بدي هم نیکي ښودلی شي اودبل نېکي بدرنګولی شي.
ددې عصر سحر او جادو په دغه ډول زمونږ په سترګو اونظر لوبې کوي.
ډېر وخت په کاردی چې انسان طلسم هم مات کړي او حقیقت ته ورسیږي یاله یوبل طلسم اوبل سحر سره مخامخ شي.

مونږ اوس انسان نه وینو یاد انسان رنګ ا وصورت وینو یاپې په وینا اوخبرو کې ګورو که ډېر وړاندې لاړشو نـو کاراو هنر بې ووینو.
دانسان حقیقت صورت نه دی، پوهه نه ده، فصاحت اوبلا غت نه دی، په کاراو صنعت کې هم دانسان فطرت او نفسي کیفیات څوک نه شي لیدای.
داټول شیان دانساني حقیقت دپټولو اوښه ښودلو رنګ رنګ لباسونه او حجابونه دي.
د انسان غرایز او خویونه دانسان اصلي حقیقت دی چې ډېرې پردې پې په مخ پرتې دي.
انسان پس له مړینې په قبر کې هم بې پردې نه شي اوسېدلی او چېرته چې دی نه ځان ویني اونه بل ویني بیاهم باید په کفن کې پټ وي ځکه چې د ده ټول عزت او حرمت په دې کې دی چې بې پردې نه شي او څوک يې بې پردې ونه ویني.
هغه انسان چې په عبادت کې بې ریا پټه ده، په هوښیاری کې یې شیطنت پټ دی او سخاوت یې هم دیوه داسې پټ تجارت نوم دی چې له ګمرکي محصولاتونه هم معافیت لري هغه تر قیامته له نورونه ځان پټولی شي.
دا ستر لکه د ښځو حجاب او حیا هغه شی نه دی چې دمدنیت او تجدد شما ل يې له مخه لرې کړي.
په دغه ستر ډېر بې پردې خلک هم ډېر ټینګ دي.
چېرته چې دتن جامې ډېرې لنډې شوي دي اوخلک دصورت بربنډولو ډېر هوس لري هلته هم دانسان سیرت اوحقیقت په ډېرو پردوکې پټ دی.
په انسان کې ځینې داسې ضعیفې جنبې شته چې له ډېرې حیانه خپل خاوند ته هم ځان پوره نه ښئی او انسان ورته له ډېره خجالته سم نه شي کتلی، همدغه سبب دی چې هر څوک خپل ځینې شیان هېروي اوخپلو عیبونو ته داسې اصلاحي رنګونه ورکوي چې په خپل ځان يې ګمان بل رازشي اوخپل شعور هم وغولوي.
نن دانسان څېره تلویزون کې له ډېر لرې ځایه ښکاري مګر دانسان معنوي څېره او باطنی تصویر دومره پټ دی چې سړی په خپله خپل ځان پوره نه شي لیدای بلکه خپل عکس د نورو په نظرکې ویني، که چاته چاښه ویل هغه ځان ښه ګڼي او خوشحالېږي که خلکو څوک بدوګاڼه له بدوخلکو سره په زندان کې لوېږي که څه هم یوسف یا سقراط وي.
همدغه وجه ده چې له ډېرو خلکو نه، دستا یو نکو په ستاینو، دمتملقینو په منطق، ځانونه ورکېږي اوخپل ځان بل شان ویني.
دهمدغې اغېزې په سبب اوس د ځینو رنځورانو علاج په خبرو کوي او ډاکټران ورته وایي چې ډېر ښه یې او هېڅ مرض درکې نشته یعنې دغه د دروغو شاهدي ناروغه هم ښه کولی شي او یوطبي علاج ګرځېدلی دی.
زه دا منم چې په دنیاکې ښه او بدشته مګر دښو او بدو په پېژندلو کې دومره سودایي شوی یم چې دغه تمیزرانه ورک غوندې دی.
کیدای شي چې مونږ ډېرو کسانو ته په دروغو ښه وواېو اوهغه ښه شي. یا ډېر ښه بدګڼواو هغه بدشي، ځکه چې زمونږ ښه اوبد زمونږ دتصور اوتفکر نومونه دي نه دحقایقو، مونږ هغه چاته ښه وایو چې زمونږ په ذهن اونظر کې ښه وي نه داچې په خارج کې ښه وي یا يې حقیقت ښه وي.
مونږ څوسوه او څوزره کاله پخواهم دښو او بدو په نامه ځینې شیان له ځینو نه ښه ګڼل او اوس هم ښه اوبد یوراز نه ګڼو، ښایي چې بدښه وګڼو او ښو ته بدووایو، اوپه همدغسې تمیزځان له بې تمیزی نه وژغورو.
مونږ ظلم بدګڼو او عدالت خوښوو، مګر ځینې مظالم راته دعدالت په څېر ښودل شویدي اوډېرو بدو خلکو راته ځانونه ښه ښکاره کړی دی، یعنې منطق او استدلال، ریا او تزویر شعر او ادب، عقل او فلسفې، عرف او عادت، سیاست او تمدن کله له سمې لارې نه اړولی یو او زمونږ په شعور اواحساس یې هر راز لوبې کړی دی.

داکار هر کله اوهر چېرته پوهانو او دهنر خاوندانو کړيدی احمقان اوساده ګڼان خدای له دغسې سترو ګناهونو نه ساتلی دی.
که مونږ د ښارونو او مدني دنیا نه په څنګ شو او ناپوهانو ته ورشو هغوی خپل ځانونه دومره نه دي پټ کړي.
دهغوی اغراض او مطالب دومره لوڅ دی لکه دمتمدنو خلکو مېرمنې.
هغوی دحقایقو په پټولوکې ډېره لږه برخه لري او ژبې يې له زړونو سره ډېر غدر او خیانت نه کوي.
هلته دوستی او دښمنی، ګناه او تعدي، ظلم او رحم ځان بل رازنه ښئی.
ریا او ټګی دهغوئ کاله ته ډېره لاره نه لري.
هلته دصداقت ځای سیاست نه دی نیولی.
هلته خلک ډېر لباسي خلک نه دي او په ډېر ساده لباس کې ژوند کوي.

خیرات ***

ډېر غټ سړی مړ وو او په بدرګه کې يې ډېر پسونه، غوایان او چرګان حلال شوه.
داخیرات ډېر لوی او زورور خیرات و، چې دشاهانه میلمستیا رنګ يې درلود.
دخیرات دانتظام لپاره ډېرخلک مقرر وو، او ډېرو ښو اشپزانو پخلی کاوه دخدای درضا لپاره راز راز نعمتونه او هر رنګ طعامونه تیار شوه. خلک لکه مېلمانه په ټکټونو راوبلل شوه او دهر چا ځای معلوم و. هغه چې په ګرندیو ګاډو کې راغلل دننه قصر ته ننوتل.
دخانانو او ملکانو لپاره بېل ځای و. مامورین او میرزایان ګوښې ناست ؤ.
دسوداګرو او زمیندارو لپاره بل ځای جوړ شوی و.
هرچاته دهغه په اندازه برابره ډوډی راتله .
دهر چا درجه اومرتبه معلومه وه.
دعامووګړو لپاره غټې وریجې وې او له معتبرونه بېل ناست وو.
ځینې خواران او فقیران که څه هم وږي پاته شوه او چا هلته پرې نښودل، مګر دآب او عزت خلک په ډېر ښه شان عذر شوه او دزورورو قدر او عزت پوره وشو.
ددې خیرات قصې ترډېره وخته کېدلې! او هرچا به ویل چې ډېر زورور خیرات وو، ډېرې پیسې پکې ولګېدې.
هلته یو ړوند اویبوشل ناست ؤ ، هغوی وویل: افسوس چې زمونږ برخه پکې نه وه او مونږ هلته چاپرې نښودو.

دزیارت ډیوې

دجمعې مبارکه شپه وه، خلک زیارت ته راتلل او شمع به یې بلولې، ځینو به په خاور ینو ډیوو کې تېل اچول او ډیوې یې لګولې، په زیارت کې ډېرې ډیوې روښانه شوې او خلک بېرته خپلو کورونو ته لاړل.
هلته هېڅوک پاته نه شو ه او ډیوې ټولې دزیارت په اروا بلې وې، زه چې کور او کلي ته راغلم په کلي کې دغریبانو کورونه تیاره وو، هغوی تېل نه درلوده ، ځکه په تورتم کې ناست وو.
څوک چې په ثواب پسې ګرځېده ټولو د زیارت ډیوې ولګولې او دخوارانو غریبانو له حاله نا خبره ؤ. هو! دغریبانو په کورونو کې تیاره وه ځکه چانه لیدل.
په دوئ باندې یوازې دخدای نظر و اوبس.
ددوئ ډیوې دې خدای ولګوي مونږ به د زیارت ډیوې بلوو.

دمزارلوحه

کورېه کوراو کلی په کلی به ګرځېدمه او دخدای په نامه به مې څه غوښتل چا به یو موټې نا پاکه غله راکړه او چابه سوې ډوډۍ راکوله.
ډېرو کورونو به جواب راکاوه او ځینو به په دروازوکې هم نه پرېښودم.
څو ورځې دیوه اوبل له درګاه نه ورې او بېنوا راغلم.
هېچا هېڅ رانکړه. له ټولو خلکو نه مې زړه بدشو، دنیا ته مې په کرکه وکتل خدای ته مې رجوع وکړه اوپه دغې کوټنۍ (قبر) کې پرېوتم.
هغه چې زه به یې په دروازه کې چانه پرېښودم اوس ماته لاس په نامه ولاړوي له مانه څه غواړي.
زما په نامه زما کوټنۍ ته هرڅه راوړي او دخدای په نامه خوارانو او غریبانو ته سوې مړۍ هم نه ورکوي.

لیاقت

یوه ویل: دغه مدېر د وزارت لیاقت لري او هغه وزیر بې لیاقته لوړ مقام ته ختلی دی.
زما ملګری په دې خبره هماغومره خوشحاله شو لکه زه چې خپه شوم.
ما ویل لیاقت باید دومره بې قدره نه شي.
هغه ویل دیو مملکت دترقۍ او لوړ تیا لوی دلیل همدغه دی چې لیاقت پکې ډېر قیمت ونه لري، چېرته چې علم اوپوهه ډېره ترقي وکړي هلته بیا ډاکټران او پوهان ځان ته کاراو ډوډۍ نه شي پیداکولی او دلوړو شهادتنا مو خاوندان یا وزګار ګرځي یا چېرته ټېپر او ګازرې خرڅوي.

په مترقي هېوادونوکې یو پلیس او ډریور هم لوړ تعلیم لري او یو دهقان دکرهنې په کار کې زمونږ له رئیس زراعت نه ډېر پوه معلومیږي، دلته چې لیاقت ډېر لږ دی او له لږو خلکوسره دی، نو یو سړی په لږ غوندې پوهه خدای نظر خان شي او لوړ مقام ته وخېژي، زه په دې ارماند یم چې زمونږ هېواد کې هم لیاقت ډېر ارزانه شي اوله خارج نه یوه عالي شهادتنامه راوړل څه ډېر قیمت ونه لري.

زه به هغه وخت ډېر خوښ یم چې یوسړی د وزارت لیاقت ولري او په ډېره ټېټه رتبه کار وکړي.

زما ملګری د خبر ویه چل ډېر ښه پوهېده او دبل خوله کې یې خبره وچوله، ماته د څه ویلو موقع ډېره لږه پیداکیده، هغه ته ما ایله همدغومره وویل:

زه پدې نه یم خوابدی چې یو مدیر د وزارت لیاقت لري او وزیرنه دی ځکه چې وزارتونه هر چېرته لږدي او لایق کسان باید په هرځای کې دومره ډېروي چې هریوه ته مدیریت هم ونه رسېږي مګر دابله خبره که رښتیا وي چې یوسړی بې لیاقت لوړ مقام ته ختلی دی په ډېرې خوابدی ارزي او دلیاقت په دغسې بې پتی په سرو سترګو ژړل په کاردی، که چېرې ددنیا ټول کارونه دلایقو خلکو په لاس کې وي اوځینې لایق او وړکسان وزګارپاته شي یادهقاني وکړي څه بده خبره نه ده.

هغه ویل زه نه پوهېږم چې ته لیاقت څه ته واېې ځکه چې سیاسي او اداري لیاقت لکه د بوډی تا ل مختلف رنګونه لري او یو هوایي نمایش ورته ویلی شو.

دالیاقت لکه علمي اوفني لیاقت یوټاکلی اومعین شکل نلري چې هروخت او هرکله هرچاته یوشان ښکاره شي او ټول ورته په یوه نظر وګوري.

ته دا ومنه چې علمي او فني لیاقت، سیاسي او اداري لیاقت، اخلاقي او روحي لیاقت یوله بله فرق لري او دغه ټول لیاقتونه په یوه سړي کې ډېر لږ جمع کیږي.

دا ښه کارنه دی چې مونږ له هرسیاسي او اداري شخص نه داخلاقي لوړ تیا انتظار ولرو یاترېنه علمي اوفني لیاقت وغواړو.

دیوه سیاستمدار او اداره چي سړی لیاقت دادی چې خلکو ته ځان اوجهان په بل راز وښئی اوڅه چې ځانته رواګڼي د نورو دپاره یې ناروا وګڼي، یعنې په خپله هره شپه قمار ووهي او نورو جوارګروته سزا ورکړي، دی د بزم په مجلس کې هرڅه وکړي، اوپه نورو باندې ټینګ ټکور ودروي.

پخپله نه انجینروي او نه مهندس، مګر علمي اوفني کسانوته لازمه هدایات ورکړي اوپه کاربې واچوي، ده په کوم مکتب یامدرسه کې څه نه وي لوستی مګر دښوو نځیو امتحانونه واخلي او ښوونکوته دعلم اومعارف په باب ګټورې ویناوې وکړي.

ده ویل ما دخپل ماموریت په وخت کې خپل لوی لوی آمران ولیدل چې دمطبوعاتي چارو په باب یې ماته هدایتونه راکول مګر دغه کلمه یې (مطبوعاطي) لیکله، داخترنوپه ورځ به یې پخپلو رسمي نطقونو کې دعدالت ګستر په ځای رعیت ګستر ویلې. ښه مې په یاد دی چې یوه ورځ چا د ده دپاره میلمستیا کړې وه چې هر څه ډېر زیات و مګر دکیفیت په لحاظ یې خوند نه و، هلته یوه مدیر وویل دامیلمستیا د کمیت په لحاظ دستاینې وړده مګر دکیفیت په لحاظ یې مزه نشته. زمونږ امرچې ډېرلوی کاردار و مګر دکم اوکیف په معنی ښه نه پوهېده هغه ته وویل چې: (کمیت نګو کثرت بګو)

زه دغه وخت پدې پوه شوم چې اداري اوسیاسي اشخاص علم ته ډېر احتیاج نلري، دوئ پخپل قوت لوړ مقام ته رسیدلی شي او پوهه دلاس لاندې خلکو دپاره ډېره په کار ده.

ماته دامعلومه شوه چې علم عادي لیاقت دی او قوت دفوق العاده لیاقت نوم دی، په فوق العاده لیاقتونو کې ځینې هغه لیاقتونه هم داخل دي چې هرڅوک یې نشي لیدی اوبلا تشبه له سحر اوساحرۍ سره شباهت لري چې زرنګي، چا لاکي خو دنما یي اوعوام فریبي ورته ویل کیږي اود چانس اوتصادف برخه پکې زیاته ده.

کوم قوت اوقدرت چې داداري اوسیاسي کسانو په برخه رسیدلی دی هغه د یوه روحي تاثیرپه وجه دفوق العاده لیاقت رنګ پیداکوي اودجلال او عظمت په رڼا کې ډېر معمولي لیاقتونه فوق العاده معلومېږي.
که ښه فکر وکړو او ونه غولېږو نولیاقت اوکفایت د زور اوقوت دوهم نوم دی اوعلمي یا فني لیاقت په هر وخت او په هرځای کې دقوت اوقدرت تابع دی.
افلاطون او ارسطوکه په هرځای کې وي دسکندر لاس لاندې به وي اوسقراط به په زندان کې دزهرو کنډول په سراړوی.
هغه کسان چې اوس په مدني دنیاکې ددیموکراسی په اساس دآراءٔ په کثرت لوړ مقامونه نیسي هغه په علمي لحاظ لوړخلک نه وي بلکې له ځینو نورو نه یې لیاقت ښکته وي په اخلاقي لحاظ هم دوئ په نورو څه تفوق نلري مګرپه یوه ساحرانه قوت له خپلو حریفانونه میدان وړي او په ځینو پټو وسایلو یاغولونکوشیانو عمومي توجه ځانته راګرزوي.
داد منلو خبره ده چې ځان دخلکو په سترګو کې ښه ښودل اولوړ مقام ته رسیدل ډېر ځله دخلکو دغولولو اوځان بل راز ښودلو نتیجه وي او ډېر لږ کسان دي چې دیوه حقیقي لیاقت په مرسته یوه عالي مقام ته رسېږي او په اخلاقي فضایلو په عالم کې محبوبیت پیداکوي.
یوا جتماعي عالم دخپل علمي تحقیق په رڼا کې وائي:
هغه څوک چې په رښتیا له ټولو اجتماعي عیبونو یعنې له خود پرستی له تعصب، له خطا کاری اوله ریا او دروغونه خلاص وي له اجتماع سره به هېڅکله موافقت ونشي کړی اوهر ګوره به انزو اختیار کړي.
که دغه خبره رښتیا وګڼو نو هغه لیاقت چې خلک یې خوښوي اوپه خلکو اغېزه لري بله قیافه پېداکوي اوداسې مثا ل لري لکه چې یو بدرنګه مخ په ډول اوسینګاربنایسته وښودل شي.
همدغه سبب دی چې ځینې بدرنګه مخونه خلکو ته ښه ښکاره کېږي اوځینې ښایسته مخونه چې دحیا اوعفت په پرده کې پټ دي دچاتوجه نه جلبوي.
لیاقت کله لکه یو لوړ برج له ډېر لرې ځایه نظر جلبوي مګر هېڅ پکې نه وي او بې له نموده نور څه نلري.
کله لکه ورانه کنډواله ګنجونه پکې وي او څوک یې نهویني.
مادغه راز ډېر مختلف اومتضاد لیاقتونه لیدلي دي او پوهېږم چې هرلیاقت ښاغلی نه دی.
ډېرخلک دا هم لیاقت بولي چې سړی قلبه روپۍ په بازارکې وچلوي اوپه یوه روپۍ ددوو روپو ما ل واخلي، ځکه په لیاقت باندی ډېره ښه عقیده نلرم او ډېر ځله راته دغه متاع لکه دغلا ما ل که هر څومره قیمتي وي ارزانه او بې قیمته معلومېږي.

کوچنیان***

زه نه پوهېږم چې مونږ ولې کوچنیانو ته په کوچني نظر ګورو، یعنې ولې ځانونه لوی ګڼو او دوی کوچني بولو؟ ښائي چې په دې خبره زه ساده غونډې ښکاره شم او زما دغه خبره د کوچنیانو خبره وي،مګر څه وکړم ؟ زه په رښتیا تراوسه ښه نه یم پوه شوی، چې لوی څوک دی او کوچنی څوک دی؟ ځینې کسان چې دلویوالی دعواکوي او ځانونه لوی ګڼي ماته کوچنی او واړه په نظرراځي.

ښائي چې ددې سبب همداوي چې زه په خپله کوچنی یم.

دیو کوچنی ماشوم ځمکه اواسمان هم ډېر لوی نه وي او لمر او سپوږمۍ ورته یو ټیکلی ښکاره کېږي، ددنیا لکونه او کروړونه هم دماشومانوپه نظرکې له څوشلونه زیات نه دي او هرڅه کم په نظر ورځي. پاته شوه دابله خبره چې کوچنیان زما په نظرکې خدای ولې لوی کړی دی او زه څله هغه چاته په لویوالی قایل یم چې نوروته واړه معلومېږي.

دا هم بې دلیله نه ده زه په ماشومانو کې ځینې داسې لوی خویونه اوستر صفتونه وینم چې هغه (ستاسو په اصطلاح) په ډېرو لویانو کې نشته. هغه کسان چې لوئي لري او ځانونه ورته لوی او زورور معلومېږي دخپلې کینې اوبغض په مقابل کې ډېر کمزوری دی.

که زه اوته هرڅومره لوی شو او قوت ومومو په خپلو غلیمانو رحم نه شو کولی. په زورورو باندې قهر او غضب ډېر زورور وي مګر ماشومان دغه رازنه دي، ددوی په زړونو کې کله کله عناد اوکینه پیداشي ډېر ژر بې محوه کولی شي اویوه شببه وروسته له هغه چاسره مینه کوي چې یوساعت دمخه بې ورسره منګولې لګولې.

داکار لویان نه شي کولی، لوی خلک دخپل قهر اوغضب په مقابل کې ډېرواړه اوډېر کمزوري دي.

دا زور اوقوت دکوچنیانو په برخه رسیدلی دی، چې دحسداوعناد اورمړکړي او داجهنم په ګلزاربدل کاندي.

ددنیا لوی لوی غمونه او مصیبتونه چې دلویانو ملا ماتوي په کوچنیانو ډېر تسلط نه لري اود حوادث ثو ډېره زوروره سیلۍ ددوی له شونډو خندا او خوشحالی نه شي وړلی.

دوئ په همدغه جګړکې خپل کاغذي پتنګان په هواکوي او خاندي، ددوی تصور او تخیل له دوزخ نه فردوس جوړولی شي او مونږ په جنت کې هم له مارانو او لړمانونه نه شو خلاصېدی.

دوی په ډېر لږ څه ډېر زیات خوشحالېږي یعنې ډېره زیاته خوشحا لی په ډېر لږ شي اخیستلی شي مګرلویان په ډېرڅه هغومره نه خوشحالېږي.

په دې سودا دوی له هرچانه ښه پوهېدلي دي او نورېکې غولېدلي دي.

دکوچنیانو په زړه کې چې هرڅه وي هغه په خوله هم ویلی شي مګر لویانو ته دغه حق پوره حاصل نه دی. داجتماع اداب اوقیود، عرف او عادات اصول اوقوانین په لویانو حکومت کوي او کوچنیان دعقل له غلامۍ نه هم خلاص دي.

داخبره صحیح ده چې انسان اول په جنت کې و، وروسته بیادغه نیمګړی جهان ته راغی.

دهر ماشوم سرګذشت همدغه دی، ما شومان او کوچنیان ټول په جنت کې دي، دمور غېږه دماشوم لپاره جنت دی، دمیندو تیونه دشودو لښتی دی، دحیات اوبه همدغه سپینې پۍ دي چې دمیندوله تورو پلونو لاندې پټې دي.

ترڅوچې ماشوم، ماشوم دی او له اندېښنوسره نه دی اشنا، ددنیاله غمونو نه داسې بې غمه دی لکه چې په دې دنیا کې بیخي نه وي اوپه بل جهان کې اوسي.

کله چې له دغه معصومیت نه لږ غونډې لرې شي او شیطان بې وغولوي نو له جنت نه بهر شي او دنیا ته راشي.

اوس پوه شوئ! چې دبلوغ اولوېوالی علامه له شیطان سره اشنا کېدل او غولېدل دی.

جګ برجونه***

دکلا برجونه او دېوالونه ډېرجګ و، دکلا شاو خوا خندق ډېر ژور و.
له دغه جګوالی سره دغه ټېټوالی تړلی و او دلوړتیا راز په همدغه کنده کې پټ و، ترڅو چې یوځای ډېر ژورنه شي دچابرجونه نه جګېږي.
د یوه لوړېدل او دبل ټیټېدل یوله بله تړلی دی.
داجګ برجونه هرچاله لرې لیدل ګکر دالویه کنده له لرې چانه لېده او دنژدې خلکوهم ډېر پام ورته نه و.
زمونږ سترګې له ډېرلرې ځایه لوړ ځلی او جګ برجونه ویني مګر ژورې ځاګانې اولوبې کندې ځوقدمه هغه خوانه وینې.
ددې هسکو دېوالو نو او لوړو برجونو خټه له همدغه ټیټ ځایه اخیستل شوېده، داخټه د سندا له پښو لاندې پخه شوه او ډېرو خلکو په لتو و وهله بې له دېنه دادېوالونه او برجونه نه لوړ ېده.
یوه لوړمقام ته رسېدل دغه راز کارونه په مخکې لري او ټیټ همدغسې جګېږي.
ددنیا جاه وجلال،عزت او منزلت هماغه لوړ برجونه دي چې سرګذشت یې له ډېر ټیټ ځابه شروع کېږي.
کوم سرچې دډېرو خلکو په مخکې په تعظیم تیټ نه شي نورسرونه ورته په احترام نه ټیټېږي.
هغه چې بل ته لاس په نامه نه وي ولاړ نور ورته لاس په نامه نه درېږي.
دا هغه پور دی چې سړی یې یوه ته ورکوي اوله بل نه یې غواړي.
که داخبره تاسې نشئ منلی، نوراشئ دخان نوکران وګورئ! هغه چې دخان په مخکې خپل سر ډېر ټیټوي په نورو باندې تفوق لري او درجه یې لوړه ده.
هغه آس چې دارباب دسپرلۍ لپاره په کمندکې ولاړ دی له نورو آسونونه ډېر قدر لري او مېتران یې ډېر ښه خدمت کوي.
که مونږ حقیقت ته ښه ځیر شو عزت ډېر ځله په ذلت ګاټه شي او باداری دغلامۍ نتیجه ده.
ډېر خلک شته چې دشخصیت ګټلو لپاره خپل شخصیت له پښو لاندې کوي او دعزت لپاره عزةالنفس قربانوي.
څنګه چې دهقانان غنم په خاوروکې شیندي او بیا دغنمو درمندونه اخلي، دوی هم عزت او شخصیت له خاورو لاندې کوي او ودې ته یې منتظروي.
په دنیا کې لږ کسان دي چې خپل فطري او طبیعي لوړوالی په بل شان ساتي او دلوړو برجونو غوندی نه دي، بلکه دغرو له جګو څوکوسره شباهت لري.

حقيقت***

لکه چې ريا په عبادت کې وي او شيطنت په هوښياری کې.

دښمنی هم کله ددوستی په جامه کې پټه وي او رقابت دمحبت په څېرښکاري. ډېر محبتونه دي چې ډېر پټې کينې په کې پټې دي.

په ډېرواحسا نونو کې ډېر زيانونه پټ دي.

ددې زمانې خندا دماشومانو اوساده ګانو خندا نه ده چې يوازې دمينې اومحبت له پښته وي.

ددې وخت ښېګڼه هم که هرڅومره ښکلې وي عفت او تقویٰ پکې نه شته او ډېره رسوايي ورسره ملګری ده.

درقيبانو احسان او مهرباني دخلکو په نظرکې ځوانمردي معلومېږي مګرله دغه باران سره تندر، ږلی اوسېلابونه ملګري دي.

زه ددښمنانو مروت عاليجنابي ګڼم، مګر صداقت اومحبت ورته نه شم ويلی.

همدغه سبب دی چې زه دروغ او ريا بښخي نه شم زغلی او په ځينو مواردوکې ورته ډېرښه نمونه هم پيداکوم.

زه پوهېږم چې عاليجنابان خپل رقيبان څنګه وژني؟ ماته معلومه ده چې قاتلان ټول يو راز نه دي، ځيني خپل رقيب په توره وژني، ځيني په ټکی اوځيني په احسان، ته کولی شې چې دخپل رقيب سر د احسان په زور ځانته ټيټ کړې او له خپل حقه هم ورته تېرشې مګرله رقابت نه نشې تېرېدلی.

په احسان او مهربانی رقيب محوه کېږي، مګر رقابت نه محوه کېږي رقيب وژل او رقابت وژل ډېرفرق لري. ډېرو خلکو خپل دښمنان مړه کړه، مګر دښمني مړه نه شوه.

د پهلوانی په ميدان کې يو پهلوان بل ته د ملګر تيا لاس غځوي او احترام په ځای کوي، مګر ځان ورته نه ځملوي.

دغه راز احسان دزور او قوت خاوندان له چاسره نه شي کولی دانيکي يوازې دضعيفانوکاردی.

هغه چې خلک ورته سخي وائي اوستا ينه يې کوي، عاليجناب به وي، مګر دخير خاوند نه دی.

دخان او ملک دالويه اوښکلی مهمانخانه (مېلمستون) چې ګوريې په زور اوجبر جوړه شوېده او ډېر کورونه يې د خپلې ودانی لپاره وران کړيدی.

دا راز سخيان دخوارانو او غريبانو ګېډې نه مړوي، بلکه خلق خواروي او وږي کوي يې.

حجره چلو ل او مېلمانه پالل په حقيقت کې د ډېرو وږی کول او دلږو مړول دی.

دغه اسراف او تبذېر چې تاته جود او سخامعلومېږي دپاکې او حلالې ګټې نتيجه نه ده که څوک په ظلم او زور په چل اوفريب پردی مالونه خپل نه کړي دغه راز لوی دسترخان نه شي غوړولی.

دچاپه کورکې چې هره ورځ پسونه او چرګان حلالېږي له هغه سره ارو مرو يا د لېوانو قوت ملګری دی يا دګيدړانو چل اوفريب.

که څوک غواړي چې رښتياني سخي او دخير خاوند وګوري نولاړدې شي هغه دهقان دې وګوري چې يوه لاروی ته يې سکرک او شړومبې په مخکې ايښی دی او په خپله يې هم همدغه خوراک دی.

څوک چې پردی مالونه په چا باندې نه خوري او دخپل زيار او زحمت په ګټه مېلمه او مسافر پالي په سخاوت نه دی مشهور مګر دخير خاوند ورته ويلی شو.

هغه چې خانقاه چلوي او په لنګرکې يې ډېر وږي مړيږي، په ظاهره خودی نوروته ډوډی ورکوي مګر په حقيقت کې دی د نورو ډوډی خوري.

دغسې پیراو فقیر ته که ډېر خلک ډېر څه راوړي اوله ډېروغېو سوداګرونه په تول کې دروند خېژي ربنتیانی فقیر ویلی شو ځکه چې دده هرڅه دنورو ما ل وي اوپه خپله هیڅ نه لري.
څنګه چې دخان او ملک سخاوت دپردی ما ل برکت دی دشیخ کرامت هم دنورو د کرم نتیجه ده. هغه څه چې مونږ ته په ظاهره ښه ښکاري په حقیقت کې ښه نه دی او اصلي څېره یې ډېره بده ده. مونږ دیوه لښتی رواني او به پاکې ګڼو که څه هم دلارو او د کوڅو ډېرې پلیتې اوبه ورسره ګډې شوي او ډېرو خاړویو پکې بولې کړي دي.
ډېره ښه ده چې زمونږ سترګې دحقیقت دلیدو لپاره نه دی پیدا او هروخت ظاهر ته ګورو.

لویه خدایه ؟

که زه ښه وکړم ته راسره ښه کوې که بدوکړم دبدو سزاراکوې.
که ستا مینه زما په زړه کې وي په محبت راته ګورې.
که زه بې مینې شم ستا مهرباني کمېږي.
ستا دمحبت بارانو نه په ما باندې هغه وخت وریږي چې زما په زړه کې رحم وي. زه چې هرڅه وکړم ته هماغسې راسره کوي.
زما نېکختی او بد بختی زما په عمل پورې اړه لري او جنت ته یا دوزخ ته تګ زما دښه عمل اوبدعمل نتیجه ده.
زمونږ عقل او فکر همدغه دی، مونږ چې تاته په خپله آئینه کې وګورو ستا په باب دغه شان فکر کوو. که مونږ ځانته ونه ګورو ستا لوی شان ته وګورو ته زمونږ له خیا ل اوفکر نه ډېر لوی یې.
مونږ چې دځان غوندې خلکو لپاره کالی نیسو او هغه دسرپه سترګو نه وینو یالنډوي یا اوږده.
مونږ پوهېږو چې ستا ستاینه له مونږ نه پوره نه ده.
مونږ ډېر واړه اوکوچني یو، ته ډېر لوی یې.
دا زمونږ کاردی چې دښوپه مقابل کې ښه وکړو او دبدو په مقابل کې بد، که مونږ خوک ووهو حاکمان هم مونږ وهي.
که مونږ په ځمکه کې غنم وشیندو اوبه ورکړو ډېر غنم راکوي، او زمونږ آب ودانه ځمکه هم بې عوضه نه پرېږدي. که دیوه نیا لګي پالنه او روزنه وکړو خوږه مېوه او یخ سیوری را کوي.
که سوداګرو ته پیسې ورکړو هرڅه چې وغواړو راوړي یې.
که له یوه ماشوم سره مینه وکړو له مونږ سره مینه کوي.
ستا شان له ټول مخلوق نه ډېر او چت دی.
ستا اراده زمونږ د ارادې تابع نده.
ستا کړه زمونږ د کړونه نه پیداکېږي.
ستا محبت زمونږ دمحبت مولود نه دی.
ته خالق یې او مونږ مخلوق.

ماشومان

مونږ ناست وو، ماشومانو زمونږ له څنګه لوبې کولې.
کله به یو له بله ونښتل چیغې به جګې شوې ژړا انګولا به وه.

کله به د خندا شور او زوگ دومره اوچت شو چې په عذاب به ئې کړو.
یوه به چې دبل دلوبو شیان ګډوډ کړه هغه به په قهر شو او کنځلې به ئې کولې، زمونږپام نه و، یوراپاڅیده دبل مخ ئې شوکارې کړ د هغه په مخ وینې وبهیدې اوله مستۍ نه جنګ جوړ شو.
مونږ وېل: خیردی واړه دي نه پوهېږي.
زمونږ لویوالی داتقاضا درلوده چې دکوچنیانو طفلانه لوبې هېڅ وګڼو او ملامت ئې نه کړو. ماشومان دعمر او وجود په لحاظ په رښتیا له مونږ نه واړه دي مګر دومره واړه نه لکه مونږ چې دخدای په دربار کې واړه یو.
دماشومانو پوهه به له مونږ نه لږه وي مګر زمونږ پوهه دخدای په حضور کې هېڅ نه ده یا هېڅ ده.
هلته مونږ له ماشومانو نه ډېر واړه یو، او زمونږ پوهه ډېره لږه ده. زمونږ لوبې هم دورو غوندې دی.
زمونږ خندا اوژړا هماغسې ده.
ماشومان پوهېږي چې واړه یو، او مونږ نه پوهېږو.
راشئ! چې په دې خبره ډېر خوشحاله شو او دلوی خدای لویوالی ته په ډېر امیدوګورو.

شعر او ادب

دانسان په وجود کې دوه شیه ډېر عزیز معلومېږي چې یوه ته زړه او بل ته دماغ وائي. له دماغ نه علم او فلسفه پیداشو، له زړه نه شعر او ادب.
اروپایان زړه دعواطف اونفسي احوالو ځای ګڼي، مسلمانان دایمان او عقیدې ځای ته زړه وائي.
صبر، رحم، کرم، شجاعت، سخاوت دزړه کار دی.
عشق او مینه په زړه کې وي.
شعرله زړه نه الهام اخلي او له زړه سره کار لري.
داروین وائي: «هغه لوی کما ل چې دتحول اوتکامل په لاره کې یوازې د انسان په برخه رسیدلی او نور ژوي ترېنه محروم دي دانسان قلبی عواطف دی چې په رحم، مروت، کرم، شجاعت نوعه پرستۍ ترېنه تعبیر کېږي.
که انسان غواړي چې له حېوانیت نه لرې وي باید دغه عواطف ښه وروزي»
د عواطفو روزل د شعر کاردی او شعر ته دعواطفو او احساساتو دظهور او تجلیاتو کوه طور ویلی شو.
څنګه چې دلمر وړانګې او پلوشې لومړی ځل دلوړو غروپه څوکوپرېوزي او وروستۍ وداع هم دغروله څوکوسره کوي، دغسې دعواطفو او احساساتو پرتو هم دشاعر په زړه له نورو نه زیات لویږي او ځینې زړونه لکه دغرونو خمڅې او غارونه دغه رڼا یا بیخي نهویني یا یې ډېره لږه ویني، همدغه عواطف او احساسات چې دشاعر له زړه نه الفاظو ته را نقل شي شعر ترې جوړشي او په زړونو اثر کوي.
هو! دشعر موضوع ښکلي خیالات، عالي احساسات، دزړه تاثرات، دغم او خوشحالۍ خوبونه، د روحي او جسمي ښکلا اغیزې اوعشق او محبت دی.
که دغه شیان په یوه ښکلي تعبیر اوښو الفاظو کې بیان شي چې دفصاحت او بلاغت مراعات پکې په ښه شان شوی وي، شعر ترېنه جوړشي او ډېرښه شعر هماغه دی چې په دغه معیار برابروي.
څومره چې د یوه شاعر فکر او خیا ل ازادوي او دمحدودیت له قیوداتو راوتلی وي هغومره یې شعر لوړ او عالي وي.
که یوشاعر دنورو په شان هرچاته او هرشي ته سر ټیټوي اوپه فکر کې یې دبغاوت جذبه نه وي موجوده له هغه نه دښه شعر هیله نه شي کیدای.

شاعر باید دفکري انقلاب علمبردار او بت شکن وي.
شاعر ته نه ښايي چې د زاړه منطق درس دعقل له زاړه بوډا نه واخلي اوپه زړه لاره په زاړه فکر پسې لاړشي.
دشاعر خیا ل باید ډیرلوړ پروازوکړي اوله ډیرهسک ځایه دغه جهان ته وګوري.
دشاعر نظر باید دنورو غوندې نه وي اوهرڅه په بل شان ووینې دشعر او ادب ژوند دفکر په ابتکار کې دی او تقلید یا ابتذا ل دشاعر مرګ دی.
دشعر او ادب دنیا په دلدارۍ او دلبرۍ-ولاړه ده شاعر باید په هرڅه او هروخت کې زړه ته رجوع وکړي او ډېر حساس زړه ولري.
هغه چې په زړونو کې هېجان، تاثر او حساسیت نه شي پیداکولی او زړونه نه خوځوي شاعر ورته نه شو ویلی.
که داخبره رښتیاوي چې انسان په هروخت او په هرحا ل کې د زړه په خوښۍ پسې روان دی او زړه په دماغ باندې حکومت لري یعنې دعقل ادارک دقلبي تما یلاتوله تاثیر لاندې وي نو ویلی شو چې دیوه ملت عقلي او ذهني سیراو حرکت هم دشعر او ادب تابع وي او شاعران په نفسیاتو او روحیاتو کې تغیر او تحول راوستلی شي.
همدغه شعردی چې په زړو کې زلزلې او طوفانونه پیداکوي اوکله یکې داسې صبراو سکون ږدي چې غرونه یې ثبات او استقامت ته حیران وي.
که دارښتیا وي چې دچرګانو په نارو بیده خلک له خوبه پاڅېږي، نو دابايد ومنوچې د شاعرانو په نغمو دیوه ملت احساسات او جذبات راویښېږي او په دې اسرافیلي شپېلۍ کې بل راز تاثیرات موجود دي.
کوم فیلسوف چې هر څه بدګڼي او زندګی توره په نظر ورغلې ده، هغه هم شعر ته ښه ګوري او شعر دانسان د پاره یوه ښه پناګاه بولي.
شوپنهاور وائي ټولې بدبختۍ دانسان له نفس څخه نشئت کوي او له ژوند سره ډېر مصیبتونه اوغمونه ملګري دي که څوک یوه داسې چاره لټوي چې له بد بختیو نه لرې غوندې په امن کې شي باید په صنعت او هنر کې مستغرق شي او دښکلا په مظاهروکې ځان ورک کړي.
په دغه حا ل کې سړی په ظاهر ه له خلکوسره وي مګر په معنی کې یوازی وي او دنیا ورته لکه یو سراب معلومېږي چې د ده لمنه نه شي لمدولی.
په همدغسې بیخودۍ کې انسان ددنیا له شراو شوره اسوده کېږي او دبې نیازۍ مقام ته نږدې کېږي چې غیرله حقایقو بل شي ته متوجه نه وي دغه صنعت او هنرچې دشوپنهاور په نظرکې دښکلا مظهردی او دی ورته ښه پناګاه وایي شعردی. که چیري په دغه غم لرلی جهان کې دسعادت او نېکبختۍ پلوشو کله کوم کور رڼا کړی وي هغه به دشعر کور (بیت) وي.
دشاعر خیالي دنیا ترډېره حده له غمونو او مصیبتونو نه پټه ده او هلته داسې بې دردسره بیخودی شته چې له سړي نه هرڅه هېروي. تاسې شعر اوادب ته په عادي او معمولي نظرمه ګورئ دشعر تومنه او قدسیت په نظرکې ونیسئ، هغه څه چې په زړونوکې پیدا کېږي او په زړونو اثرکوي هغه عادي او معمولي څیزنه وي. دادغم او خوشحالۍ ترانه د انسان په ژوندانه کې ډېره زیاته اغېزه لري او انسان ترېنه هیڅکله نه شي بې نیازه کېدی.
دیوه ملت ژبه، کلتور، اخلاق، په شعر او ادب ساتل کېږي د یوه ولس دذوق او شعور، د فکرا وخیا ل، داحساساتو او عواطفو هنداره شعر او ادب دی. هرڅومره چې د یوه ملت شعر او ادب عالي وي هغومره یې اخلاق، نظر او روحیات لوړوي او له لوړو ملکاتو او انساني فضایلو سره یې ارتباط او تعلق زیات وي. شعر او ادب دبشر علایق له دین او مذهب سره ټینګوي او په هوښیارۍ کې ښنا یې او همدردي پیداکوي.

کله چې ږرونه کلکېږي یا توربږي نوشعر پکې رقت او صفائي پیداکولی شي. هغه څه چې انسان دمادیت له غلامۍ او بت پرستۍ نه ساتي شعردی. عارفانه ذوق، انساني عاطفه، حکیمانه شعور دشعر په نغمو و ده کوي او دحسن ونظر علایق همدغه شی ساتي.

کوم ملت چې شاعر نه لري زړه نه لري، سترګې نه لري، عواطف نه لري او د ذوق وتمناله خونده محروم دی.

شاعران داکولی شي چې دانسان فرعوني غرور په تواضع بدل کړي او ددوهۍ ملنګ ته د شاهجهان خوی او مړې سترګې ورکړي.

غم او سرور دشاعر هدیه ده چې له زړونو څخه یې اخلي او زړونو ته یې ورکوي نو کوم قدر او قیمت چې دانسان په بدن کې زړه لري په یوه جامعه کې ئې شعر او شاعر لري.

دادب راز

چاچې دشعر او شاعر په باب ډېر فکر کړی دی او دواړه یې ډېرښه پېژندلی دی هغه وائي ډېر ښه شاعر هماغه دی چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه په بل هېڅ شي کې فکر نه کوي.

دغه راز شاعر خپل ځان په خپل شعرکې ښئی او مونږ ګمان کوو چې زمونږ تصویر یې ایستلی دی. شاعر ځکه په مونږ ګران دی چې زمونږ د زړه خبرې کوي او زمونږ خاطرات رایاد وي. شعر د زړه غږ دی او دزړه غږ د منطق له غږ نه ډېر قوي دی.

شاعر پوهېږي چې عقل او منطق، دلیل اوبرهان په مونږ باندې حاکم نه دی بلکې غرائزاو احساسات زمونږ رهبري کوي د همدې لامله هغه له احساس او غریزې سره خپل تعلقات ټینګ ساتي او له زړه سره کار لري.

هغه څوک چې زړونوته ښه ښه پیغامونه راوړي او زړونه خوشحالوي شاعر دی، هغه پیغام چې دمعشوقې له خوا عاشق ته راځي شعر دی.

شاعر له مونږسره دعشق او مینې په کار کې کومک کوي او له دېنه شه کومک بل نه شته.

شاعر پوهېږي چې له ناامیدۍ نه څنګه لذت اخیستل کېږي اوغم څنګه خوږوالی پیداکوي.

شاعران لکه ماشومان ډېرښه ښه خوبونه ویني او په همدغو خوبونو د زړونو تسلي کوي.

که دغه خواږه رؤیا او ښکلی تخیلات نه وي د ژوندانه تحمل ډېر ګران دی.

څه شی چې مونږ ته ژوند خوږ اوښه ښکاره کوي دهغه شي تصوردی چې په ژوند کې ښخي نشته.

تاسې له شعر او شاعرنه علمي حقایق مه غواړئ دشعر هدف حقیقت نه دی جما ل دی ښکلا او جما ل لکه علم په ټینګ اساس نه دی ولاړ.

دعلم په دنیاکې په یو څه پوهېدل خوندلري او په شعر اوادب کې ایهام اوابهام مزه دار وي. دلته سراو راز، پرده او حجاب کما ل دی. هلته تشریح، تفصیل، تحلیل او تجربې ته ضرورت دی.

هغه جذبه چې دانسان په روح ډېر اثر لري د سر جذبه ده.

هېڅ ښکلیتوب بې پردې او بې حجابه نه دی.

هرڅه چې مونږ خوښو و ارو مرو یې په مخ باندې دسرپرده پرته ده.

انسان له هغو اشعارو سره شدیده علاقه لري چې ځینې برخې یې ابهام لري او مختلف تعبیرونه پکې کېدلی شي.

په شعر کې یوازې د غریزې رهبر ي کافي ده.

شاعر باید دخپل فن په قوانینوکې ډېر تاو راتاو نه شي چې لطف او زیبا ئي یا خپل معصومیت له لاسه ورنه کړي.
دلوړ اوعالي شعر د پېژندلو معیار بل شی نه دی له ژوند سره ارتباط دی، هرڅومره چې یو ادبي اثر له ژوندانه سره ښه ارتباط ولري هماغو مره ورسره علاقمندي زیاته وي. په شعر او ادب کې ساده انشا له نورو سبکونو نه زیات پاینست لري، مګر ساده انشا دانه ده چې بېخي بې پیرایې وي او مختلف اجزا او عناصر پکې نه وي. هغه انشا چې مختلف اجزا او عناصر پکې داسې وېلی شوی او ګډشوی وي چې تشخېص او تجزیه یې نشي کیدی ساده انشا ورته ویلی شو.
څنګه چې دلمر رڼا ظاهراً سپینه او یو رنګ معلومېږي مګر په حقیقت کې له اوو رنګونو څخه جوړه ده، ساده انشا هم له دغسې ترکیبه پیدا کېږي.
غرض دا چه په شعر او وینا کې سادګي ښه ده او سادګي له ښه امتزاج، او عالي نظم او د اجزا له ښه تناسب څخه پیدا کېږي.
هغه انشا چې ډېرې قلقلې پکې وي او ډېر جلبل لري یعنې لکه رعداو برق داسې وي د لیکونکی عجز او تصنع ښئی.
دغه راز هنر ښودنه له واعظانو سره ښایي، په شعر او ادب کې سادګي لوی صفت دی نه کاکه توب او طمطراق.
شعرله علم او فلسفې نه دین او مذهب ته ډېر نژدې دی او الهامي څیزدی، په شعر کې عواطف او خدائی فکرونه ډېره اغېزه لري.
په شعر او ادب کې یوازې بشر ولتوئ اوبس.
اناتول فرانس چې په ادب کې ډېر ژور فکر لري شعر او شاعر، ادب او ادیب ته په دغه نظرګوري او دغسې یې معرفي کوي.

نوی کا ل

مونږ حسابی خلک یواو له ځان سره یوحساب لرو.
زمونږ په حساب زوړکا ل ختم شو او دنوي کا ل په سربانديې موقدم کېښود.
مونږ پوهېږو چې زمونږ حساب نورو غوندې نه دی.
دهغوئ نوی کا ل دشلم قرن شپږپنځوسم کا ل دی او مونږ دڅوار لسم قرن پنځه دېرشم کا ل ته نوی وایو.
په رښتیا چې مونږ په خپل حساب ډېرښه پوهېدلي یواو پوهېږو چې په کوم زمانه کې ژوند کوواو څومره ښرته پاتي یو.
مونږ هم د زمانې په ګړندی ګاډی کې سپاره یو او چېرته ځو. دا ګاډی لکه دوزیر انو موټر کا ل په کا ل نوی کېږي مګر په زړو او خرابو لا رو روان یو، ځکه ګړندی نه شو تللی.
مونږ په کا ل، کاله او کالوکې ژوند کوو او ډېر خوشحالېږو چې له زاړه کوره نوی کاله ته او له زاړه کا ل نه نـوی کا ل ته لاړشو.
هو! مونږ نوی کا ل ته خوشحالېږو او هرکله غواړو چې نوی لوښی پیداکړو اوپه نوي پیاله خوله کېږدو که څه هم دزړې زمانې د قرمزاوجانان لوښی ددې وخت له لوښونه ډېرښه دی.

زمان او مکان هم دوه ظرفه (لوښی) دی چه زمونږ ژوندورپورې تړلی دی او په دواړو کې مو نو یتوب خوښ دی، مګر د مکان په ساحه کې زوړ اونوی ښه پېژنو او پوهېږو چې دغه ښار نوی اوهغه زوړدی، دا ودانۍ زړه او دابله نوې ده، خو دزمانې په زړښت او ځوانۍ کې لکه چې تېروتلی غوندې یو.

 دزمانې ظرف چې هرڅومره زړېږي زموږ په حساب هماغومره نوی کېږي.

مونږ د زمانې اغازته نږدې وختونه زړه زمانه بولو او دزمانې وروستېو پېړیو ته نوی عصر او نوی زمانه وایو.

نوی کا ل هم په همدغه حساب بنادی.

د اتیاکالو بوډا خپل و روستی کا ل نوی ګڼي او دخپل ماشوم توب زمانه ورته زړه معلومېږي، هرکا ل چې نوی کېږي له ځان سره څه نوي شیان راوړي ځکه یې نوی ګڼو.

له نوي کا ل سره نوي خیالونه، نوي فکرونه او نوي کارونه ملګري وي.

که نوی کا ل خپل ټول کالی نوی نه کړی یوڅه خو نوی کوي او ځینې زړې جامې له ځانه لرې غورځوي.

مونږ هیله لروچې نوی کا ل په ډېرو نوو جاموکې ووینو او ډېر نوي شیان ورسره وي.

مونږ له نوی کا ل نه په رښتیا نوی څه غواړو او په دې پوهېږو چې زوړبوډا په نوې جامه کې هم زوړ دی اونوی ځلمی په زړو جاموکې زوړ نه دی.

که نوی کا ل زړوښکاریانو ته نوې مرغۍ راولی نو ی کار ورته نه شو ویلی، دنوی کا ل دلومړی ورځې مېله هم څه نویتوب نه لري ځکه چې زمونږ په هېواد کې دهر نوی کا ل شروع په مېلو او ساعت تیریو کېږي او قلبه کشی یعنې د کار اغاز رسماً یوه نمایشي لوبه وي.

مونږ باېد په دې پوه شو چې نوی کا ل له مونږ نه څه غواړي او په خپله څه کوي؟

نو ی کا ل سم د لاسه دورځو په اوږدولو او دشپو په لنډولو پیل کوي.

یعنې دخوبونو وخت کموي او دبیدارۍ وخت دکار او فعالیت د پاره زیاتوي.

دتیارې او تورتم عمر لنډوي او درڼا عمر اوږدوي.

که مونږ د نوی کا ل په رمز او اشاره پوه شو د پسرلي بریښنا ګانې همدغه مطلب ته اشاره کوي چې دنوی ژوند اساس په برق او برښنا ایښودل شوی دی او هغه زمان تېره شوه چې د حیات او به په تورتم کې وې او ژوند په تیاروکې و.

دنوی کا ل له شروع کېدوسره سم په هواکې اعتدا ل پیداکېږي او دژمی سوړوالی ورکېږي.

دنوی کا ل لومړی درس همدغه دی او ساړه زړونه یې نه دی خوښ.

راشئ! چې دزمانې په تقاضا ځان پوه کړو او پیروي یې وکړو.

زما دلاس نیا لګیه!

زه نه یم خبر چې ته چیرته وې او له کوم ځایه راغلې.

دومره پوهېږم چې له نورو ګڼو نیالګیوسره په یو ه تنګ ځای کې ولاړوې، هلته ستا د لوئېدو او غټېدو لپاره زمینه مساعده نه وه ځکه ستا تعلق له هغه ځایه قطع شو او دلته راغلې.

زه ستا په راتلو ډېر خوشحاله یم او تاته په خپل انګړکې ځای درکوم.

زه غواړم چې ستا تعلق او ارتباط له دغه کاله سره ښه ټینګ شي ستانیلې او ریښې هرې خواته وغځېږي، ستا څانګې او ښا خونه په دغه هوا او فضا کې ډېره وده وکړي او له تانه غټه ونه جوړه شي، زه به ستا دترقۍ او لویېدو لپاره زیار کاږم

ته دلته زما له اولادونوسره په دغه کاله کې اوسېږه ! دا ځای په تا باندې نه تنګېږي دا ستا کور دی ته ددغه کاله له ماشومانو نه یوماشوم یې.
زه هیله لرم چې ستا له سیورې لاندې ډېرخلک کښېني.
ستا شګوفه او خوږه میوه هرڅوک ووینې، ستا له څانګواو ښاخونونه دمرغانو خوږې نغمې واورم.
زما نیالګیه! که زه تاشین او سمسوروونم څومره به ښه وي.
ستاښایسته شګوفه، ستا سیوری او ستا مېوه به زما لپاره ډېر لوی نعمت وي، که دغسې ښه اثراو دغه شان نېک عمل له مانه یادګارپاته شي دابه زما نیکبختي وي.
زه دغه د ګلابو بوټې اودغه دعکاسۍ نیالګۍ هم ستا له څنګه ږدم او تاته دا ښیم چې زما زیار یوازې دمېوې لپاره نه دی زه ستا له شګوفې اوشنو پاڼو سره هم ډېره مینه لرم.
که له ماسره ګېډه شته اوبې خوراکه ژوندنه شم کولی له ماسره سترګې هم شته او په مخ باندې پوزه هم لرم.
څومره به ښه وي چې سبائې ستا له څانګو دمرغیو خواږه اوازونه واورم او په خوږو نغمو را ویښ شم.
زما نیا لګیه ! ته په دغه هواکې وده کوې باید خپله خوشبوئي هواته وسپارې او دهوا مرغان له تانه استفاده وکړي.
هغه ورمه چې ستا کاله ته راځي باید له ځان سره یوڅه یوسي.
دشاتو مچۍ باید ستا له کوره بینوا لاړې نه شي.
کشکې زما دوستان اوملګري ستاله سیوري لاندې خوشحاله کښېني او دلته دخوشحالۍ خندا واورم.
یوه خوله خندا او یوه شېبه خوشحالي په دې ارزي چې زه څوکاله ستا خدمت وکړم او له لرې ځایه اوبه درته راوړم.

دفکر پالونکی

پیراو فقیر نه یې چې خلکو ته دعا وکړې او د هر چا لپاره دتسلی زیارت شې.
فیلسوف اوعالم نه یې چې خلک درنه علم او پوهه یوسي.
طبیب نه یې چې د رنځورانو علاج وکړې.
پیسې نه لرې چې حاتم طایي شې او وږې ماړه کړې.
قاضي یا حاکم نه یې چې عدالت وچلوې او د حق ملګری شې.
دغه راز افتخارات ستا په برخه یوهم ونه رسېده.
ته یوشاعر او لیکونکی یې، مګر له تانه ښه شاعران اوښه لیکوالان ډېر پیداکیږي سره له دې زه تاته په ډېرقدر ګورم او تا ته په ډېر لوی حق قایل یم.
دلته دفکر اوقلم خاوندان ډېر دي، مګر دفکر او قلم دازادۍ علمبرداران ډېر لږ دي ځکه ستا مقام له نورونه هسک ګڼمه.
که څوک تاته د فکر خاوندونه وائي زه ورسره کارنه لرم مګر که دفکر خاوند تا خپل حقدارونه ګڼي زه به ورته بې انصافه ووایم.
هغه څوک چې په وطن کې هېڅ نه لري او دوطن دازادۍ دپاره سر ورکوي په وطن باندې حق لري.
همدغه وجه ده چې دفکر پالونکی مقام له فکر لرونکی څخه ډېر اوچت دی او زه هم دواړو ته په یوه نظرنه ګورم.

د ژوند نغمه

ټول غلي دي. هېڅوک څه نه وائي. دژوندانه نغمه غلې ده.

په دغسې چوپه چوپتيا کې ذوقونه مري، فکرونه محوه کېږي نشاط او خوښي لکه وحشی مرغه له انسانانو نه تښتي.

زه غواړم د دغه سکوت طلسم مات کړم او خپله سرينده وغږوم.

داسرينده ما دعشق له هېواده او د بلبلو له کوره راوړيده.

زما د سرينديې آوازډېر خوږ دی.

راشئ! کښينئ زما نغمې واورئ، زه نه غواړم چې ارزوګانې مړې او زړونه ساړه وي.

زه داحساساتو او جذباتو دوينښولو دپاره راغلی يم.

دغه ده ما خپله سرينده را واخيستله او خپلې نغمې شروع کوم.

اه- داڅه وشوه؟ له دې سرينديې نه خو هېڅ اوازنه پورته کېږي.

سرينده خونه ده ماته تارونه يې هم په ځای دي داولې نه غږېږي؟

ولې بې سره ده؟ له دېنه لويه ضايعه بله نشته.

پوه شوم او وپوهېدم داسرينده دبلبلو له کوره ده اوبې دګلونو له خوا بل چېرته نه غږېږي.

داسرينده له عشق سره ارتباط لري او تارونه يې په هماغه مقام پورې تړلی دی.

زه بايد ګلزار ته ننووزم او دګلونو په حرم کې دخپلې سرينديې اواز واورم.

زه بايد دنرګس سترګې، دغوټۍ خندا، د چندړولښتې، دسنبلوپرېشانه زلفې وګورم اود حسن په ګلزار کې خپله سرينده وغږوم.

بې له دېنه دا خاموشي نه ورکېږي او خوشحالی نه پيداکيږي.

داتورې وريځې بايد دلمر او سپوږمۍ له مخې لرې شي.

دبلبلو پنجرې او قفسونه بايد مات شي.

دباغ تړلی ور بايد ببرته شي چې خوشحالی راشی او ذوق و شعور سترګې وغوړوي.

دژوند نغمه دغه تقاضا لري اوبې له دېنه په ژوندانه کې نشاط او سرورنه پيداکيږي.

نوی فکر

هر چېرته لاړم، هرچاته ورغلم ښکته پورته ډېر وګرځېدم.

ښارونه مې ولټول په هېڅ ځای کې يې له هېچا سره پته نه وه.

هغه څه چې زه غواړم دلته نه پيداکيږي. چاچې غټه څوکۍ غوښتله پيدايې کړه، څوک چې په نوي موټر پسې ګرځېده هغه دی پکې ناست دی، هغه چې په پيسوپسې لا لهانده ؤ بانکونه يې ډک کړه.

يوازې زه خپلې ارزو ته ونه رسېدم، په رښتيا چې زه په ډېر نادر او ناياب څيز پسې ګرځم او زما حرص له ټولونه زيات دی.

هو! زه نوی فکر، نوی خيا ل او نوی جهان غواړم.

دلته نوې راډيو ګانې، نوي فلمونه ، نوي ساعتونه، نوي فيشنونه پيداکيږي مګر نوی فکر او مضمون نشي پيداکېدی.
دلته شاعر انو ډېرې سندرې وويلې ، خو نوی فکر پکې نه و.
پسرلی بيا هماغه ګلونه راوړل چې مونږ څو ځله ليدلی اوبوی کړ دی، مونږ په قرنو قرنو د ګل اوبلبل زوړ مضمون اړوو را اړوو مګر نوی څه نشو پيدا کولی.
مونږ نوي مضمونونه په زړو موضوع ګانوکې لټوو او دزړې بوډۍ په سرنوې دړۍ ږدو.
دلته ميندې نوي اولادونه راوړي مګر دماغونه نوي فکرونه نه شي راوړی.
دلته ښځې له کورونونه وتلی شي، خونوی مضمون له دماغونو څخه نه راوزي. دلته دا عادت دی چې پېغله دپلار په کاله کې زړېږي اوبيا ودېږي. دلته اوس هم دزړوفکرونو کاله ته ريباران ځي او راځي، اوله نوونه زړې خبرې ښې څرګندېږي.
دلته دبوډۍ په ټا ل کې زړې ارزوګانې زانګي او زاړه سرو دونه غږېږي.
دلته به خيرات خواره مليونران شي، بيسواده به رئيسان شي.
ښځې به په ميړونو زوروړې شي، ملايان به د رندانو په مجلس کې ګډون وکړي مګر نوی فکر او نـوی مضمون به پيدا نشي.
زمونږ کوچنيان چې پيداشي نوسپين ږيري وي او په ډېره زړه زانګوکې ځملي زمونږ للو ډېره زړه ده او زړه دائي زمونږ دما شومانو تربيت کوي، زمونږ ځوانان که ږيرې ونه خريې نوسپين ږيري ورته ويلي شو.
مونږ نوی خولۍ په سر کړی مګرنوي فکرونه مو رد کړ. نوي ښارونه موجوړ کړه، مګر زاړه بوډاګان پکې ناست دي زړې قصې کوي.
مونږ د زړو بوډاګانو په محفل کې زوړ راګ غږ وو او له سپين ږيرونه د ځوانانو اتڼ غواړو .
دا آرزو بېهوده ده زه بايد په نوي فکرپسې بل چېرته لاړ شم.
داشی له زړو شاجانيانوسره نه شته.
که د اتباکالو بوډا نوی واده وکړي هم زوړ دی. که زوړ سړی نوی پوستين واغوندي بيا هم زوړ دی. که له زاړه ښاره نوی ښارته راشی هم زوروالی ورسره دی.
هو! کور بې نوی دی مګر فکرېې زوړدی، په دغسې نوي کور کې نوی فکر او نوی مضمون نه پيداکېږي.

زوړ فکر

سترګې ئې مه خلاصوئ! کوم ښکلی مخ به ووینې لیونی به شي.
میخانه به وګوري مست به شي، ځان به ووینې خو دبین به شي.
دبل عیب به ووینې بدبین به شي.
پرېږدئ چې سترګې یې پټې وي او څه نه ویني.
کوښښ وکړئ! چې په ښو او بدو پوه شي او څه زده کړي.
که دی دسواد اوعلم خاوند شوکه دی په سمه لاره روان شو.
که ده د ښو اوبدو تمیز وکړ بیابه یې سترګې پرانیزو.
دسترګو پردې به یې غوځې کړو دسترګو غړولو اجازه به ورکړو.
پخواله وخته دده سترګې مه خلاصوئ.
دی باید هرڅه په پټو سترګو قبول کړي او سپین سترګی نشي.
دی باید هرڅه دزړه په سترګو ووینې اودسر سترګې یې تړلې وي.

نادانی او ناداری

په کورکې ئې غله نه وه جامې یې هم زړې او شکېدلې وې.
پور چا نه ورکاوه مزدوري نه پیداکېده حیران و چې څه وکړي او ډوډی ځانته څنګه پیدا کړي؟
وروسته له ډېرو اندېښنوله کوره راووت اوشپه ډېره تیاره ؤ.
پخوا تردې ئې کله غلا نه وه کړې ځکه زړه نازړه په یوه کاله ننووت اوپس له ډېر تردد نه یې غلا ته زړه ښه کړ.
په دغه شپه دده بخت بیدارو، ځکه چې دکاله خاوند ویده و.
ده په بېړه بېړه یو څه ما ل راټول کړ او په وېره وېره یې کور ته راوور.
وایې چې دغله په غره کې ځای نه شته نو په کاله کې به یې څه حا ل وي.
له ده سره داسودا ډېره زیاته وه چې که سباته یې خلک کور ولټوي او دغلا ما ل ترینه واوزي څوکا له به په جبل کې پروت وي اوله دېنه به هم بد بخته وي.
ده بله چاره ونه لیده دکوټې په یوه کنج کې یې دځمکې په کینلو شروع وکړه چې دغلا ما ل خوندی کړی، مګر یو ساعت وروسته له خاورو لاندې یوداسې ګنج راښکاره شو چې دسرو اوسپینو زورور دولت پکې پروت و.
کله چې داپټه خزانه راښکاره شو ه غل وپوهېده چې په ټول کلي کې ده غونډې بل بډای نه و، اوده غونډې د ذلت شپې هم بل چا ندې تېرې کړې.
هو! ده د خزانې دپاسه په لوړه شپې تېرولې، دده په کاله کې هر څه و مګر دی ناخبره و او خپل شته ورته نه ومعلوم دی نه پوهېده چې زه لوی بډای یم او زما په کورکې هرڅه شته.
دده ناداري په حقیقت کې نا داني وه نور څه نه و.

ددغسې سړي په حا ل افسوس په کاردی او که دیوه ملت دغه حا ل وي له دېنه لویه بد بختي او دافسوس خبره بله نشته.
دناپوهانو فطري اومعنوي استعداد همدغسې له خاورو لاندې پټ پاته کېږي، لکه چې د ناپوهه ولس معدنونه پټ پاته وي او څه کار ترېنه نه اخیستل کېږي.

سیند

دوچو ډاګونو، ددښتو او میروله څنګه لوي سیند بهېږي ،مګر دغې وچې بیدیاته اوبه نه ورکوي. په دغسې وچکا لۍ کې چې په اوبوباندې سرونه ماتېږي سیندلکه شوم بخیل په شتاب درومي او زمونږ تندې ته نه ګوري.
کله چې سیند په چپو راشي کورونه اواباد پټي هم له ځان سره یوسي.
همدغه سیند له مونږ نه هغه خوابل راز روان دی اوله نوروسره بې رویه بل راز ده، هلته دغسې ورانۍ نه کوي. دومره بخل نه لري. دغه راز بې رحمي پکې نه شته. هلته د سیند په غاړه زرشویان دسیند له شګو نه زر راباسي.
ما هیګیران پکې په خرو اروکبان نیسي او ښکاریان پې په لوی اوستر ډنډ کې هیلۍ ولي. هلته له سیند نه ډېرې لوېې ویالې بیلې شویدي، ډېرلوی لوی ډاګونه له اوبو لاندې شوه، کلي او ښارونه ابادشو ه، شاړې ځمکې په ثمر راغلې، دغلو او مېووپکې څه کمی نه شته. هلته دسیند په مځکې لوی لوی بندونه جوړ شوه. دبرېښنا ماشینونه ودرېده، فابریکې او کار خانې په کارو لوېدې خلک اباد اوماړه شو.
داسیند ولې دلته دغسې او هلته هغسې دی.
مونږ ته په قهر دی او په هغوی پېزوینه لري، دلته ډېر تنداو په خیزونو روان دی، هلته غلی او ارام بهېږي.
دلته کوږ و ووږ ځي او خپله مجرابدلوي، هلته په خپله ټاکلی لاره روان دی اوبې لارې نه ځي. په رښتیا چې سیند دلته ډېر ورانی کوي او هلته دیوه نظام او قانون تابع دی چې وراني ته يې نه پرېږدي.
زمونږ ګناه دسیند په غاړه ده، سیند له مونږ نه ډېر څه وریدي او ډېریې رانه وژلي دي، دا سیند خوني سیند دی او له مونږ سره یې زړه دښمني ده، ځوځله یې زمونږ کورونه وران کړی او اباد پټي یې رانه په وارو وارو وړی دی.
زمونږ ټوله ګناه دسنید په غاړه ده، سیند زورور دی اوپه مونږ باندې هروخت ظلم او تېری کوي.
آه- مونږ څومره ناپوه یو، چې دغه رازفکر کوو او په خپله ګناه نه پوهېږو، مونږ خپله ګناه د سیند په غاړه اچوو، دسیند په غاړه خو مونږ پراته یو په رښتیا چې دا زمونږ ګناه ده دسیند نه ده.
سیند له چاسره دښمني نه لري، سیند هرتږی ته اوبه ورکوي او دهر چا خیرنې جامې پاکوي، سیند پوخ کار غواړي او پاخه بندونه ورته په کار دي.
که زمونږ کارپوخ وای او زمونږ بندونه پاخه وای زمونږ ویالې نه وچېدې او زمونږ پټي اوبو نه وړل.
مونږ د سیند په بندو بست پوه نه شو او له سیندنه موکار وانخیست.
داسیند دژوند اوحیات سیند دی. په ده کې د ورانۍ او ودانۍ دواړه قوتونه موجود دی.
سیند، دهرچا ظرف او استعداد ته ګوري هغومره اوبه ورکوي.
دمنګی خاوند او د منګوټې خاوند ته سیند برابره برخه نه ورکوي او نه ورو لښتیوته د لویو ویالو په اندازه څه ورکولی شي.
سیند دهر چا کار ته ګوري او هغسې ورسره کوي یعنې خام بندونه ورانوي او پاخه بندته ځان تسلیموي.

هغه څوک چې د ژوندانه سیند په خپل سر پرېږدي او یوه معینه مجرا ورته نه شي ټاکلی له ژوندنه استفاده نه شي کولی.

عقیده

په سترګو یې څه نه لیدل مګر دخدای کتاب یې ترڅنګه و او مسجد ته راغی.
ده هغه آسمانی کتاب په تا خچه کېښود او په لما نځه ودرېده. کله چې له عبادت نه فارغ شو او له مسجد نه روانېده هغه کتاب پاته شو او یوبل کتاب لاس ته ورغی.
دی ړوند و، کتاب یې نه لیده اوپه کتاب نه پوهېده، مګر ډېر ټینګ یې په غېږ کې نیولی و. ده ته دا نه وه معلومه چې په کتاب کې څه دي او دچا کتاب دی؟ له ده سره ټینګه عقیده وه مګر پوهه اوبینا ئې ورسره نه وه.
ده دخدای لپاره دغه کتاب ښکلا وه او لکه تعویذ له ځان سره یې ګرزاوه.

عمل

هغه خپله امسا ټکوله او بازارته راغی. په سترګو یې څه نه لیدل. مګرپه نامه یې هرڅه پېژندل له ده نه خپلو ماشومانو وختکي غوښتي وې.
دی په همدغه شی پسې راغلی و.
ددنیا بازارته ډېر ړانده راځي او څه اخلي، دکانداران دهغوی په سترګو کې خاورې اچوي او ردي مالونه ورکوي.
ده ته هم دکاندار له خاورنه ډکې وختکې ورکړې چې هرڅه ورسره ګډو.
دی روان شو او په لاره کې یې ځولۍ له لاسه خوشې شوه.
ده د ځمکې په مخ لاس وګرځاوه او هرڅه یې راټول کړه.
دی نه پوهېده چې خپل کاله ته څه وړي؟ او دده وختکې څنګه دي؟
ده غوندې ډېر ړانده دلته راځي اوهغه څه وړي چې دوړلونه دي.
هو! دړندو عمل همدغسې دی، مګر، ړوند نو له دېنه زیات څه کولی شي؟ ړوند که په سمه لاره لاړ نشي باید معذور یې وګڼو.

عبادت او دعا

د رحمت بارانونه ونه وربدل چینې وچې شوې په کاربزونوکې دمرغۍ منبوکه نه لمدېده. دونو پاڼې په پسرلی کې زېړې وې، په سمسورو باغونو خزان ولګېده، په خلکو دولړې هیبت راغی.
ټول دعبادت او دعا لپاره بیدیاته ووتل، پاک خدای ته یې زارۍ کولې مونځو نه یې کول، درودونه یې ویل، دعا ګانې یې کولې د باران تړي و، زورور بارانونه یې غوښتل. دغسې داخلاص عبادت ، دغه راز د سوزدعاګانې کله دوی

نه وې کړې په دغه وخت کې د دوئ تعلق له خدای سره ډېر زيات و. دوی باور درلود چې روزي له خدای سره ده، ډوډی له اسمانه راځي اوځمکه دخدای دستر خان دی.

هرچاله خپلو بدو عملونو توبې ايستلې، دهريوه له سترګو اوښکې بهېدې، مګر داسمان له سترګو يوه اوښکه هم تويه نه شوه.

دباران په انتظار کې ورځ بېګاه شوه، ماښام هرڅوک خپلو کورونو ته لاړل، دقبلې له خوا توره وريځ راښکاره شوه چې ډېره زياته تياره ورسره وه، خلکو ويل دحيات اوبه په تورتم کې دی. زمونږ دعا قبوله شوه اوس به داسې زورور باران ووريږي چې غرونه رغونه به په اوبو ماړه شي او دځمکې تنده به ماته شي. داتياره ورورو زياتېده کلي کورونه، غرونه رغونه په دغه تورتم کې ورک شو. له اسمانه ډېر زورور باران راښکته شو چې تالندې، برېښنا ګانې له هيبته ډک غږونه او زورور سيلا بونه ورسره و.

دهوا موجونه په دغه شپه طوفاني معلومېده، باران ديوه زور ورآپت هيبت درلود، سېلاب له غره نه ډېرې غټې تيږې رغړولې دهرچا دايقين و چې هر څه به سېلاب يوسي، مالونه، اولادونه ښځې او نربه ټول تباه شي دمړو پته به نه وي معلومه، کلی کورونه به له خړو لاندې شي او هېڅوک به هېڅ پيدانه کړي.

دغه ډار بيا په کلی د ژړا انګو لا آوازونه اوچت کړه، خلکو بيا پاک خدای ته رجوع وکړ. هماغه اوراد او هماغه دردونه بيالوستل کېده هرچا به دعا کوله چې باران ودرېږي او د خدای له قهر نه نجات ومومي.

بې زړه

د ا یمان ځای زړه دی او دی بې زړه دی.
چې وړوکی و له شیشکو او پیریانو ډاریده چې لږ غونډې لوی شو دملاصاحب له ډاره په سبق نه پوهېده.
په کور کې د ادې ډار و او د باندې د دادا.
اوس چې لوی دی دخان ډار، دملک ډار، دحاکم ډار بې په زړه کې ټېنګ ځای نیولی دی. په لاره کې ورسره دغلو وېره ده او په کورکې دغلېمانو له وېرې خوب نه ورځي.
لویه خدایه ! په کوم زړه کې چې دغومره ډېرې وېرې وي ستا وېره ډېرځای نه شي پیدا کولی.
په دغسې زړه کې ستا خوف ته ډېر لږ ځای پیداکېږي، که ستا ډاراو دظالمانو ډارپه یوه زړه کې یوشان موجود وي له دېنه لویه ګناه بله نه شته.
کشکې دوی یوازې له تا وېرېدلې او ستا د دښمنانو ډاربې په زړه کې نه وای. دخلکو ډار ستا وېره په زړونوکې کموي او ایمان ته زیان رسوي، ستا ضعیفه بندګان یوازې له تانه نه وېرېږي له نورونه هم وېرېږي دوی اوس د ز ورورو په مخ کې حق نه شي ویلی اوته دحق طرفدارېې، ته په دروغو خپه کېږې او دوی له ډاره رښتیا نه شي ویلی.
ستا ظلم نه دی خوښ دوی له وېرې د ظالمانو خدمتونه او صفتونه کوي هغه مسلمان اوس چېرته دی چې یوازې له تا وېرېږي اوبس. ستا بنده باید د ډار بنده نه وي او دنمرود له اوره بې سترګه ونه سوزي.

ملك او ملا

دکلي ملک به چې هرڅه کول خوک بې مخې ته نه شو ورتلی. زور وکه زورور دواړه له ده سره و. هرڅه دده په لاس کې اوهرڅوک دده لاس لاندې و. هېڅا دخپلې خور او لور واک نه درلوده. دکلي غوري او چرګان هرڅه د ده ؤ، ښایسته ښځې به ده کره وې، ښکلي هلکان به د ده په مخکې ګرځېدل او هرچا به دده خدمت کاوه.
یوه ورځ په کور او کلي کې دا آوازه خپره شوه، چې هغه بې موره او بې پلاره هلک چې په علم پسې تللی و دعلم او کما ل خاوند شو هغه اوس له ډېرې پوهې سره بېرته وطن ته راځي، هر چاته سمه لاره ښئی هرڅوک په حق پوه کوي او هر چاته حق وائي، ځکه چې هغه دحق ملګری دی او له ظلم سره دښمني لري.
دا آوازه په ملک باندې ښه ونه لګېده.
ملک له دغه هلک نه وډار شو او پرېشانه خوبونه بې ولیدل . ملک پوهېده چې هغه خیرات خور ملا نه دی، دهغه سترګې ډېرې مړې دي او په زړه کې بې د زورورو ډار نشته.
هغه هېڅکله بې له خدایه بل چاته سرنه ټیټوي له هغه سره دحق جذبه او حقاني قدرت شته او په وینا کې بې بل شان تاثیر موجود دی.
څو ورځې پس ملا له یوې امسا سره راغی، ظلم او ناروا ته بې بد وویل د زور اوقوت مخه بې ونیوله خلک بې په خپل حق پوه کړه او دمظلومانو ملګری شو.

دده ملګري ورځ په ورځ زياتېدل او په اولس کې پوهه اوبيداري پيداشوه، هغه ملک لري شو او په ځای يې بل ودرېده، دغه بل ملک هغسې ملکي نه کوله او ډېر به سم چلېده. چې علم او پوهه پيدا شي ملکان سمېږي او خلک سم ملك دروي.

دفرعون اوموسی قصه، دملک او ملا افسانه همدغه معنیٰ لري.

هلکان بايد په علم پسې لاړ شي او د علم رڼا له ځانه سره راوړي.

شاعر

شاعر يوازې پرېږدئ ځکه چې دی د جرګو او مرکوسړی نه دی.

هغه چې له نورونه ګټه کوي بايد نوروته ورشي.

دی غواړي چې له ځانه استفاده وکړي، نه له بل چانه.

هغه وخت چې برخې وېشلې کېدې سازنده ئې دساز او سرو د مجلس ته راوباله اوشاعر يې له خلکو نه لرې يوازې کښېناوه. شعر اجتماعي شو، مګر د شاعر په برخه تنهايي ورسېده.

ښوک چې په آزادی مين وي هغه هېڅکله ځان نه شي مقيد کولی.

د آزادی معشوفه هغه وخت چاته ځان ښئی چې له نورونه بېل او يوازې وي. شاعر له ځان سره عشق لري او په ځان مين دی.

دی نه غواړي چې په نوروکې ورک شي او نورو غوندې شي.

دی له خلکو سره همدردي لري مګر له خلکو سره ناسته ولاړه نه شي کولی عاشق دی خو معشوقه نه لري.

دردلري، مګر دوانه خوري.

ذلت يې نه دی خوښ او عزت ته هم په ښه سترګه نه ګوري.

دده طبيعت بل شان دی.

دی تاسې ته لاره ښئی مګر په يوه لاره درسره نه شي تلی.

سبا

هغه ورځ چې تراوسه يې نه دلمر وړانګې دغرونو په سرولويدلی دی او نه يې د پيښو او واقعاتو مطلع چاته معلومه ده د سبا په نامه يادېږي.

دا ورځ لکه يوه پټه معشوقه له هر چانه پټه ده او دسحر نسيم يې هم له مخه پوړنی نه دی لرې کړی.

دانه ده معلومه چه دغه ورځ به څه له ځان سره راوړي او څه به له ځا ن سره يوسي.

دچمن په ګلونو به شبنم ورويي او که ږلی؟

يو اشنا به په سرو سترګو له بل نه بېل کړي او که دوه خواږه ياران به غاړه په غاړه کړي.

دا ورځ له دغه مجهوليت او معماتوب سره دهرچاپه زړه کې محبوبيت لري او هرڅوک ورته په اميد ګوري.

دهرچا کار او زيار دسبا ورځې دښه والي لپاره دی او دنن ورځې دعمل نتيجه د سبا ورځې په لمن کې لټوي.

هرڅوک هیله لري چې دنن ورځې زحمت به د سبا ورځې په راحت بدل شي او سبا به له نن نه ښه وي.
په همدغه اسره د ژوندانه مشقت سپکیږي او دامید مزی غځیږي، دنن ورځې بندی دسبا ورځې آزادي په خوب کې ویني او همدغه راز خوبونه دغمونو تله سپکوي.
چاچې نن دخوښۍ او خوشحالۍ ډولۍ کاله ته راوړېده هغه یقین لري چې سبا ته به د زوی پلار شي او له دغې خوشحالۍ نه به بله خوشحالي پیداشي، دا غولوونکی سبا هیڅکله نه سبا کیږي او ترقیامته دوام لري.
د ژوندانه ټول خوږوالی په همدغه شي کې پټ دی، که دغسې سبا ته څه امیدو نلرو د ژوندانه تحمل هیڅکله نه شو کولی.
ځمکه او اسمان په همدغې ورځې پسې سرپه ځېږۍ سرګردانه ګرځي او داتیا کالو بوډاهم له دغې ورځې نه نا امیده نه دی.
که دسبا ورځې مینه زموږ له زړونو نه و اوزي موږ بیا ژوند نه شو کولی ځکه چې زړونه سړیږي او ارزوګانې مري.
که موږ له سبا سره خپل تعلقات قطع کړو ډېر تاوان به وکړو او خپل ژوند به فاني وګڼو.
زموږ نظر به بیا لرې ځار نه کوي او ډېر لنډ به ګوري.
په دغسې حا ل کې موږ بیا اوږده اوږده فکرونه نه شو کولی او دمریخ سفر رانه پاته کیږي.
دسبا ورځې فکر زموږ په اخلاقي ژوندکې هم ډېره اغیزه لري او دبشر هر راز مادي او معنوي ترقیات ورپورې تړلي دي.
دهقان دهمدغې ورځې لپاره کر کوي او باغوان په باغ کې نیالګي ږدي دخرما زړی په ځمکه کې کرل او دخرماله ونونه خرما ټولول د هغو کسانو کاردی چې سبا ته امیدونه لري او دنن ورځې په تنګه دایره کې ایسارنه دي.
څومره چې دانسان ذهن او دماغ ترقي کړیده، په هره اندازه چې انسان لوی شوی او پوه شوی دی هغومره یې له سباسره تعلق زیات شوی دی دسبا ورځې غم خوړل د سبا لپاره فکر کول، دسبا ورځې ضرورت او احتیاج په نظرکې نیول دډېرو پوهانو او د ډېرو لویانو کاردی. زه لوی او کوچنی په همدې پېژنم چې یو ډېر لرې ګوري اوبل ډېرنږدې ګوري د یوه سبا هم ډېرلرې اودبل لنډ دی.
دمسلمان سبا پس له مرګه هم شته، دده نظر باید ډېرلرې ځا روکړي او ابدي ژوند په نظر کې ونیسي.
ابدي ژوند همدغه دی چې سړی له سبانه غافل نه وي او د سبا اندېښنه ورسره وي.
نن او سبا هغه دوه مېلمانه دي چې یوځي او بل راځي. موږ له یوه سره وداع کوو او دبل په خدمت مشغولېږو.
زموږ خدمت باید دسبا ورځې دپاره وي او خپله آینده په نظرکې ونیسو دعقل او دور اندیشۍ تقاضا همدغه ده.

„بله ډیوه“

دپسرلي ګله!

ستا ښایسته او ګلالۍ څېره په جهان کې څومره قدر لري. آسمان له دومره لویوالی سره هر سحر دشبنم په پاکو او رڼو څاڅکو ستاښکلی مخ وینځي او ځمکه دخپل زړه له نمه اوبه درکوي.

دځمکې مخ په تاښایسته دی. هوا ستا په ورمو معطره شوه، دبلبل خوږه نغمه ستا د جلوې برکت دی، شاعران ستا په ستاینه په جامعه کې مقبول شو، ښکلو پېغلوتاته په خپل اوربل باندې ځای در کړ، بوراستا په مینه په غزلو کې وستایل شو.

په شعر او ادب کې ستا برخه ډېره زیاته ده، دمینې او محبت ډېر ښه سوغات ته یې.

مګر ګوره چې پخپل جمال اوکما ل مغرورنه شې او له باغه ونه وزې.

تا غوندې ډېرښکلي اوښایسته ګلونه دهېواد په غرو رغوکې پیداشوه چې نه چاولیدل او نه چا وستایل.

که ته هم له دغه چمن نه ووتلې او په غرونوکې دې ځای ونیو نه به بلبل پیداکړې او نه مالیار.

ته دخلکو له نظره مه لرې کېږه او ځانته ما لیار پیداکړه!

دانسان داعادت دی چې مطلق ښه نه ستائي او هرښه خیزښه نه ګڼي، هو! دی هماغه شی ښه بولي چې ده ته نږدې وي او د ده خپل وبلل شي.

دلته هر څوک، خپل، ښاغلی ګڼي او هریو دخپل باغ ګلونه ستايي.

ته هېڅکله دخلکو له نظره لرې کېږه مه!

ستا ښایست دخلکو د توجه او التفات نتیجه ده.

که ته غواړې چې هرڅوک دې قدروکړي او په خپل سر دپاسه ځای درکړې لکه نرګس هر چاته په ښه سترګه ګوره او لکه دباغ غوټۍ هرسحر خلکوته خانده!

په دغسې التفات او یوه خوله خندا سړی دخلکو زړونه خپلولی شي.

په یوازې ګلتوب او ګلا لیتوب هېڅوک قدر او منزلت نه مومي او نه په تش ښایست دلبري او دلر بايي کېږي.

راشـــه زمـــا د بـــاغچې ګـــل شـــه　　　چې هـر سـحر دې پـه دیـدن اوبـه کومـه

„بله ډیوه“

د رمې خاونده

دتورې کیږدۍ او دلوېې رمې خاونده!

په دې سره او تکنده غرمه کې، په دې وچه بېدیا او سپېره صحر اکې چې یخې اوبه، یخ سیورى، توده ډوډۍ، شودې اومستې، کوچ او پیروى، کورت او غوړي، پوخې او پنیرونه هرڅه له تاسره دي په خوارانو اوبېو زلورحم وکړه!

له لارویونه خپل خوړونکی سپی ایسار کړه!

هرڅوک چې ستا کیږدۍ ته په هیله او اسره راځي، هغه له خپلو سپیونه ساته او قدرېې کوه!

په دې وچ ډاګ کې بل سیورى نه شته یوازې ستا سیورى ته هیله اواسره کېږي.

که ته خپل سپی ونه نیسې له دښه لویه بې رحمي بله نه شته.

ای دخوږو سپیو خاونده!

ستا دسپیو تاوان له تارسېږي او د دوی په ضرر ته نیولی ئې.

سپی اونفس دواړه یو شانته دي.

ته خپل سپی ونیسه! او په مونږ رحم وکړه!

ته پخپلو سپو دا ګمان مه کوه چې دوی به هروخت ستا غلیمانو ته وغاپي.
دوی ډېر ځله داسمان ستورو او سپوږمۍ ته هم غاپي.
ستا په ملګرو او دوستانو هم بلوڅې او غوټې وهي.
آه- هېڅوک زما نارې نه اوري.
دخپلو سپیو حملې هم نه ویني.
زما غږ ترکېږدۍ نه رسېږي.
دوی ولې څه نه اوري؟
ولې څه نه ویني؟
ولې په چارحم نه کوي؟ پردي خوبه نه وي؟
کېږدۍ خو دپښتنو معلومېږي.

„څه لیکل یا لیك پوهه“

بې ګناه بندي***

پرېږدئ ! دابې ګناه بندي پرېږدئ!
مه وېرېږئ، دده په آزادولو کې هېڅ خوف او خطر نه شته.
فساد او شرارت له ده نه نه پیداکېږي.
دده بندي کول لویه ګناه ده.
داهغه یوسف دی چې دبې ګناهۍ په سبب زندان کې لوېدلی دی.
که دی له زندانه راووزي ستاسې آینده سنجولی شي او ستاسې دبلې ورځې غم خوړلی شي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدي!
که دی خلاص شو ستاسو انتظام به په ډېر ښه شان وکړي.
ستاسې وري به ماړه کړي، ستاسې بربنډ به پټ کاندي.
تاسې دغه ښکلی موجود په تورو څاګانو کې مه غورځوئ.
په زندانونو کې بې مه اچوئ.
په لېوانو او پړانګانوېې مه خورئ.
دی به ستاسې د ګډو ډو او پرېشانو خوبونو صحیح تعبیرونه وکړي.
ډېرې سختې، مبهمې او مجملې غوټې به پرانېزي.
دی دراتلونکی حا ل پېشبېني کولی شي.
دطبیعت په رمزونو او اسرارو پوهېږي.
دجوي اوفلکي اوضاعو اقتضاآت ورمعلوم دي.
پرېږدئ! دابې ګناه بندي پرېږدي!
دده په آزادۍ باندې علم اوپوهه زیاتېږي.
وطن رڼا کېږي، راتده بینا کېږي.
دی له خپلو جفا کارو وروڼوسره هم ښه سلوک کوي.

دی ډېر پېچومي او اړولی شي.
ډېر کړې لارې سمولی شي، او ډېر مشکلات حل کولی شي.
ماخوب لیدلی چې دابندي خلاصیږي او دسلطنت په کرسۍ کښېني.
ښه فکر وکړئ!
دابندی څوک دی؟
پس له ډېره فکره وایم!
فکرد ی فکر!

«څه لیکل یا لیك پوهه»

نظر لالا

په یوه ستانه کورنۍ کې یوسپین ږیری خدمتکار او سېده چې هرچابه ورته نظر لالا ویل.
داسړی دماشومتوب له وخته دبوډاتوب ترزمانې په دغه کاله کې و اوخپل ژوند یې په همدغه کاله کې خاورې کړ.
دی ددې کاله نسبي سړی نه و او دخدمتکار په حېث یې کارکاوه، مګر مزدور ورته نه شو ویلی، ځکه چې دمزدور په شان کاریې نه کاوه.
هېڅوک به خپل ځان دځان لپاره په کارکې دغومره ستړی نکړي لکه چې نظر لالا ددغې کورنۍ په خدمت کې ستړی اوستومانه و.
کوم کارچې څوک دیوې ټینګې اولوړې عقیدې لپاره کوي هېڅ حریص او په ګټه مین سړی یې د پیسو لپاره نه شي کولی.
ده دغه خدمت دخدای لپاره کاوه او په داسې جذبه یې کاوه چې دلمانځه دفوتېدو هم څه ډېره پروا ورسره نه وه.
په دغه سړي کې ډېر زیات اخلاص، امین توب او صداقت موجود و چې په دې وخت کې یې مثل او نظیر نه شي پیدا کېدی یا ډېر لږ پیداکېږي.
داسړی بې نامه اوبې نشانه سړی و، جامې به یې تل زړې او خړې وې، مګر دزړه صفا ئي یې دومره زیاته وه چې زه ورته حد او اندازه نشم ټاکلی.
په کوم کلي کې چې نظر لالا اوسیده د جاه او جلال خاوندان او دعلم وفضل صاحبان هم اوسېدل چې ځینو مریدان هم نیول مګر زه له هغو ټولو نه نظر لالا انتخابوم او له نورونه په ادب تېرېږم.
زما داعادت دی چې له مخدوم نه خادم ته په محبت ګورم او له پیرنه مې مرید خوښ دی.
له ماسره اوس دافکر ډېر پوخ شوی دی چې دخیر او برکت خاوندان په ساده مسلمانانو کې ډېر موندلی شو او پوهان او هوښیاران دبل لپاره له خپلې ګټې نه نشي تېرېدلی.
څوک چې دخدای لپاره د نورو خدمت کوي او خپل ژوند دنوروله ژونده قربانوي هغه لکه نظر لالا داسې وي چې خپله مادي ګټه هېڅ نه پېژني او په پردی کاله دومره زهېروي چې له هېڅا سره به دخپل کاله دغومره غم نه وي.
داسړی په تور او سپین نه پوهېده، الف اوبې یې نه و لوستی، د لفظ او معنی فرق یې نه شوکولی، مګر دنیکۍ او خیر رسولو په لوړه مبدائې ټینګه عقیده لرله او داجذبه یکې دعشق حدته رسېدلې وه، نظرلالا دهرچا په نظرکې ډېرسخت اوبخیل سړی معلومېده، هرچا به ویل چې ده غوندې سخت سړی بل نه پیداکېږي، په رښتیا چې دده پېرزوینه په ځان باندې ډېره لږه وه، مګر بخیل ورته نشم ویلی اوډېر حاتمان زه ورځینې ځاروم.

کله به چې دکاله خاوند، نظر لالا له کا بله ننګرهارته استاوه چې څاروي او پسونه بوزي نویو څو ډوډۍ به یې پخې کړې او ډېرې لږې پیسې به یې هم ورکړې چې په لاره کې ځان ته کوم وخت څه نګولی واخلي یا چېرته د څاروو لپاره څه وابښه پرې رانیسي. داسې به له کا بله لغمان ته ولاړ او څاروي به یې هم ورسول، مګریوه میاشت یادوه میاشتې پس به چې څوک مېلمانه راغلل او چرګه به په کار شو نظر لالا به هغه پیسې په چرګورو ورکړې چې میلمانه په ښه شان عذر شي او دکاله دخاوند ښه نوم وساتل شي.

دی هغه راز خدمتګار نه و چې له خپل مخدوم نه څه واخلي او دځان لپاره یې ذخیره کړي بلکه ده به هغه ته څه ورکول او خدمت یې ښخي وریاو.

دده خور او خوریې ډېر غریبان و، مګر هېڅ بد ګمانه سړی هم داګمان نه شو کولی چې دی دې هغوی ته څه ورکړي.

که کله به د کاله خاوند دده په خاطر هغوی ته څه ورکړه دی به خپه کېده او ددغه کاله زیان ورته لکه دایمان زیان معلومېده.

دنظر لالا دا عادت و چې چرګ غږ به له خوبه پاڅېده او دسپېدو په رڼاکې به غره ته روان و، ترڅو به چې لمر څرک واهه ده به له غره نه دخسو ګېډۍ راوړ، چې سبا ناری به یې وکړ، نو بیا به په نورو کارو پسې روان شو او ټوله ورځ به یې کار او خدمت کاوه.

ده به پس له ماښامه هم د شپې تر لسو بجو د میلمنو خدمت کاوه او ډېر ناوخته به ویده کېده.

دده په کارکې درخصتۍ او تعطیل ورځې نه وې او دناروغۍ دپاره یې هم فرصت نه درلود.

دی د عادت او ډېر کارکولو په وجه له پولادونه هم کلک و.

هغه ګېډۍ چې ده د شپېتو کالو په عمر په شاباندې راوړ ددې زمانې ښه ښه ځوانان یې نه شي وړلی.

ده به هرکله دخمتا پیوندي کالي اغوستل او خوراک یې هم ډېر خوارو. ترڅو به چې ډېر مجبور نه شو نو داختر په ورځ به یې هم نوي کالي نه اغوستل، په دغه کاله کې به چې هرڅومره ښه څه پاخه شوه، دده برخه به پکې ډېره خواره وه، ځکه چې ښه ډوډۍ دده له ستوني څخه نه تېرېده او په همدغه وجه به دچرګ ورمېږ دده برخه وه، نظرلالا له تودې ډوډۍ سر ه هم دښمني درلوده اوچې په کور کې به سړه پرته وه تودې ته به یې لاس نه وروور.

په همدغه سبب دی په بخل مشهور و اوهرچابه ورته سخت اوبخیل ویلې.

دا و د خلکو قضاوت چې له حقیقت نه ډېر لرې و اوپه ډېرې ظاهر بینۍ بناو، هغه څوک چې خپل ژوند دبل لپاره وقف کړي او هېڅ دنیایي ګټه پکې له نظرلاندې نه وي هغه ته به څنګه بخیل وایو.

هو ! نظر لالا په ځان باندې بخیل و ځکه چې له ځانه تېرو اوخپل ځان یې بل ته بخښلی و.

ده ته به که چا دخدای دپاره څه ورکړه هغه یې دبل دپاره اخیستل اوبل ته یې ورکول.

داایثار اوفداکاري چې پدې وخت کې لکه د اینځر ګل یا دمرغۍ پۍ ډېر نادر څیز معلومېږي، له انساني غرایزو سره ډېر موافقت نه لري او مثالونه یې ورک دي.

داراز سړی دخلکو په نظرکې ډېر ساده او ډېر احمق معلومېږي.

په عقل او پوهه داګمان نه شي کېدی چې چاته ددغسې ایثار او فدا کارۍ اجازه ورکړي.

خپل ځان خوارول اوبل پالل، له ځانه تېرېدل او دبل په ښه ورتلل دعقل او فکر کار ندی د دغسې کارونو د پاره یو لوړ معنوي عشق په کار دی او د نظر لالا ا خلاص غواړي.

ددغه کاله هرڅه دنظرلالا په لاس کې وو او دده په امانت دارۍ هرچا داسې یقین درلود چې هېڅ شک پکې چانه شو کولی.

زه دهغه چاستا ینه نه کوم چې نظرلالا ورته ډېر اخلاص او عقیدت درلود.

زما په نظرکې دستایلو وړنظر لالا دی او دده په ښه سړېتوب ټینګه عقیده لرم.

دی اوس له نظره پناه دی او زه دده زیارت ته په ډېر اخلاص ورځم. په هغه ادېره کې چې دی ښخ دی نور قبرونه هم ډېر دي او په ځینو باندې لا جنډې هم ولاړې دي، مګر زه نظر لالا ته خاص احترام لرم اودده حسنات راته ډېر درانه معلومېږي.
په رښتیا چې زما خادمان خوښ دي او ښه خلک په خدمتکارانو کې وېنم.

جبر او اختیار***

هغه کارچې دانسان په اراده او اختیار نه وي شوی دفخر وړنه دی او دملامتیـ موجب هم نه ګرځي، یعنې که دچا ونه ټیټه وه، ګرم نه دی که چا متوسط قداو قامت درلود ورته نه شو ویلی چې ډېر ښه کار دی کړی او اندازه دې ساتلې ده.
که یوسړی خپل سپین مخ تورکړي ملامت دی، مګر دحبش مخ که هرڅومره تور وي څوک یې نه شي ملامتولی، ځکه چې دده اختیار او اراده پکې دخل نه لري.
که یوسړی خپل غلیم په جنګ کې مړکړي او خپل شجاعت ښکاره کړي حق لري چې په خپله توره او توریالیتوب فخر وکړي، مګر که مرغیـ ولي او سړی ولګېده که څه دده ډېر زورور او زورورد ښمن وي خپل بریت نه شي تاوولی او توریالی ورته نشو ویلی.
هېڅوک یو ګونګ په حق نه ویلو نه ګرموي ځکه چې هغه مجبور او معذوردی، مګر هغه چې ژبه لري او له ډاره حق نه وايي له ملامتیـ نه نه خلاصېږي که څه هم یوڅه مجبوریت دلته هم شته او اختیار نیمګړی دی.
دجبر او اختیار مسله ډېر اړخونه لري او دغه فیصله څه اسانه خبره نه ده.
زه په دی ځای کې دا اراده نه لرم چې له علمي څېړنې نه کار واخلم زما مقصد بل دی اود ملایانو په کار کې کارنه لرم.
زه حتی الا مکان له فلسفي بحثونونه ډډه کوم مګر کله کله مې د موضوع تعلق او ارتباط مجبوروي چې په معقولاتو کې مداخله وکړم. زه نه وایم چې انسان مختار دی ځکه چې مونږ ډېر مجبوریتونه لرو او د جبر مظاهر دلته بېخي ډېر دي.
مونږ مجبور یو چې په وچه مزل وکړو، ځکه چې دلته بحر نشته او زمونږ په هېواد کې بېړیـ نه ګرځي.
همدغه شان مونږ له کابله ننګرهار ته په هوانه شوتلی، ځکه چې هوائي سرویس نه دی جاري، مګردغه راز مجبوریتونه په ځینو نورو ځایو کې نه شته هلته یوسړی اختیار لري چې په هواځي که په بحر کې او که په وچه.
اوس پوه شوئ! چې جبر او اختیار په هرځای کې یو شانته نه دی او ټول انسانان یو راز مجبور نه دي.
ډېر مجبوریتونه پخوا وو چې اوس نه شته او خپل ځای یې اختیارته پرې اینبی دی. یو ماشوم چې اول پیداشي هېڅ اختیار ورسره نه وي او دبل په غېږ کې ژوند کوي، په خپله نه چېرته تلی شي او نه راتلی شي. څملول او پاڅول یې دبل په لاس کې وي او کالي بل څوک وراغوندي، مګر څومره چې لوئېږي او غټېږي هغومره دمورله غېږې لرې کېږي او له مجبوریت نه اختیار خواته درومي، کله چې په خپلو پښو روان شي نو بیا خپل مخ په خپله وینځي او پخپله خوښه له کاله اوزي یا کاله ته راځي.
کله چې ځوان اوځلمی شي، دکاله واک او اختیار هم د ده شي او دپلار په جایداد تصرف وکړي.

په هره اندازه چې دژوندانه درجه اومرتبه لوړېږي مجبوريت کمېږي او اختيار زياتېږي. يو کاڼی که څوک هرې خواته غورځوي، او هر راز لوبې پرې کوي کولی يې شي، مګر ونې او بوټې دغسې نه دي، يعنې دنبات مجبوريت له جماد نه لږدی ځکه چې دحيات اثرپه ده کې زيات دی.

له ونو او بوټو نه بيا د دځارويو اختيار ډېردی اوجبر نورهم تخفيف موندلی، انسان چې له حيوان نه پورته مقام لري، اود تکامل په لاره کې وړاندې دی دده اختيار نورهم زيات شوی او له خپلې ارادې نه ډېر کار اخلي.

په انسانانو کې هم دوحشي او مدني انسان، عالم او جاهل انسان، دقوي او ضعيف انسان په اختيار کې ډېر فرق موجود دی مګر بياهم په هرحا ل کې يو څه مجبوريتونه شته او په جبر او اختيار کې ډېر فلسفي بحثونه کيدی شي.

ددنيا ډېر پوهان پدې عقيده دي چې دانسان ډېر لږ کارونه په ظاهر ه ارادا ي او اختيار ي معلومېږي، مګر په حقيقت کې د مجبوريت اثروي اوخبره له اختياره وتلی وي.

دوی وائي هغه سړی چې ډېر په غيظ او غضب کې وي او په همدغه وجه د چا د وژلو اراده وکړي مونږ ورته د اختيار خاوند نه شو ويلی، ځکه چې دی په دغه حا ل کې دداسې اغيزو اونفسي تاثراتو محکوم دی چې له دغه کاره ځان نه شي ژغورلی او پخپلو احساساتو حاکميت نه لري که مونږ يوه شو چې دی په دغه وخت کې له يوه ليوني نه څه فرق نه لري او په طبيعي حا ل کې نه دی، دی به ارومرو مجبوره ګڼو او دغه کارته به غير اختياري ووايو.

همدارنګه هغه څه چې يوعاشق دعشق په جذبه کې دعشق دپاره کوي له مجبوريت نه نه وي خلاص او اختياري ورته نه شوويلی.

ددغو خبرو خلاصه او نتيجه داده چې شديد محبت او شديد بغض دانسان اختيار سلبوي، او هغه څه ورباندې کوي چې په عادي او طبيعي حا ل کې بې يو عاقل انسان نه کوي د همدې لامله ډېر خلک په خپلو ځينو کارونوبل وخت پښېمانه کېږي او پوهېږي چې ښه يې نه دی کړی.

ځينې نورپه دې عقيده دي چې انسان داختيار خاوند دی، که ښه کوي بايد ښه ورته ووايو اوکه بد وکړي بايد بد يې وګڼو، دوی وائي که انسان دعشق لپاره کوم کار کوي او که ددښمنۍ دپاره په دواړو حالوکې دغه کار دده ګڼل کېږي او په ده پورې تعلق نيسي ځکه چې دغه مختلف احوا ل چې د زوروړې مينې يا دشديد عنادپه اثرپيداکېږي او نفسي ياروحي اغېزې ورته ويل کېږي په خپله له نفس څخه عبارت دی اونفس دهمدغو احوالو او کيفياتو نوم دی هسې نه چې کوم بل شی په نفس اغېزه کوي او اختيار يې سلبوي.

ارسطو دجبر او اختيار حدود ډېرښه ټاکلی دی او پدې باب کې يې ډېر ه ښه فيصله کړېده. دی وائي هغه کار چې يوسړی په خپله اراده نه کوي او دده اختيار پکې هېڅ دخل نه لري ښه او بد يې ده ته نه دی راجع او دده کار ورته نه شوويلی يعنې که يو زورورباد يوسړی کومې خواته يوسي ياپې څوک لاس اوپښې وتړي اوله يو ځايه يې بل ځای ته وړی نو دلته اختيار سلب دی اوپه مجبوريت کې هېڅ شک او شبه نه شته مګرکه يوسړی دخپل شرافت د ساتلو لپاره کوم کارکوي اوخپل عزت او وقار يې يوه کار ته مجبوروي نو دغه راز مجبوريتونه دجبرله قانون لاندې نه راځي.

دی دمثا ل په ډول وائي: که ديوه سړي مور اوپلار يا او لادونه ديوه ظالم اومستبدله تهديد لاندې وي چې دده په تسليمېدو او اطاعت هغوی له زيان او ضرره محفوظ پاته کېږي او که اطاعت ونکړي هغوی ضايع کېږي نو په دغه صورت کې دا سوال پيداکېږي چې که دغه سړی د هغه ظالم له خواپه يوه ناوړه کارمامورشي، دی په دغه باب کې مجبوردی او که مختار؟

ارسطووايي چې دلته جبراو اختيار مخلوط شاته دی مګرد اختيار جنبه غالبه ده ځکه چې ددغه کارپه کولو او نه کولوکې دترجيح او انتخاب مسئله مېنځ ته راځي نوهره خواچې دی انتخابوي او ترجيح ورکوي هغه دده خوښې او ارادې ته راجع ده او دده کار ګڼل کېږي.

دی وايي په دغسې مواردوکې که سړی ناوړه او بدکار وکړي دغه راز مجبوريتونه معقول عذرنه شي کيدای په دغسې مجبوريت بايد سړی پښې کېږدي او هغه څه وکړي چې انساني شرافت او وجدان تقاضالري .

شجاعت او شهامت چې يو اخلاقي فضيلت دی په همدغسې مواردوکې ځان ښئی او د افتخارحق پيداکوي.

هغه د سر خطر چې په جنګ او جګړه کې يو بې زړه سړی تېښتې ته مجبور وي، دخلکو په نظرکې څه اعتبار نه لري په همدغه وجه له تورو او ټوپکو نه تښتېدونکی هرچاته سپک ښکاري او هغه چې له مرګه نه وېرېږي او په ايستلو تورو ورځي دخلکو په نظرکې درانه معلومېږي.

که په دغسې مجبوريت خلک قائل وای هرڅوک به له جګړې څخه تښتېده او هېچا به هغه ته په سپکه نه کتل.

هغه افتخار چې د شجاعت او شهامت خاوندان يې ګټي ددغسې مجبوريتونو په نافرمانۍ کې پټ دی لکه چې عار او ذلت ددغه راز مجبوريت اطاعت او انقياد ته ويل کېږي.

دخان واده***

له خوبه راپاڅېدم، دډول او سرنی اواز مې ترغوږه شو او ډېره لويه ورارانبکاره شوه چې ډېرخلک ورسره خوشحاله روان و او دخان په واده کې بې لاسونه غورځول.
زه هم له دوی سر ه ملګری شوم او په دې خوشحالۍ کې مې ځان شريک کړ. ددې ښادۍ دډول او سرنی غږ ترډېر لرې ځايه رسېده او ډېرو خلکو پکې اتڼونه کول.
ځا به ډزې کولې، ځابه اسونه ځغلول، ځينو به ټوکې او مسخرې کولې په دغسې خوشحاليوکې ماښام تياره کلي ته ورسېدو او ډولۍ دکاله په مخکې ښکته شوه.
دکلي ښځې په ډېرې خوشحالۍ راغلې او د ډولۍ پردې بې جګې کړې همدغه وخت خندا او خوشحالۍ خپل ځای غم او ژړاته پرېښود او د امعلومه شوه چې دغې ښکلې ناوې دخپلې ازادۍ لپاره ډېره لويه قرباني ورکړه او داجباري واده ملاېې ماته کړه.
ددغه حا ل په ليدلو د هر چا په احساس کې بدلون راغی او مونږ وپوهېدو چې کله خلق جنازه هم په ډول او سرنی وړي او په غم دښادۍ ګومان کوي.
په دنيا کې ډېرداسې غمونه شته چې دخوشحالۍ په ډولۍ کې پټ دي او دخلکو په شعور او تميزمسخرې کوي.
زما پوه ملګری په دغه ورځ وويل: په رښتيا چې خوشحالی څوک په زوراو جبر ياپه ډېرو پيسو کورته نه شي وړلی.
مګرخان لا تراوسه په دغه حقيقت نه دی پوه او خپله خوشحالۍ په دغه ډول غواړي.

„ څه ليکل يا ليك پوهه„

غم او خوشحالی***

زما اشناله ډېرو غمونو سره ناآشنادی، دهغه په کاله کې چا دماشوم ژړانه ده اوريدلی او د خپلو ماشومانو په مرګ او درد بې هېڅکله نه دی ژړلی.
هغه د ځوی او لور پلار ندی چې د اولاد په تبه شری يا کوی غمجن شي.
هغه حا ل چې يو پلار بې دخپل کوچنی زوی يا ځلمی زوی دځانکدن په وخت کې ويني دی ترينه ناخبره دی.
ده غوندې بې غمه سړی ډېرلږ پيداکيږي اوپه همدغه سبب بې دخوشحالۍ برخه هم ډېره لږه ده.
دی چې په خپل کاله کې خپل خلف الصديق نه ويني په زړه کې ډېر ځورېږي او ځان بد بخته ګڼي، مګر دده دغه غم زمونږ په نظرکې دهغه چاله غمه ډېرسپک دی چې دوه زامن بې ژوندي دي اوبوه دده په غېږکې خدای ته ځان سپارلی دی ځکه مونږ هغه ته دفاتحې دپاره ورځو اوده ته نه ورځو.
زمونږ داعادت دی چې که دچاپه کاله کې نهه مياشتنی اولاد مړ پيداشي وير ورسره نه کوو اوهغه هم دغم کمبله نه غوړوي، مګرپه کوم کاله کې چې د دوه ورځو ماشوم مړشي هلته د غم او مصيبت مجلس جوړېږي اوخلک ورسره همدردي کوي.

موریس مترلینګ وایي: "تاسې په ملیار دونو نطفې ضایع کوئ مګر خوابدی کېږئ نه او دغه راز ضیاع د چا د غم او خپګان موجب نه ګرځي".
ددې خبرې معنی داده چې زموږ غمونه معقول نه دي، محسوس دي، هره ضا یعه چې یوازې عقل پرې پوهېدی شي او احساسات ورسره تعلق نه لري همدغسې بې اثره وي.
زموږ خوشحالی هم لکه زموږ غم په عقل او منطق اتکانه لري بلکه دشعور او احساس نتیجه ده.
غم او خوشحالي یوه په بل پورې تړلي دي او یوله بله نه بېلېږي ځینې ګمان کوي چې خوشحالی له بې غمه خلکوسره زیاته ده او هغه څوک ډېر نېکبخت دی چې هېڅ غم نه لري مګر حقیقت دغسې نه دی او ښادي هرچیرې دغم په اندازه ده.
حقیقي بد بختي په بې غمۍ کې ځای لري او بې غمه سړي ته که سړی وویلی شو نیکبخت خو ورته هېڅکله نه شو ویلی.
غم او خوشحالي لکه د یوې ټوټې دوه مختلف مخونه دي، چې اصل یې یو دی. څنګه چې شپه او ورځ یو په بل پورې نښتي دي او هر کاله ته دواړه وړاندې وروسته راځي، دغم او خوشحالۍ ارتباط هم دغه راز ټینګ دی که څوک وغواړي چې هغه یو خپل کاله ته پرېږدي او دابل ایسار کړي له دېنه لویه اشتباه بله نه شته.
داسې کیدی شي چې ورځ اوږده شي او شپه لنډه، یا شپه لویه وي او ورځ وړه وي مګر داسی ورځ چې شپه ونلري یا داسې شپه چې ورځ ورپسې نه وي په دنیا کې نشته.
که لمرتراخرته پاس په تندی ځای په ځای ولاړوای او دزمانې په رنګ کې هېڅ تغیراو تحول نه وای موجود، هېڅوک به نه پوهېده چې شپه څنګه وي او دهمدې لامله چې شپه به چانه پېژندله په دې به هم نه پوهېده چې ورځ څنګه وي اوڅه کیف لري. غم او خوشحالۍ هم لکه شپه او ورځ یوپه بل پېژنو که غم له دنیا نه ببخي لاړشي خوشحالی هم ورسره ځي که ژړانه وي خندا هم نه شته.
هماغسې چې هګۍ له چرګې پیداکېږي او چرګه له هګۍ نه غم او خوشحالی هم یو دبل اولاد دی.
انسان باید په دې پوه شي چې غم او خوشحالۍ یو ظاهري او اعتباري فرق لري یعنې دا فرق هم لکه دشپې او د ورځې فرق دسترګو او نظر فریب پیداکړیدی چې دعقل او بصیرت خاوندان پرې نه غولېږي، بلکه ړانده هم دواړه یوګڼي. څوک چې دعقل سترګې لري او دفلسفي شعور خاوند دی هغه زمانی ته په بل شان ګوري اود شپو ورځو له سپینو او تورو پردونه هغه خوا بې رنګه زمانه په بل ډولویني هغه پوهېږي چې دزمانې دواړه مخونه یوه شي ته منسوب دي او یو حقیقت دوه رنګه ښئ.
ډېره ښه ده چې عقل او پوهه په موږ ډېر تسلط نه لري او موږ یې له وهم او خیا ل نه لرې کړی نه یو، ګڼې اوس به شپه او ورځ راباندې یوه وه او خوشحالۍ به هم راباندې غمېدلې وه.
زموږ غمونه او زموږ خوشحالی زموږ په ژوندکې هغه سوزاو سازپیداکوي چې بې له هغه د ژوند کیف او خوند نه پاته کېږي.
غم د خوشحالۍ څکلو ذایقه اواحساس روزي او خوشحالۍ لکه د خوږو میوو خوراک، ترخو مرچو ته ضرورت لري.
که په دنیاکې ترخه شیان نه وي خواږه ډېر ژر زړه وهي او بې خونده کېږي.
دژوندانه خوند غم او خوشحالۍ ته ډېر ضرورت لري او په دغه خوندکې دعواطفواو احساساتو خاوندان ډېره برخه لري. هغه ړانده هوښیاران چې په ظواهرو نه غولېږي او دغم او خوشحالۍ په فرق نه دي قایل، له دغه نعمته محروم دي، که موږ ډېر عمیق فکروکړو هماغه شی موږ ډېر خوشحالوي چې موږ یې ډېر خپه کړي یو او ډېر ځله هغه شي ته خوشحالیږو چې زموږ غم پکښې پټ دی. ډېر ښه ده چې په جهان کې دغه راز ژور فکرونه ډېر لږدي او احساسات موږ ته دغه موقع نه راکوي چې دغمونو او خوشحالیو حقیقت ته ډېر ځیرشو.

ډېر خلک دي چې يوه ورځ بې ګرانه ښځه مري او دی غمجن کېږي مګر بله ورځ نوی واده کوي او نوی خوشحالۍ هغه زوړ غم ببخي هېروي نو دغه د خوشحالۍ ډولۍ اوهغه دغم جنازه يوله بله ډېر ربط لري که هغه غم دغه کاله ته رانشي دغه ښادي هم نه شي راتلی.

داوصا ل په حقيقت کې دهغه فراق نتيجه ده او په هغه ويرکې دغه سرور او سرودپټ دی. هرڅومره چې دخوشحالۍ دپسرلی بارانونه زورور وي هغو مره بې سيلابونه هم زورور دي، له دغې زورور بارانونو سره تندر اورلۍ هم شته، لکه چې له ډېرولويو افتخاراتو سره ډېرلوی خطرات ملګري دي.

همدغه وجه ده چې زه له سپکو او کوچنيو غمونو څخه لوی او ستر غمونه ډېرښه ګڼم.

اخلاقي اساس

شوپنهاور وايي: داخلاقو دپاره له ترحم نه ښه اساس نه شته، انساني اخلاق بايد په همدغه اساس قايم وي.

دده په نظرکې اخلاقي عمل هغه دی چې دشخصي ګټې هېڅ اثرپکې نه وي. او محض دبل دخير دپاره وي.

کانت وايي: د انسان هغه عمل اخلاقي ارزښت لري چې خاص د انساني تکليف د پاره وي.

دده په نزدانسانيت يوقانون لري، چې مخالفت ترېنه ښه نه دی اوانسان مکلف دی چې له دغه قانون سره سم وچلېږي، دده په نظرهغه کارچې دقانون د پاره کېږي اوهغه کار چې دقانون دپاره نه وي شوی مګر له قانون سره موافق وي يو له بله فرق لري.

دی هر نيک او ښه کار اخلاقي عمل نه ګڼي د ده په فکر اخلاقي عمل هغه دی چې خاص د قانون د پيروۍ او دانساني تکليف دپرځای کولولپاره اجرا شوی وي، نه دشخصي ګټې دپاره.

په همدغه سبب د يوه سوداګر صداقت او راستي چې دتجارتي ګټې دپاره وي نېک کار ګڼي مګر اخلاقي عمل ورته نه وائي. همدارنګه هغه څوک چې ډېر زړه سواندی وي او په همدغه سبب له خلکوسره نيکي او احسان کوي دغه رازنيکي او احسان دکانت په عقيده اخلاقي عمل نه دی.

دی وائي که دغه سړی له خلکونه ډېرې جفاګانې ووينې زړه به يې سخت شي، بيا به له چا سره احسان او نيکی نه کوي، مګر هغه څوک چې دخلکو جفاګانې ويني او محض د تکليف دپاره له خلکوسره ښه کوي داکار اخلاقي قيمت لري او اخلاقي عمل ورته ويل کېږي.

مترلينګ وائي: هغه مينه چې انسان يې له انسان سره لري بايد له ډېر لوړ اوهسک ځای نه ا خيستل شوی وي، که يو انسان وکړی شي چې له انسانانو سره عشق ولري او بشر دوستي دعشق له کوره واخلي نه ښائي چې له ترحم نه کار واخلي او مينه يې د مرحمت او مهربانۍ رنګ پيداکړي.

که څوک چاته د عدالت له مخې څه ورکولی شي داحسان له لارې دې څه نه ورکوي، که د چاله لاسه پوره وي چې دانسان احترام وکړي دلجوئي اوتسلي ورکولو ته حاجت نه شته .

دی دانسان دپاره له چانه رحم او شفقت نه غواړي، دا حسان له ورکړې نه د عدالت ورکړه ښه ګڼي او له نوازش نه يې احترام دانسان لپاره غوره ګڼلی دی.

داسړی دعشق طرفداردی، دده په مذهب بايد شاه او ګدايوله بله عشق ولري ده ته له شفيق نه رفيق ښه ښکاري او له هغې مينې نه کرکه کوي چې يو مهربان بادار يې له خپل صادق خدمتګار سره لري دغه راز مينه چې د ترحم او شفقت

رنګ لري يوانسان لوی اوبل کوچنی ښئی په دې مينه کې چې هرڅومره مهرباني پرته ده هغومره پکې د محبوب حقارت هم شته مګر په عشق کې کبراولوئي نه ځائيږي او اغاتوب نه مني.
دی انسان ته په ډېرلوی حق او ډېر زيات احترام قايل دی مګر دغه حق ورته په سوا ل او ګدائي د استرحام له لارې نه غواړي، دعدالت په اساس يې غواړي.
که بشر ښه انصاف وکړي خواران اومزدوران په بډايانو باندې ډېرلوی حق لري خو دغه حق پټ پاته دی اوخلکو هېر کړی دی.
روسووائي: ,,هروخت چې تاسې يوآسمان خراش قصر وينئ يقين وکړئ چې د يوه ولايت کورونه ددغه قصر دبنا دپاره وران شوی دی". که چېرې سم او صحيح حساب مينځ ته راشي ډېرلوی بډايان د ډېرو زياتو خلکو پورو ړي دي او د دوی خيرات په حقيقت کې ددغه پور نيمګړی ادا ده که يوسړی په دغسې احساس خوار او غريب ته څه ورکوي احساس يې ډېر لوړ او عالي دی او له هغه بل نه چې داکار خپل رحم او کرم ګڼي عالي همت او لوړ شعور لري.
دچا پوهه چې دعشق په آب وهواکې وده وکړی او عواطف او احساسات يې په عقل غالب وي هغه دمترلينګ په شان فکر کوي او له نورو پوهانو نه يې فکر بل راز وي.

ښه او بد

خدای خبردی چې غل وکه خوني و، یاېې کوم ډېرد شرم کارکړی و، هرڅه چې و خو خلکو ېې متې تړلې وې او حاکم ته ېې راووست. هر یوه ویل دی ډېر بدسړی دی مونږ دده له لاسه ډېر په عذاب یو، دی باید بندي شي او ډېره سخته سزاوويني.
حاکم هغه بد وګاڼه او زندان ته ېې ولېږه دهغه خپلوان اخند زاده صاحب ته ورغلل او هغه ېې حاکم ته ورووست، کله چې حاکم د آخندزاده صاحب له راتګه خبرشو یوه ټوټه مخې ته ورغی، دهغه لاسونه ېې ښکل کړه او په ډېر عزت ېې خپل ځای ته راووست.
دآ خند زاده صاحب له خبرې هیڅوک نه شو وتلی، حاکم هم دده امرته غاړه کېښووده او بندي ېې خوشی کړ.
ما چې دغه حا ل ولید په دې پوه شوم چې دلته دښو اوبدو فرق شته، ځکه د ښه سړي لاسونه ښکلوي او دبدوسړو لاسونه تړي، مګر ټول دښو او بدو په فرق یوشان نه دي پوه شوي دهمدې له امله هغه سړی چې دخلکو په نظرکې بدو آخند زاده صاحب ښه وګاڼه اوله بنده ېې خلاص کړ.
زما ملګری وویل: دوی دښو او بدو په تمیز کې ډېر غولېدلي دي. دوی وائي زمونږ ملک ډېر بد سړی دی ځکه چې دغلو ملګری دی او غله په حاکم باندې خوشې کوي، مګر همدغه کار چې آخند زاده صاحب وکړ هغه ته بدنه وائي.
هرکله چې خونیان او داړه ماران بندیان شي دده په برکت خوشې کېږي او ګنهکارو شفاعت دده کاردی.
دی یوازې له حاکمانو نه غله نه خلاصوي، که شکر انه غته وه په اخرت کې ېې هم دخلاصولو ذمه کوي او پس له مرګه ېې هم ملګری دی.
که یو حاکم یو غل دملک په خوله خوشې کړي داکار دوی ته بد ښکاري مګر که د آخند زاده صاحب په سفارش ېې پرېږدي نوبیا په ښه سړیتوب او دینداری کې حسابېږي.
د هرچا بدي که په ډېرو پردو او رنګونو کې پټه وه هغه د دوی په نظرکې ښه سړی دی اوکه چا خپله بدي نه پټوله یاېې نه شوه پټولی دوی ورته بد وائي او په بدنامه ېې یادوي.
دوی هغه غل ګڼې چې دسوداګروقافلې وهي او دبډایانو په کورنو داړې غورځوي، مګر دهغه چا لاسونه اوینبي ښکلوي چې په چل او فریب دخیراتو نو قافلې خپل کاله ته راګرځوي او دمسکینانو حق غصبوي.

پخوانۍ ډیوې

په کاله کې برق لګېده مګر پاس په رف باندې د تورو تیلو مسینه ډیوه اینبې وه، په څنک کې ېې یوه بله ډیوه هم وه چې یووخت پکې شمع بلېده.
هغه خوا دخاورینو تېلو لاټین ښکارېده او داسې معلومېده چې هرې ډیوې په خپل وخت کې داکور رڼا کړی او دکاله خلکو ېې په رڼا کې ډېرې شپې سبا کړي دي، مګراوس ترېنه څه کارنه اخیستل کېږي او دشپې په کورکې برقونه بلېږي.
دزماني داعادت دی چې زاړه شیان له کاره باسي او نوي شیان په کار اچوي مګر خلک خپل زوړ حا ل نه هېروي او زړو شیانوته په جګو رفونو باندې ځای ورکوي.

داعادت بدنه دی چې څوک زاړه خدمتونه هېر نه کړي او زړو خدمتګارانوته په قدر وګوري مګر کاربايد له نوو شيانو واخيستل شي او په کورونو کې وخت په وخت نوی رڼاګانې پيداشي.

انسان په هروخت کې يوې رڼا ته محتاج دی او دارڼا هرکله خپله څېره اوخپله وضع بدلوي دعالم تغير چې ددنيا يوقانون دی همدغه تقاضا لري چې هرڅه بايد يو راز اوبل رازشي او يوازې لوی خدای تل ترتله په يوه حا ل باقي وي دهمدغه بدلون او تغير په وجه د علم اوپو هې رڼا هم هر وخت خپل فانوس بدلوي او دلوښو په بدلون په لوښوکې پراته شيان هم بل راز کېږی.

هغه رڼا چې دخاورو له تيلو پيداکېږي هغه نور چې دلمر او سپوږمۍ له کوره راځي، هغه برېښنا چې داوبو له ابشار څخه حاصلېږي د ظرف او محل په اعتبار يوله بله بېلېږي که څوک په دغو ظاهري صورتونو ونه غولېږي، او حقيقت ته ځېر شي نو دشړ شمو او پنبې په بوټو، د غوزانوو او زيتونو په ونو کې يوه رڼا موجوده ده چې په هر راز ډيوه کې بيل کيف پيدا کوي. که څوک هغه تېل چې په ډيوه کې ويني په پنبه کې وويني يا دغه سيزونکی برق چې په برقي نغريوکې ګوري په اوبوکې وليدی شي هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره زره کې يوه رڼا ويني چې دصحراپه کاڼوکې هم شته هغه نور چې کليم په کوه طورکې ليده دښونه په هره ونه کې شته مګر محرمانه سترګې غواړي.

که دانسان تعقل قوي شي اود حواسوله قيده واوزي (که څه هم دبشر اوسنۍ پوهه هماغه رڼا ده چې د حواسو له کړکيو راننوتلې ده) په هرشي کې به يونور ګوري او دوجودپه نړۍ کې به داتور اوسپين نه وي اوس مونږ د حواسوله تاثير لاندې يو چې په تېلو غوړ لاسونه په پنډانه وچوو.

که لوښي او ظروف زمونږ دنظر مانع نه شي نو په هرکورکې ديوې وپالې يا ديوې چينې اوبه دي او دڅولو مشرب يو دی.

که مونږ د سيند او ويالې، دکوهي اوکاريز، دواورې اوباران په نومونو ا وصورتونو ونه غولېږو نوواوره ږلۍ اوباران ديوې کورنۍ خلک دي او اور او اوبه هم دومره پردي نه دي. په حقيقت کې همدغه خوږوا لی دی چه په خټکی، هندوانه، توت، انګور ناک او مڼه کې ېې حلول کړی او په هر محل کې ېې ببل صورت ببل خونداو ببل نوم پيداکړی دی.

هغه لوی او واړه خمونه چه دبېلو بېلو مېوو او دانو شربتونه او عرقونه پکې پراته دي ټول يو کيف لري او دکجورو او اربشو مېنځ کې څه فرق نه شته په دغسې کتنه چې سړی له اشکالو اوصورتونونه هغه خوا وګوري سړي ته دامعومېږي چې کورت او شړومبې له يوې غړکې راوتلي دي او مايعات او جمادات زمونږ ظاهري حواسو بيل کړی دی.

هغه وخت چې زمونږ تماس او تعلق له ماديانو نه قطع شي او مجردشو ښائي چې دنن ورځې علم او معرفت بل رازشي او دغه رڼا بل شانته ووينو، هغه وخت به دنن ورځې د تنوير وسايل لکه ددې کوټې بېکاره ډيوې په کارنه وي، او علم وپوهه به په نورو قالبونو کې ځان څرګند کړي چې اوس ېې مونږ نه شو ليدلی.

„اجتماعي نظريات„

انتخاب

زما ملګری له اجتماعي مسايلو سره ډېره زياته علاقه لري. کله چې ولس د شورى لپاره وکيلا ن انتخابوي يا دحکومت مشرخېل وزيران ټاکي دى په انتخاباتو باندې په زړه کې سل اعتراضه لري.

دده په نزد سم او صحيح انتخاب ډېر مشکل کاردى اوکه دغه کاربل څوک کوي دى پکې ډېر عيبونه پيداکولى شي.

دى وائي دګوستاولوبون دا خبررښتيا ده چې په خلکو باندې حکومت کول دومره ګران کارنه دى لکه چې په خلکوکې لايق کسان پېژندل او انتخابول مشکل کار دى.

زما ملګرى دايوه لويه اشتباه ګڼي چې اجتماعى کارونه داسې کسانو ته وسپارل شي چې هغوى په خبروکې ډېر مهارت لري او په خبرو ډېر ښه پوهېږي. ده دکوم عالم دا خبره ډېره خوښه کړې ده چې په خبرلو څو او نطاقانو کې دفکر خاوندان ډېرلږ پيداکېږي.

دده په نزد هغه څوک چې ډېرې ښې خبرې کولى شي ښه ښه کارونه نه شي کولى او ډېر فکر کوونکي هم دکارخلک نه دي.

زه دده داخبره ځکه ښه ګڼم چې دى په خپله دفکر خاوند دى او په خبروکې هم ډېر ښه دى، هغه څوک چې دځان په باب کې هم له حقه نه تېرېږي او دقضاوت په وخت کې په ځان هم حکم کولى شي بايد ښه پې وګڼو او په قدر ورته وګورو. اوس خوبه پوه شوي ياست چې زما ملګرى په اجتماعي مسايلو کې څومره عميق فکر لري مګر زما علاقه له ده سره په فکري او علمي دقت نه ده بنا، بلکه د ده شعري اوادبي جنبه مې ډېره خوښه ده.

دى علاوه پدې چې شاعر او ليکونکى دى په شعر او ادب کې ډېره ښه نقادي هم کولى شي يعنې که هرڅومره ښه شعر بدپه نظرورغى يادشعر خاوند ښه سړى نه و، دى پکې داسې باريک عيبونه پيداکولى شي چې نورېې په ذره بين هم نه شي ليدلى، مګر کوم شعر چې دى په خپله انتخاب کړي هغه هم ډېر ښه نه وي يايې نوربه ښه والي نه شي پوهيداى.

ګورئ ! زما مقصد دانه دى چې دى ښه شعر او بدشعر نه پېژني بلکې يقين لرم چې ادبي محاسن او معايب ورته ډېرښه معلوم دي، زما په نظرکې دى ډېرښه شاعردى، مګر دده له باريک نظرڅخه په وېره کې يم چې داخبره بې په مزاج بده ونه لګېږي، ځکه چې اناتول فرانس په خپل يوه کتاب کې ليکلى دى چې ډېر ښه شاعر هماغه دى چې ډېر خود پرست وي اوبې له ځانه بل څوک په نظرکې نه لري.

زما دغه ملګرى يوه ورځ دوطن په کردارانو باندې بحث کاوه چې ځينې بې ښه ګڼل اوځينې بد، ماچې دده دغه انتخاب وليد په دې پوه شوم چې دشعرله پېژندلو نه دسړو پېژندل ګران کاردى او دااشخاصو په عمل کې دومره اختلاف نه شته لکه چې په نظرکې شته.

داکيدى شي چې ډېرخلک په يوه چلم خوله کېږدي، مګرفکرونه او نظرونه يورازنه دي.

دحسن انتخاب، دشعر انتخاب، دشخص انتخاب په هرځاى کې يوه اختلافي مسله ده چې دهر چا د ذوق اونظر په لحاظ فرق کوي که هر چېرته لاړشئ، او هرچاته لاړشئ يو به دبل په انتخاب اعتراض کوي او دغه شکايت به هرځاى موجود وي.

حجازي دايران ډېرښه او مشهور ليکوال ليکي: زما يوه دوست چې له ډېرو ښو ليکوالو څخه دى دايران په فرهنګستان انتقاد کاوه چې په دغه علمي اوادبي انجمن کې ولې ځينې بېسواده اشخاص په عضويت انتخاب شوي دي او لياقت ته نه دى کتل شوى؟ مګر څومره چې ده دايران دفرهنګستان اعضا ووته بدويل هغومره بې د فرانسي داکاډمۍ اعضا ستايل اود هغوى انتخاب بې ډېر صحيح ګاڼه، څو ورځې وروسته چې زه (حجازي) دفرانسې داکاډمۍ له يوه غړي

(مسیوماسین یون) سره په پاریس کې مخامخ شوم نو داکاډمۍ بحث مینځ ته راغی او هغه په ډېر قهر وویل: ((د فرانسې له اکاډمۍ نه خرابه دستګاه بله نشته، څو ورځې پخوا یوتن دکتابونو ناشر یعنې کتاب فروش چې داکاډمۍ دځینو اعضاوو کتابونه دتملق دپاره چاپوي اوخر څوي یې داکاډمۍ غړی شو چې د ادبیاتو په پوله هم نه دی تېرشوی)).
داقصه همدغلته پرېږدی! راشئ چې دفرانسې داکاډمۍ انتخابات داناتول فرانس په وخت کې وګورو.
دغه لوی او مشهورلیکوال ل په خپل یوه کتاب کې ددووتنو (شاګرد او استاد) مذاکره داکاډمۍ دیوه غړي په باب داسې لیکي:
شاګرد: مسیو ..... داکاډمۍ په عضویت انتخاب شو او دا انتخاب زه ډېر بد ګڼم. دا سړی دمعاشرت په ادابو ډېرښه پوهېږي اوله هر حزب سره تګ راتګ لري، سر بېره په دې یوې لوړې کورنۍ ته هم منسوب دی او وراره یې دکلیسا واکدار دی، دی په خپله هم ډېر څه لري او په کاله کې یې ډېرښه شراب پیداکېږي مګر ذوق او هنر نلري او دلوړې قریحې خاوندنه دی ځکه راته دغه انتخاب ډېر ناوړه معلومېږي او په بد نظر ورته ګورم.
استاد: ناوړه انتخاب ته هېڅکله بد مه وایه اوپه دې پوه شه چې په کارونوکې د تصاوف او اتفاق برخه ډېره زیاته ده هغه کارچې تاسو ته مسخره معلومېږي په حقیقت کې یوانتقام دی چې تقدیر یې دتفریح لپاره دعقل او تدبیر له خاوندانو څخه اخلي.
تاته دې دامعلومه وي چې په دغسې انجمنونوکې دهوس اوتفنن دپاره هم ځای پرېښودل په کار دی. دقریحې اونبوغ خاوندان غالباً دمعاشرت اوګذران خلک نه وي.
که یوه جامعه سل په سلوکې عقلي او منطقي وي سل په سلوکې به دتحمل وړنه وي او د عدالت له ساړه فشار لاندې به هر څه ساړه وي. کوم انجمن چې یوازې له لویو او فوق العاده اشخاصو جوړ شوی وي ډېر لږ خلق به ورسره علاقه ولري.
ډېره ښه ده چې ټیټ او حقیر اشخاص له دوی سره ګډشي او دتفریح باعث وګرځي، په دغه صورت کې به ټیټ کسان له لوړو کسانو نه علمي او معنوي استفاده کوي او لویان به هم چې خپله مقایسه له دوی سره په نظرکې نیسي خوند اخلي. داکار د دواړو په ګټه دی او اکاډمۍ په دغه ډول دخپلو مهموغړو اهمیت نوروته ورکولی شي څنګه چې دلمر او ستورو څخه ځینې ذاتي او ځینې اکتسابي ځلښت لري داکاډمۍ اعضا هم باید دغه راز وي چې دځینو رڼا ځینو نوروته انتقا ل او سرایت وکړي.
دغه راز ناوړه انتخابات ددغه انجمن دحیات اوبقا لپاره ډېرضرور معلومېږي او ډېره ښه ده چې اکاډمۍ دخپلو غړو په انتخاب کې اشتباه وکړي یا دتصادف له تاثېرلاندې راشي اودغه راز خلک هم انتخاب کړي.
که ناوړه اشخاص هېڅکله داکاډمۍ په غړیتوب نه انتخابېدلی نو هغو کسانو ته به ډېر لوی توهین او تحقېر متوجه و چې اکاډمۍ نه قبلولی مونږ باید دغه راز ظاهري اشتبا هات حقیقي هوښیاري وګڼو او په نفرت ورته و نه ګورو.

دعقل برخه په ژوندانه کې

پاک خدای چې ژوندپیداکړ غرایز یې هم ورسره پیداکړه چې ژوند وساتي او دحیات شمع مړه کېدوته پرې نږدي.
همدغه غرایزدی چې دهوا مرغان او دځمکې ځناور یې دزېږولو اونسل ساتلو کارته داسې متوجه کړی چې هېڅ غفلت پکې نه ځائېږي، دهمدې لامله د هوا مرغان هرکا ل نوي کورونه جوړوي او نوي هګۍ پکې ږدي له هګیونه بچې را ایستل او بچوته دانه په خوله کې راوړل دغریزې کاردی.

يوکوچنی ماشوم چې په لومړی ورځ دموريه تي باندې خوله ږدي اوروي يې، بې له غريزې بل لارښوونکی نه لري.
هغه پاملرنه چې يوه چرګه يې دخپلو بچيوپه نسبت لري کوم تعليمي کارنه دی بلکه دغريزې او فطرت په تقاضا اجرا کيږي کومه شهواني قوه چې نراوښځه يې يو دبل په نسبت لري د غريزې غوښتنه ده چې د ژوند ساتلو او دنسل د بقا دپاره په انسان او حيوان کې وجود لري، يعنې دژوندانه ساتنه او دنوع پاينست دغرايزو وظيفه ده. هرکله چې غرايزپه حيوان کې ډيرقوي دی او په انسان کې ضعيف غوندې دی نو انسان ته عقل هم ورکړشو چې دژوند په کارکې له غرايزوسره مرسته وکړي او دغريزې په خوښه استعما ل شي يعنې عقل يوه آله ده چې غريزه يې استعمالوي، نوعقل بايد د ژوندانه د وسايلو برابرولو په کار کې صرف شي او د ژوند اسباب برابر کړي نه دا چه د حقايقو اوپټو اسرارو دکشفولوکار ترېنه واخلو اوبېځايه يې استعما ل کړو.
دعقل اصلي کارهمدغه دی چې له مادې سره تعلق پيداکړي او په موادوکې تصرف وکړي طبيعي او رياضي علوم دامدعا ډيره ښه ثابتوي چې دعقل کارله جسم اومادې سره دی چې بايد ابعاد وپيژني اوکميت ته متوجه شي ځکه چې دکيفيت پيژندنه دعقل کارنه دی اوعقل ددغه مقصد دپاره نه دی پيداشوی همدغه سبب دی چې انسان ياله کيفيت نه بېخي غافل دی يا کيفيت ته هم دکميت په نظرګوري. مثلاً زمانه په اصل کې کيفيت دی او د کيف له مقولې لاندې راځي مګرانسان دخپلې ساعت تېرې لپاره چې دژوندانه يکنواختي ورکه کړي دغه کيفيت د کميت له مقولې لاندې راووست او دځمکې حرکت، د ستورو حرکت او نور حرکتونه يې زمانه وبلله.
هئيت، نجوم، رياضيات په همدغه مفيده اشتباه بنا شوه او ددغې لوېې غلطې په وسيله لوی لوی مقصدونه حاصل شول.
که انسان ښه غور وکړي پوهيږي چې عقل انسان ته ددې لپاره ورکړ شوی دی چې د آلاتواو مصنوعاتو په جوړولوکې ترېنه کار واخيستل شي او يوځه جوړ کړي نه داچې په ځه پوه شي او دکميت ادارک وکړي.
دغرب پوهان په دغه رازښه پوهېدلي دي، ځکه يې دژوند ښه کولو په کارکې له عقل اوپوهې نه ډېر کاراخيستي دي او زمونږ پوهان په نورو تصوراتو کې غرق دي.
مونږ بايد د جوړولو او پوهېدلوپه فرق قايل شو.
جوړول اسانه کاردی مګر پوهېدل ګران کاردی.
دشاتومچې عسل جوړوي مګر په حقيقت يې نه پوهيږي.
مونږ ژوند کوو او د ژوندوسايل برابروو، مګر د ژوندانه په حقيقت نه يو پوه شوي.
ډاکټران او طبيبان د ژوند په خدمت ترډېره حده موفق شوي دي او دزړه حا ل، دسږو حا ل ورته معلوم دی، مګر ژوند نه پيژني او له روح نه نا خبره دي.
دانسان ډېره لويه او مهمه وظيفه د ژوندانه ساتنه او روزنه ده.
عقل اوفکر، علم او فن دهمدغه مقصد دپاره دي چې دژوندانه اسباب او وسايل برابر کړي،اوپه همدغه لاره کې ترېنه کاروا‌خيستل شي.

حسابي خبري

استاذ ویل: تاسې باید هروخت له ځان سره حساب وکړئ اوحسابي خلک اوسئ!   ۲

دده یوحسابي درس دا ؤ: که یو عدد له بل سره داسې یوځای کړوچې یوپاس اوبل لاندې وي لکه ۲ نو ځلور (۴) ترینه جوړیږي او د دواړو وجود هم په خپل حا ل نه پاتې کیږي. که دواړه څنګ په څنګ یوځای کړولکه : ۲۲ نو دوه ویشت ورنه جوړیږي او دوه شل کیږي.

ددواړو عددونو شکلونه او صورتونه هم په خپل حا ل پاتې کیږي ځکه چې دلته دملګرتیا او ورورولۍ رازپت دی او په هغه بل صورت کې تفوق، تسلط اومحوه کول معلومیږي.

ده ویل: که دوه مساوي عددونه لکه:(۱ ۱) (۲ ۲) (۳ ۳) هر یو له بل نه وړاندې یا وروسته کړو نتیجه یې یوه ده مګرپه دوه متفاوتو عددونو کې تقدیم او تاخیر ډېر زیات فرق راولي اوپه مقدارکې ډېر تفاوت راځي.

که مونږ یو او نه یو ځای کړو او داسې یې لیکو (۱۹) نونس کېږي، مګر شل کېږي نه. که همدغه دوه عددونه داسې ولیکو (۹۱) خبره سلوته نږدې کېږي او ډېر زیاتوالی پکې راځي.

"څه لیکل یا لیك پوهه"

شعر او فلسفه

وربځې پورته په هواکې دي ځاګانې ښکته په ځمکه کې.

هغه څه چې په هسکو وربځو کې شته په ژورو ځاګانو کې هم شته.

په دغو اوبو باندې هم هماغه تنده ماتیږي.

دلوړ خیا ل او دژورفکر نتیجه یوه ده.

ته! یاخپل نظر ډېرلوړ کړه یاپه خپل ګریوان کې ډېر سرښکته کړه!

دشاعر او فیلسوف فرق همدغه دی.

زه شعر اوفلسفه دغه شان ګڼم .

"لوړ خیالونه او ژور فکرونه"

ولاړې اوبه

له ښاره ووتم سمه او ودانۍ مې پرېښوده، دلوړو غرونو سره ته وختم.

له هغه ځایه ستاسې لوړې ماڼۍ ډېرې ټیټې ښکاریدې اوپه دې پوه شوم چې مونږ په ډېر ټيټ محیط او ټیټه هواکې ژوند کوو.

دغره له سره ډېرلرې ځايونه ليدل کېږي، او نظر ډېرلرې ځار کوي ځکه ما هم دزمان او مکان په لرې ګوټ کې هغه څه لېده چې د کور او کلي خلکو نه شو ليدلی.
همدغه وخت زه وپوهېدم چې فرعون او قارون په کلو اوښارونو کې پيداکېږي مګر خدائی تجلیٰ په غرونوکې ځان ښئی او کليم له کوه طورنه الهام اخلي. دلمر لومړۍ رڼا دغرو په څوکوپرېوزي او وروستۍ وداع هم دغروله څوکوسره کوي. شپانه غرونو کې دي او قصابان په ښارونوکې.
دبو دا او زردشت نبې نښانې په غرونو کې دي او دفرهاد دعشق داستان دغره ازانګه ده.
دغرونو او به ډېرې پاکې او ډېرې رڼې دي دغرونو هوا ډېره صافه اوبې دورو ده.
تاسې غرونوته يوازې دکميت په لحاظ مه ګورئ دکيفيت په لحاظ هم هلته ډېرڅه شته چې په سمه کې نه شته .
که په غرونو کې قيمتي لعلونه شته نو دغرونو ښکلي اوښايسته منظرې هم په ښارونوکې نه پيداکېږي.
زه غرونو ته دنندارو او تماشو لپاره تللی وم او دولاړو اوبو سيل مې کاوه، ماته چاويلي و، چې هلته يو ډېرلوی ډنډ دی چې پخوا به پکې ښاپيريو لمبل اوملوک به له بدرۍ سره همدغلته کتل.
زه لاړم او دغه ډنډمې وليد د ډنډ په غاړه دېرساعت کښيناستم او تر ډېره وخته له فکراو خيا ل سره مشغول وم.
دغه لوی ډنډ دصبر اوسکون په مقام کې څه شور او فرياد نه کاوه د حا ل په ژبه يې خپل عميق احساسات داسې ښکاره کول:
زه د لويو غرونو په ډېره لويه کنده کې ايساريم او دولاړو اوبو په نامه ياديږم، زما ليدوته خلک راځي او زما مهيبه منظره ويني، هيڅ لا مبوزن دا جرئت نه کوي چې زما په سر راودانګي او زما مخ په څپېړو ووهي. په ماباندې دچا بيړۍ نه ګرزي زما کبان څوک نشي نيولی، د هېچا جا ل په ماباندې نه دی لوېدلی، زه دهېچا په واک او اختيار کې نه يم، مګر په عين حا ل کې بې واکه اوبې اختياره يم. زما په پښوکې لکه غرونه لوی لوی زنځيرونه پراته دي او زه بې ځای په ځای درولی يم.
هغه آزادي چه له مستو سيندونو او زوروړو سيلابونو سره شته له ماسره نه شته.
زه عمق لرم، شور او مستي، موج او حرکت نه لرم.
زما قوت او طاقت ايساردی، ما ځان ته ديوې چينې او يوه لښتي قدرته مجراپيدا نه کړه او ددغو ماشومانو ازادي هم زما په برخه ونه رسيده زه ډېر لوی قوت يم مګر ازاد نه يم، ايساريم ځکه هيڅ نه شم کولی او هيڅ رانه جوړنه شوه.
زما عمر عبث تېرېږي نه رانه برق او بريښنا پيداشوه نه سمسورباغونه، نه مې جهان وليده او نه جهان وليدم. زه ښارونو او ودانۍ ته ښکته نه شوم ماخپل موج او حرکت ونه ليد او د شوراو مستی په کيف ونه پوهېدم، زه دځان غوندې نورو ډنډونوسره يوځای کېدای نشم، مګر د کابل سيند دکونړ له سيند سره يوځای کېږي او دواړه له اباسين سره خپل موجونه خپل شور او خپله مستي يوځای کوي.
قيد او اسارت عزيزان له عزيز انو نه لرې ساتي، ځکه ديوه کوهی اوبه له بل سره نه شي کډېدلی او يو ډنډ بل ډنډ ته لاره نه لري مګر داسمان وريځې يوله بله ګډېږي او ديوه باغ مرغۍ بل باغ ته ځي.
زما طبيعي ميل دانه دی چې ځای په ځای غلی ولاړيم او هيڅ حرکت نه کوم زه دسيلابې حرکت او طوفاني قوت غوښتونکی يم.
زه بايد دغه سکندري سد مات کړم او ځانته لاره پيداکړم.
که زه له دغه قيده خلاص شم، زما له طوفانه به خلک ووېرېږي او زماله فيضه به ملکونه آباد شي.
زه به بحر او درياب ته لاره پيداکړم اوهلته به بې برخې نه يم.
زما په زړه کې ډېرڅه شته، مګر دشور او غوغا ژبه نه شته.
ته زما دحا ل په ژبه پوه شه او زما په حا ل کې عميق فکر وکړه.

هغه وخت چې زه د ډنډ په غاړه ناست وم لکه صاحب حا ل په بل حا ل کې وم او دخيا ل پروازونه ډېر او چت و.
په دغه وخت کې زه له لوړو خيالونو او ژوروفکرونو سره اشنا شوم او ډېر لرې به مې کتل.
همدغه وخت ماته دپسرلي زورور بارانو نه راياد شوه چې له دې لوړوغرونو په ډېر شوراو زور مخ ښکته روان و او هېڅا بې مخه نه شوه نيولی.
دهغه سېلاب تعلق داسمان له وريځو او اسماني بريښنا ګانوسره وه ځکه بې ډېرې ځمکې لاندې کړې او له هره قيده ازاد و.
دا ډنډ له ټيټ او ژور محيط سره علاقه لري، ځکه ځای په ځای ولاړ دی او عمري قيد تېروي.
ای هغو کسانوچې د پوهې او هوښياری عمق ته پرېوتي ياست او په اسفل السافلين کې ژوند کوئ په دې پوه شئ چې دغه رازلوی ډنډونه دهغه شبنم مقام او منزلت نه شي پيداکولی چې دشپې دګل په نازکوپاڼو پرېوزي او سحر دلمر دوړانګو او حرارت سره آسمان ته خېژي.
هغه اوبه چې دنورو ځاګانو په تل او تور تم کې دي پدې نه شي پوهېدی چې د پسرلي بارانونه اوسېلابونه څنګه دي او څه کوي؟
دغه راز لوړ مضمون دغسې ټيټوته نه شوويلی، او د ژورو ځاګانو په اوبو کې ددنيا زورور بادونه هم موج او حرکت نه شي پېداکولی.

ښه حاکم

هغه چې نه نفس لري نه نفسي خواهشات.

نه ئې په زړه کې ډارشته، نه طمع.

نه له موقوفۍ ویریږي نه دترفیع پروالري.

نه رشوت اخلي نه تنخواه.

نه له چاسره عناد لري، نه دچا مراعات کوي.

نه دچا مخ ګوري ، نه د چا څټ.

نه زورور پیژني نه غریب.

نه یې څوک خپل دی او نه پردی.

نه سفارش مني نه تملق اوري.

نه چاته خاندي نه چاته وچولی تریووي.

پوهیږئ! دا حاکم څوک دی؟

هو! قانون او عدالت.

د مولف پیژند ګلوی

ګل پا چا الفت د لغمان دعزیز خان په کڅ کښې په ۱۲۸۸ هه ش ۱۹۰۹ ع کښې زیږیدلی دی.
پلارئې میرسید پاچا اونیکه ئې سید فقیر پاچا دی چه د نسب سلسله ئې د حضرت عبدالقادر جیلانی په واسطه حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ته رسیږي.
ده په غیررسمی مدرسو کښې د ننګرهار او کابل له مشهور استاذانو څخه دصرف، نحو، منطق، تفسیر، حدیث، معاني اوبیان کتابونه لوستی دی.
په ۱۳۱٤ ش کښې د انیس د ورځپاڼی په اداره کښې د کاتب په حیث مقرر شو.
په ۱۳۱٥ کښې د انجمن ادبي د تالیف او ترجمې په څانګه کښې په عضویت قبول شو.
په ۱۳۱٦ کښې ئې سربېره په عضویت د زېری جریده هم چلوله.
په ۱۳۱۸ کښې د پښتو ټولنی دصحافت د مدیریت معاون شو.
په ۱۳۱۹ کښې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدیرشو.
په ۱۳۲۰ کښې د اصلاح د ورځپاڼې دپښتو مشاورشو.
په همدغه کال د پښتوټولنی عمومی مبصر او د کابل مجلې چلوونکی شو.
په۱۳۲٥ کښې د اتحاد مشرقي د جرېدې مدیرشو.
په ۱۳۲۷ کښې د مشرقي د قبائلو عمومي مدیر شو.
په ۱۳۲۸ کښې د جلال آباد د خلقو له خوا د ملي شوریٰ په (۷) مه دوره په وکالت انتخاب شو او په شوری کښې دوهم معین وټاکل شو.
په۱۳۳۱ کښې د لغمان دقرغیو خلقو له خوا د شوری د اتمې دورې په وکالت ومنل شو.
په ۱۳۳٤ کښې د جلال آباد له خوا د لویې جرګې وکیل شو.
په۱۳۳٥ کښې په لومړی رتبه د پښتوټولنې رئیس مقررشو.
د۱۳۳۰ کال د جوزا له میاشتې د ۱۳۳۲ کال تر آخره د اولس د ملی جریدې د امتیاز خاوند وچه ده پخپله دفارسی او پښتو مضامینو په لیکلو او تهیه کولو کښې ډیر ه زیاته برخه درلوده.

د ده چاپ شوي کتابونه دادي:

۱- دپسرلی نغمه ۲- بله ډیوه ۳- لغوي څېړنه ٤- پښتو سندرې ٥- عالي افکار ٦- څه لیکل یا لیک پوهه ۷- ادبي بحثونه ۸- پنځم جلدپښتو کلی په ۲جلدو کښې ۹- د ازادی پیغام ۱۰- غوره اشعار ۱۱- لوړخیالونه اوژور فکرونه ۱۲- منطق ۱۳- غوره نثرونه.

او نا چاپ شوي کتابونه ئې دادی:

نوی څرک-نبه لمسون-نوی سبک-اجتماعی نظریات- څه ګورم او څه اورم- دټولنې علم (ترجمه)- د موفقیت لار (ترجمه)- سربیره پدې ئې د کابل په سالنامو (کالینو) کښې څو رسالې چاپ شوی او څو سالنامې هم د ده په اهتمام چاپ شویدي.
په مطبوعاتي جوایزوکښې ئې څو ځله لومړی جایزې اخیستی دی. په ۱۳۲۷ کښې ئې دصدارت عظمی له خوا دوهمه درجه تقدیر نامه واخسته، د ستوری دوهمه درجه نشان او د وکالت د دوو دورو نشانونه هم ورکړشویدي.

سفرونه:

په نورو هیوادو کښې ئې دا ځایونه اوښارونه لیدلی دی:
مسکو- لیننګراد- سوچی- باکو- ستالین آباد- تاشکند- طهران- پېښور- مونشن (میونخ).

ليكونكى: محصل

له اباسين څخه

الفت

د کابل د سيند په غاړه په کوزنى لغمان کښې د عزيز خان په کڅ کښې يووړکوټی کلی دی، خوا و شا يې شنه کښتونه او د سيندشولګرې دی. لږ څه لرې د لويو غرونو په واورو پټې څوکې ښکاري.

دلته دوه مست رودونه بهيږی، يوې خوا ته د کونړ ښکلې دره ده چه دکونړ سيند ترې په نخانخارا اوځي.

د شرقي افغانستان په دې ښکلو دروکښې ځای په ځای دسيدانو درنې کورنۍ اوسي. پښتانه دوی ته په درنه سترګه ګوري او «پاچهان» ئې بولي لکه په پسرلی کښې چه په دې درو او رغوکښې ښکلی ګلان غوړيږی د دغو پاچهانو په درنو کورونو کښې هم کله کله ډېر د پوهې خاوندان اوشاعران اوپوهان او سياست وال پيداکيږي. سيدجمال الدين افغانى هم د دغو کونړی پاچهانو څخه و.

ښائي چه څلويښت يا پنځوس کاله دمخه د عزيز خان په کڅ کښې ديوه پاچا په واړه کهول کښې يوښکلی ګل زرغون شو او هغه يې ګل پاچا وباله، دا ګل د فطرت په لمن کښې لوی شو، دطبيعت روزنه اوپالنه يې وليده او لکه د کابل د سيند د غاړې خاښول د لغمان اوبو او هوا لوی که، هغه وخت مدرسه يامکتب نه وو چه دا ګل پاچاسبق پکښې ولولي خو لکه د پښتنو نوروماشومانو ده يواځې د فطرت نه درس واخيست اواسمان اوځمکې ته دومره ځيرشو چه د فطرت اسرار يې پخپل ژورکاته لڅ کړه او هغه څه يې زده کړه چه بل چا په مدرسو او پوهنتونو کښې نه وه زده کړی.

پخوانو يوه خبره کړی ده چه ډېره پخه ده (الاسماءُ تنزل من السماءِ) يعنى نومونه له اسمانه راښکته کېږي (ايښودل کيږي).

دا د لغمان د اورشو ښکلی ګل دپښتو ادب په ګلستان کښې ډېر په ښکلا وغوړيد او په الفت مشهورشو، چه اوس يې مونږ ګل پاچا الفت بولو دا د الفت نوم هم له ده سره ډېر ور دی ځکه چه زړه يې له الفته ډک دی.

الفت د پښتو ادب يو ځلاند ستوری دی که دپښتوادب نن ورځ يو بهترين ليکوال اوشاعر لری نو هغه به الفت وي.

الفت ډېر کتابونه ليکلي دي، کله دکابل او د مشرقى اتحاد مدير وو کله په شوری کښې وو او اوس دکابل د پښتوټولنې مشر دی خو مونږ د الفت شخصيت په نورو صفاتو پيژنو، دی يو ډېر دقيق اوسترګه ورفنان اوصنعت کار دی دالفت هنر په پښتو نثر او نظم کښې ښه ښکاري او ځانته يو خاص طرز لري. د الفت نثر هم شعر دی او نظم ئې هم شعر دی.

کوم وخت چه په نثر څه ليکي نو د فطرت ډېر نازک او واړه دقايق ويني او څرګندوي ئې. دانسان د اجتماعی ژوند ډېرې ښېګړې په داسې ژبه بيانوي چه ويونکی د ده استدلال په ښه ډول قانع کوی.

د الفت په نثر اونظم کښې کوم فلسفي يا تاريخي استدلال نشته مګر د فطرت له هره ګوټه داسې دلايل او براهين راوباسی چه تر هر رنګه منطقي استدلال ښه اوتينګ وي.

د ده هنر هم دا دی چه ځانته خاصه د استدلال لاره لری او د ژوندانه عادي وقايع هره يوه د ده لپاره د شعر يوه بهترينه موضوع وی.

کله کله د الفت نثر تر نظم خوږ وی، خلق وائي چه نظم پيودل دی او يو ناظم مرغلرې پيودی مګر زه وينم چه الفت په نثر کښې هم بلاکوي او کله کله الفاظ هسې سره پيودی چه تر هر رنګه نظم ښه ښکاري اوغوره وي.

د هنر من (فنکار) مهارت او کمال دا دی چه عادی شی ته ښکلی رنګ ورکولی شی همدغه ګټی اوخټی دي چه يو معمار ترې تاج محل هم جوړوی او د پښتنو غونډي خړه حجره هم.

دغه رنګونه او غوړ دي چه یو نالایق نقاش پرې هره تخته او د هرې ټانکی په اړخ یو ناوړه منظره نقش کوي مګر کله چه د ماهراو با هنر نقاش په قلم کارشي نویوه ټوټه ئې په زرو قیمت لری.

دا الفاظ او کلمات د شاعر اولیکوال مصالح دي که الفت هغه سره اودی او ترتیب ورکئی د پښتو ادب یو (شهکار) به وي اوکه د بل چا په قلم ولیکل شي نو هغه به یوعام نثر یا نظم وی.

د الفت په فن باندې څه لیکل هم آسان کار نه دی خو لنډه دا چه الفت یو ماهر اوسترګه ور هنرمن (آرتست) دی چه د ده په هنرکښې دا درې غټې ښېګړې وینم.

(جمال) چه د الفاظو او کلماتو غوره کول (انتخاب) او بیا د هغو اودنه (ترتیب) او پیودنه. (نظم) ئې غټې نښانې دي.

دویم: برهان اواستدلال که د فطرت له هره مظهره څخه دی یو منلی دلیل جوړولی شی او د ده په نظرکښې د دنیا ټول مظاهر د استدلال لپاره څرګندې نښې دي.

دریم: انتقاد دده د هنر غټه ښېګړه ده، دی د مظلومو خواخوږی دی.

د اجتماعي ظلمونو سخت دښمن دی پخپل لیک کښې که منظوم وي که منثور اولسی تجاوزاتو ته ګوته نیسی او د ده قلم پدې خواکښې ډېر تېره دی.

د ظالمانو اسرار لڅوی او د مظلومو او لڅو لغړو په کوټو ور ننوځي د دوی د فلاکت اوبدبختۍ حال ګوري اوهغه د اولس د عبرت د پاره په داسې ژبه بیانوي که د چا زړه ډېر کلک هم وي بیا به هم اغېزه پرې وکړي. د الفت هیڅ منظوم یامنثورلیک نشته چه له دغو ښېګړو څنی تش وي ځکه نن د پښتو لیکوالو په ډله کښې ((الفت)) د ټولو مخکښې اودرېږي او د ده لیکونه د پښتو ادب شمله ګڼلی شی.

پای

مؤلف گل پا چا (الفت)

GHWARA NASRUNA

(SELECTED PROSE)

by

GUL-PACHA ULFAT

www.ulfat.de

Germany 2011